

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ*

Ὁμιλῶν πρό τινος περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτου¹ καὶ ὑποστηρίζων τὴν γνώμην, ὅτι ἀπηρτίσθη ἐκ τῶν δημῶδων ἀκριτικῶν ᾠμάτων, παρετήρησα ὅτι ὥς ἐπιχείρημα σπουδαῖον ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης τῶν ἰσχυριζομένων, ὅτι ἐκ τοῦ ἔπους ἀπέρρευσαν τὰ δημῶδη ᾠσματα, ἡδύνατο νὰ προσαχθῇ τὸ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ᾠσμα. Τὸ ᾠσμα τοῦτο ἀληθῶς ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι εἶναι ἀπόσπασμα τοῦ ἔπους· διότι πραγματευόμενον ἐν μόνον ἐπεισόδιον τοῦ κύκλου τῶν ἀκριτικῶν ᾠμάτων, περιλαμβάνει καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ἄλλων ἐπεισοδίων· εἶναι τρόπον τινὰ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ᾠθλων τοῦ Διγενῆ, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ ἥρωος ἀφήγησις ἐμποιεῖ τὴν ιδέαν, ὅτι εἶναι μέρος μακροτέρας διηγήσεως. Προσέθετον δὲ ὅτι καὶ ἡ μεγάλη ὁμοιότης τῆς τε διατύπωσεως καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ᾠματος πρὸς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς διασκευῆς τοῦ ἔπους τοῦ Ἑσχωριαλίου κώδικος φαίνεται ἐνισχύουσα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Διότι ἡ δημῶδης ποίησις δὲν προβαίνει πέρα τῆς ἐπεισοδικῆς καὶ κατὰ μέρος αὐτοτελοῦς ἐπεξεργασίας τῆς ἐπικῆς ὕλης, ἡ δὲ συμπλοκὴ ἐπεισοδίων εἶναι τεκμήριον ἐπιδράσεως τεχνικῆς ποιήσεως.

Ἀλλὰ παρετήρησα προσέτι, ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα ἐξ ἄλλων ἐμφανῶν καὶ ἀσφαλεστέρων τεκμηρίων πειθόμεθα, ὅτι ἡ δημῶδης ποίησις προηγῆθη τοῦ τεχνικοῦ ἔπους καὶ ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ διασκευὴ τῶν ἀκριτικῶν ᾠμάτων, ἔχουσα τὴν ἐπίφασιν ἀληθοῦς καὶ ἀπηκριβωμένης ἱστορικῆς διηγήσεως· διὸ παρέλαβον ἐκ τῶν δημῶδων παραδόσεων οἱ διασκευασταὶ μόνον ὅ,τι ἐνομίσθη ἔχον ἱστορικὴν ὑπόστασιν, ἐξωβέλισαν δὲ πᾶν ὅ,τι ἐθεωρήθη φανταστικόν καὶ ἀπίθανον, καὶ προσέθεσαν, ποικίλλοντες τὴν ἱστορικὴν ἐκθεσιν, ρητορικὰ κοσμήματα καὶ ἠθικὰ διδάγματα καὶ ψυχωφελεῖς παραινέσεις. Ἀμφότερα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὸ διδακτικόν καὶ τὸ ρητορικόν, εἶναι παντελῶς ἀλλότρια τῆς δημῶδους ποιήσεως, ἐνῶ ὁ κυριώτατος χαρακτήρ τῶν ἐπικῶν ᾠμάτων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἐπικράτησις ἐν αὐτοῖς τοῦ δραματικοῦ στοιχείου.

Ἐκ τοῦ ἐξῆς δὲ μάλιστα ἀποδεικνύεται ἡ προτεραιότης τῶν ἀκριτικῶν ᾠμάτων, ὅτι ἀφηγοῦνται ταῦτα καὶ ἐπεισόδια μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὸ ἔ-

* Ἐδημοσιεύθη εἰς περ. Λαογραφία 1 (1909), σ. 169-275.

1. Περί τοῦ ἔθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, Ἀθ. 1907, σ. 25 = Τὰ κατὰ τὴν πρυτανείαν Ν. Γ. Πολίτου, Ἀθ. 1907, σ. 25.

πος, ὧν τὰ πλεῖστα δὲν ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς διασκευαστὰς αὐτοῦ, ὥς συνάγεται ἐξ ὑποδηλώσεώς τινων τούτων ἐν διασκευαῖς τοῦ ἔπους καὶ ἐκ τῆς παραμορφώσεως ἄλλων ἕνεκα τῆς προσπάθειας πρὸς ἐξάλειψιν τῶν ἐν αὐτοῖς μυθικῶν στοιχείων καὶ παράστασιν ὥς πιθανῶν καὶ εὐλόγων καὶ ἱστορικῶς ἀληθῶν τῶν πλασμάτων τῆς δημώδους φαντασίας. Ὅθεν τὰ κριτικὰ ἄσματα, περιέχοντα ὕλην μὴ χρησιμοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἔπους ἢ παραποιηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, προῆλθον πάντως ἐξ ἄλλης πηγῆς. Ἄν ἡ προέλευσις αὐτῶν, ἄμεσος εἴτε ἔμμεσος, ἦτο ἐκ τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρουσιάσῃ τι πλεόν αὐτοῦ, μᾶλλον δ' ἡ ὅλη αὐτῶν θὰ ἦτο ὀλιγωτέρα. Διότι παραλαμβάνει μὲν ὁ λαὸς ἐκ τῆς τεχνικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὰ παραλαμβανόμενα ἀφομοιώνει πρὸς τὰ ἴδια διὰ παραλείψεως στίχων καὶ προσαρμογῆς τῶν ὑπολοίπων πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὸ μουσικὸν συναίσθημα αὐτοῦ. Πάντα ἀνεξαίρετως τὰ παραδείγματα τῆς ἐπιδράσεως τῆς τεχνικῆς ποιήσεως εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν μαρτυροῦσι τοῦτο, καὶ οὐδὲν ἀπολύτως ἔχομεν παράδειγμα τοῦ ἐναντίου. Δὲν εἶναι εὐάριθμα τὰ τεχνικὰ ποιήματα, τὰ ὅποια γενόμενα δημοτικά, ἐφάνησαν ἔχοντα καλλονὰς ποιητικὰς ἀδιαγνώστους ἐν τῇ προτέρᾳ μορφῇ αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἐπετεύχθη πάντοτε δι' ἀφαίρεσιν τοῦ περιττοῦ καὶ ἐκτρόπου, ἐξομαλύνσεως τῆς λέξεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εὐρυθμίας, ὅπου ἦτο ἐνδεεστέρα. Οὐδέποτε δὲ διὰ προσθηκῶν, εἴμη ἂν ἀνεπίγνώστως ἐλαμβάνοντο αὗται ἐξ ἄλλων συγγενῶν δημοτικῶν ἁσμάτων.

Ὅθεν, ὥς καὶ ἐν τῷ μνημονευθέντι λόγῳ μου περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὑπέδειξα, ἡ ἐπιπλοκὴ τῶν ἐπεισοδίων ἐν τῷ δημῳδῷ ᾄσματι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ, δὲν εἶναι τεκμήριον ἐπιδράσεως τῆς τεχνικῆς ἐποποιίας εἰς τὴν δημώδη ποίησιν, ἀλλὰ δεικνύει μᾶλλον, ὅτι ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ἐπικῆς ὕλης ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐχώρησε περαιτέρω τῶν ἄλλων λαῶν, ἐπιτυχῶν τὴν σύνθεσιν πολλῶν ἐπεισοδίων εἰς ἐνιαῖον ποιητικὸν σύνολον· διότι αἱ συναφεῖς καὶ εἰς τὰ οὐσιώδη ὁμοειδεῖς δημῳδεῖς παραδόσεις περὶ τοῦ Διγενῆ ἦσαν τόσον κοιναὶ καὶ πρόχειροι εἰς αὐτόν, ὥστε ὁ συμφυρμὸς πολλῶν ἅμα ἐκ τούτων οὐδεμίαν ἐπαρουσίαζε δυσχέρειαν.

Διὰ τῆς λεπτομερεστεράς ἐξετάσεως τῶν παραλλαγῶν τοῦ ᾄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς παραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ἐν ταῖς διασκευαῖς τοῦ ἔπους διήγησιν τοῦ θανάτου, δύναται νὰ καταδειχθῇ σαφῶς ἡ σχέσις τοῦ ἔπους πρὸς τὴν δημώδη ποίησιν. Ἐκ δὲ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς σχέσεως ταύτης ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν πηγῶν τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς συνθέσεως αὐτοῦ. Εὐτυχῶς αἱ γνωσταὶ παραλλαγὰι τοῦ ᾄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ εἶναι ἱκαναὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν εὐκολύνει τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν. Εἰς 72 τὸν ἀριθμὸν ἀνέρχονται αἱ παραλλαγὰι, ὅσας ἠδυνήθην νὰ συλλέξω, καὶ βεβαίως πᾶσαι αἱ φερόμεναι μέχρι τοῦδε παρὰ τῷ λαῷ δὲν περιορίζονται εἰς ταύτας μόνον². Εἰς

2. Ὅτε ἐδημοσίευσα τὸ πρῶτον τὰς παραλλαγὰς τοῦ ᾄσματος περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (ἐν Δελτίῳ τῆς ἱστορ. ἐταιρείας, 1885, τ. Β') συνεποσοῦντο αὗται εἰς 17 μόνον, μετ' ὀλίγα δ' ἐτη ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ivan Schischmánov 43 ἐν ὅλῃ παραλλαγᾷ, δημοσιευθείσας ἐν τῇ διεξο-

ταύτας συμπεριλαμβάνονται μὲν καὶ 14 ἄσματα, χαλαρῶς ἐν μιᾷ ἢ δύο παραλλαγαῖς αὐτῶν συνδεόμενα πρὸς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ καὶ τάκριτικά καθόλου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν συνυπελογίσθησαν αἱ πολυπληθεῖς παραλλαγαὶ τῶν ἁσμάτων περὶ τῆς πάλης λεβέντη ἢ βοσκοῦ καὶ τοῦ Χάρου, ἂν καὶ εἶναι κατάδηλος ἡ συνάφεια αὐτῶν πρὸς τὸ ἄσμα τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου, καθὼς καὶ αἱ ἀφηγούμεναι τὸν φόνον βασιλέως ὑπὸ τῆς συζύγου του, πλὴν μιᾶς, ἐν ἣ ῥητῶς ἀναφέρεται ὁ Διγενὴς ὡς ὁ φονευθεὶς. Τὰς παραλλαγὰς ταύτας δημοσιεύω ὧδε, κρίνων οὐχὶ ἀλυσιτελῇ καὶ τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν προεκδεδομένων, ὧν αἱ πλεῖσται εὐρίσκονται ἐν συλλογαῖς δυσπορίστοις.

Κατὰ τὰς διαφόρους διασκευὰς τοῦ ἔπους³ ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης, καθυποτάξας πάσας τὰς ἄκρας καὶ κατασχὼν πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνταρτῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος παλάτιον ἐν μέσῳ ἄλσους (Τρ. Ἀνδρ. Ὁξ. βιβλ. Η'· Κρ. Ζ'). Τὸ ἄλσος περιέβαλλε τεῖχος ὕψηλότετον κατωχυρωμένον (Τρ. στ. 2705-2706· Ἀνδρ. 3907-3908· Κρ. Ζ' 15). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ (Τρ. Ἀνδρ. Η', Θ'· Ὁξ. Η'· Κρ. Ζ'), ἤλθόν ποτε πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἑμελ φίλοι Σαρακηνοὶ ὀρθόδοξοι, συγγενεῖς ἐκ πατρός· τούτους ἐδεξάμην προφρόνως καὶ ἐξήρχετο μετ' αὐτῶν συχνάκις εἰς θήραν, πολλάκις δ' ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν θηρευτικὴν δεινότητα αὐτοῦ καὶ ἀνδρείαν. Εἶτα δ' ἐξ ἀφορμῆς τινος περιέπεσεν εἰς χαλεπώτατον νόσημα, καλέσας δὲ τὸν ἱατρὸν τοῦ στρατοῦ καὶ καταμαθὼν ὅτι ἐγγίζει τὸ τέλος του, διέταξε πάντας νὰ ἐξέλθωσι καὶ ἐκάλεσε τὴν σύζυγον του, μεθ' ἧς συνωμίλησε κατ' ἰδίαν. Ὑπομνήσας δ' αὐτὴν τοὺς ἄθλους, οὓς ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέστη καὶ λόγους παραμυθίας εἰπὼν πρὸς αὐτὴν καὶ περὶ τῆς μελλούσης τύχης της μεριμῶν, παρώτρυνεν αὐτὴν νὰ νυμφευθῇ ἀνδρεῖον ἄγουρον, τολμηρὸν καὶ γενναῖον. Ἀλλ' ἡ πιστὴ σύζυγος, μετὰ θρήνων μὲν ἐδήλωσεν

δικὴ μελέτη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἁσματος, τῇ καταχωρισθείσῃ ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἐπιμελείᾳ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐκδιδομένῳ ἐν Σοφίᾳ περιοδικῷ συγγράμματι *Sbornik za narodni ousmotvorenia* etc. (1896. 1898). Νῦν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παραλλαγῶν ἃς ἔχω συλλέξῃ εἶναι ὑπερδιπλάσιος. Παραπλησία ἀναλογία παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλους κύκλους ἁσμάτων.

3. Τὰς διασκευὰς ταύτας δηλοῦμεν διὰ τῶν ἐξῆς βραχυγραφιῶν:

Κρ. = Διασκευὴ τοῦ χειρογράφου τῆς Κρυπτοφέρνης (*Legend, Les exploits de Basile Digénis Acritas, épopée byzantine publiée d' après le ms. de Grotta-ferrata*, Par. 1892).

Τρ. = Χειρόγραφον τῆς Τραπεζοῦντος (*C. Sathas et E. Legend, Les exploits de Digénis Akritas, épopée byzantine du dixième siècle publiée pour la première fois d' après le manuscrit unique de Trébizonde*, Par. 1875).

Ἀνδρ. = Χειρόγραφον τῆς Ἀνδρου (Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐποποιία βυζαντινὴ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τὸ ἐν Ἀνδρῷ ἀνευρεθὲν χειρόγραφον ὑπὸ Ἀντ. Μηλιαράκη, ἐν Ἀθ. 1881).

Ἑσκ. = Χειρόγραφον τοῦ Ἑσκωριάλου (*K. Kumbacher, Eine neue Handschrift des Digenis Acritas in Sitzungsberichte der philos. - philol. u. der histor. Klasse d. bayer. Academie d. Wissensch.* 1904, σ. 309 κέ).

Ὁξ. = Χειρόγραφον τοῦ Ὁξφορδ, διασκευὴ Ἰγνατίου Πετρίτζη 1670 (*Sp. P. Lambros, Collection de Romans grecs en langue vulgaire et en vers*, Par. 1880, σ. 111 κέ).

εἰς αὐτὸν ὅτι οὐδέποτε θά νυμφευθῇ ἄλλον ἄνδρα, ἐλθοῦσα δ' εἰς τὰ δώματά της ἐδεήθη ἐνθέρμως εἰς τὸν θεὸν νὰ σώσῃ τὸν σύζυγόν της. Ὅτε δ' ὑπέστρεψεν, ἰδοῦσα αὐτὸν ψυχορραγοῦντα καὶ μὴ φέρουσα τὴν ἄμετρον ὁδύνην, ἐξέπνευσεν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρός της.

Ταῦτα κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ χειρογράφου τῆς Κρυπτοφέρρης (βιβλ. Η'). Κατὰ δὲ τὰς ἄλλας⁴, ὁ Διγενὴς νοσήσας δεινотάτην νόσον, ἔπεσε εἰς τὴν κλίνην καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς ἐνδοξοτάτους ἰατροὺς. Ἄλλ' οὐδὲν ἰσχυσεν ἡ ἐπιστήμη αὐτῶν. *Εἰς δὲ τὴν τρίτην τὴν κακὴν, τὴν πολυπικραμένην ἡμέραν* (Ἀνδρ. 4387· Τρ. 3158) εἶδεν ὅτι ἐπέκειτο ὁ θάνατός του. Ὁ θάνατος τὸν πολεμᾷ εἰς τὸ παλάτι μέσα (Ἀνδρ. 4405)· ὁ Ἀκρίτας τὸν ἀναγνωρίζει καὶ θρηνεῖ τὴν ἀδυναμίαν, εἰς ἣν τὸν κατεδίκασεν ὁ ἐπερχόμενος θάνατος. Προστάξας δὲ νὰ ἐξέλθωσι πάντες οἱ ἰατροί, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγον· ἡ συνομιλία τῶν συζύγων, ἡ προσευχὴ τῆς συζύγου, ὁ θάνατος ἀμφοτέρων, ἐκτίθενται ὁμοίως ὡς ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ χειρ. τῆς Κρ. (Ἀνδρ. 4416-4618· Τρ. 3161-3182· Ὁξ. 3025-3042).

Ἡ τοῦ Ἑσκωριαλίου χειρογράφου διασκευὴ παραλλάσσει οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν. Ὁ Διγενὴς νοσῶν κατάκειται ἐπὶ πολυτελοῦς κλίνης

*καὶ ἐμπροσθεν τῶν γονάτων του καθέται ἡ ποθητὴ του
καὶ τριγύρου του στέκουσιν τριακόσια παλληκάρια....*

Ἀνακαθίσας δ' ἐπὶ τῶν ἀγκώνων, ἤρχισε νὰ διηγῆται εἰς τὰ παλληκάρια τοῦ ἔθνους, τοὺς ὁποίους μόνος αὐτὸς ἄλλοτε ἐξέστειλεν ὅτε οὐδένα εἶχε μεθ' αὐτοῦ:

*Καὶ ἐμπηξε τοὺς ἀγκῶνας του εἰς τὸ προσκέφαλόν του
καὶ τοὺς ἀγούρους του ἔλεγεν, οὕτως τοὺς παραγγέλλει.
«Θυμᾶσθε, παλληκάρια μου, τῆς Ἀραβίας τοὺς κάμπους,
ὅτι ἦσαν κάμποι ἄνδρoι καὶ καύματα μεγάλα κλπ.*

καὶ ἐξακολουθῶν οὕτω, κατὰ τρόπον μὴ ἀφιστάμενον τοῦ τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων, τὴν ἀφήγησιν τῶν ἀνδραγαθημάτων του, ἐπάγεται ψυχωφελεῖς ὑποθήκας καὶ παραγγέλματα περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου αὐτῶν καὶ κληροδοτεῖ εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ ἓνα ἵππον καὶ ἀνὰ ἓν σπαθίον καὶ ρόπαλον καὶ θώρακας. Μετὰ ταῦτα εἶδεν ἄγγελον πυρός, καὶ ὡς τὸν εἶδεν ὁ Διγενὴς ἐτρόμαξε μεγάλως καὶ τὴν καλὴν του ἐφώνιαζεν νὰ ἰδῇ τὴν φαντασίαν. Εἰς τὴν καλὴν του ὑπενθυμίζει ὅσους ἀγῶνας διὰ τὴν ἀγάπην αὐτῆς ἠγωνίσθη καὶ τὴν προτρέπει νὰ δεηθῇ εἰς τὸν θεὸν νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν του. Μετὰ μακρὰν δὲ καὶ ἀνιαρὰν ἀλλὰ ματαίαν δέησιν τῆς γυναικὸς ὑπὲρ τοῦ συζύγου, ψυχορραγεῖ ὁ

4. Τὸ χειρόγραφον τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι κολοβόν καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ φθάνουσι μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς πρὸς τὴν σύζυγον διηγήσεως αὐτοῦ περὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἁθλῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ διασκευὴ εἶναι παρεμφερεστάτη πρὸς τὴν τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀνδρου, τὸ κενὸν ἀναπληροῦται ἐκ τούτου. Ἡ τοῦ Πετρίτση ἐν τῷ χειρ. τοῦ Ὁξφορδ ἐκθεσις τῶν κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Διγενῆ εἶναι ἐπιτομωτάτη.

Διγενῆς καὶ ἐκείνη στραφεῖσα καὶ ἰδοῦσα αὐτὸν λιποθυμεῖ καὶ πεσοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς ἐκπνέει.

Οἱ ἄθλοι, οὓς ἀφηγεῖται ὁ Διγενῆς κατὰ τὴν μετὰ τῆς συζύγου ὁμιλίαν, εἶναι:

α') Ἡ ἄρπαγὴ τῆς συζύγου του καὶ ἡ μάχη πρὸς τὸν διώκοντα στρατὸν τῶν γονέων της (Τρ. 3171 κέ· λείπει τὸ τέλος. Ἄνδρ. 4425-4437· Κρ. Η' 69-80).

β') Ἡ δρακοντοκτονία τοῦ Βλαττολιβαδίου (Κρ. Η' 81-89· Ἄνδρ. 4438-4444).

γ') Ἡ λεοντοκτονία τοῦ Βλαττολιβαδίου (Κρ. Η' 90-95· Ἄνδρ. 4445-4452).

δ') Ἡ ἀποκρουσθεῖσα ἀπόπειρα τῆς ἄρπαγῆς τῆς συζύγου του ὑπὸ τῶν ἀπελατῶν (Κρ. Η' 96-103).

ε') Ἡ κατανίκησις τῶν ἀπελατῶν καὶ τῆς Ἀμαζόνος Μαξιμοῦς (Κρ. 106-120· Ἄνδρ. 4445-4452).

Πάντες οἱ ἄθλοι οὗτοι ἐκτίθενται πλατύτερον εἰς τὰ προηγούμενα βιβλία τοῦ ἔπους.

Ἐν δὲ τῇ διασκευῇ τοῦ Ἑσχωριαλίου χειρογράφου προστίθενται καὶ δύο ἄλλοι ἄθλοι, τοὺς ὁποίους τὸ πρῶτον ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Διγενῆ πρὸς τὰ παλληκάρια του μανθάνομεν. Οἱ ἐν τῇ διηγήσει ἐκείνῃ ἀναφερόμενοι ἄθλοι εἶναι:

α') Κατανίκησις 300 ἐνόπλων Ἀραβιτῶν, περικυκλωσάντων αὐτὸν εἰς τοὺς ἀνύδρους κάμπους τῆς Ἀραβίας (στ. 46-52).

β') Μάχη πρὸς λέοντας καὶ λεαίνας παρὰ τὸν πόρον τοῦ Εὐφράτου, φόνος λεαίνης, τροπὴ τῶν λεόντων (στ. 53-65).

γ') Μάχη πρὸς τοὺς ἀποπειραθέντας ν' ἀπαγάγῃ τὴν σύζυγόν του ἀπελάτας (στ. 72-75).

δ') Μάχη πρὸς τὸν δράκοντα τοῦ Βλαττολιβαδίου (στ. 76-84).

Ἡ αὐτὴ περίπου οἰκονομία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ δημοτικῶν ᾠσμάτων. Τὴν ἐπικειμένην τελευτὴν αὐτοῦ σημαίνει ἡ πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν φαντάζεται ὡς πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον ἢ τὸν ψυχοπομπὸν ἄγγελον, ἐξ οὗ καὶ αἱ λέξεις καὶ φράσεις *χαροπαλεύει*, *παλεύει μὲ τὸ Χάρο*, *εἶναι ἀπάνω στὸ χαροπάλεμα*, *ἀγγελομαχεῖ* ἐπὶ τῶν ἐτοιμοθανάτων. Καὶ τοῦ Διγενῆ ἄρα ὁ θάνατος δὲν ἦτο δυνατόν ἄλλως νὰ ἐπέλθῃ, εἰμὴ μετὰ πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ἀλλ' ὁ Διγενῆς δὲν εἶναι κοινὸς θνητός· δεινὸς συνάπτεται ἀγὼν, καὶ ὁ ἥρωας καταβάλλει τὸν δαίμονα τοῦ θανάτου, μόλις δὲ διὰ δόλου κατορθώνει οὗτος ν' ἀναδειχθῇ ἐπὶ τέλους νικητής. Καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου κατάκειται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιχίζουσι δ' αὐτὸν τὰ παλληκάρια του, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας αὐτοῦ. Πῶς ἐφόνευσε γιγάντειον Σαρακηνόν, φρουροῦντα τὸν πόρον τοῦ Εὐφράτου (τῶν ἐπισυναπτομένων ᾠσμάτων ἀρ. 1.2), ἢ Ἀράπην (ἀρ. 5), ἢ τεράστιον δράκοντα (ἀρ. 1. 3. 9), ἢ ὄφεις δικεφάλους ἢ τρικεφάλους (ἀρ. 9. 14. 15), δράκοντας (ἀρ. 2. 12), λέοντας (ἀρ. 2.

6. 8. 10. 11. 15), λύκους (άρ. 18), ἄρκτους (άρ. 6. 8. 10. 11. 14. 15), ἄρκτους περωτάς (άρ. 18), καὶ τὸ στοιχειωμένο ἀλάφι (άρ. 9-12). Εἶτα προσκαλεῖ τὴν σύζυγόν του, καὶ ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν ἀποπνίγει εἰς τὰς ἀγκάλας του (άρ. 1. 22. 23. 32-34, πρβλ. ἀρ. 24-29).

Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ μάλιστα διαδεδομένος, ἡ δὲ στενὴ συνάφεια αὐτοῦ πρὸς τὰς τεχνικὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους ὑποδεικνύει ὅτι εἶναι καὶ ὁ παλαιότατος. Ἀλλὰ καὶ πολλαὶ ἄλλαι παραλλαγαὶ φέρονται, εὐεξηγήητοι ἐκ τοῦ πλούτου τῶν περὶ τοῦ Διγενῆ δημοδῶν παραδόσεων καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ λαοῦ διαπλάσεως τῆς ἐπικῆς ὕλης. Τὰ ἐπισυναπτόμενα ἄσματα παρυσιάζουσι τὰς ἐπομένας παραλλαγὰς:

α') Ὁ ἥρως ἐξ ὄνειρου μανθάνει τὸν ἐπικείμενον θάνατόν του· ἐστὶν αὐτὸς φίλους του καὶ διηγεῖται τὰς ἀνδραγαθίας του (άρ. 6, πρβλ. 7).

β') Μανθάνει τοῦτο παρὰ πτηνῶν· παραλλαγαὶ τινες προσθέτουσιν ὅτι ἀπιστεῖ εἰς τὸ ἄκουσμα, θεωρῶν βέβαιον προμήνυμα τοῦ τέλους τοῦ μόνον τὴν ἀποτυχίαν ἐν κυνηγίῳ· ἀλλ' ὅτι ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτύχῃ θήραμα· καὶ ὅτι παλαίει μετὰ τοῦ Χάρου (άρ. 23-31. 35. 41). Πρβλ. τὰ ὑπὸ τῆς διασκευῆς τῆς Κρ. μνημονευόμενα κυνηγία τοῦ Ἀκρίτου πρὸ τοῦ θανάτου του.

γ') Ὁ Διγενὴς διὰ τοῦ θανάτου ἀποτίνει τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ, τοῦ φόνου τῆς στοιχειωμένης ἐλάφου (άρ. 10, πρβλ. 9. 11).

δ') Ὁ Χάρος ἐλλοχεύει πανταχοῦ τὸν Διγενῆ (άρ. 8. 42). Συναντᾷ αὐτὸν εἰς τὸ κυνήγιον (άρ. 7. 58).

ε') Ὁ Διγενὴς φοβεῖται ἰδὼν τὸν Χάρον ἢ τὸν ψυχοπομπὸν ἄγγελον· ἐννοεῖ ὅτι ἤγγισε τὸ τέλος του, παλαίει πρὸς τὸν Χάρον καὶ καταβάλλεται ὑπ' αὐτοῦ (άρ. 6. 8-11. 13. 14. 17. 18).

στ') Ἡ μήτηρ τοῦ Δ. θνήσκει πιούσα φάρμακον ἐκ λύπης, διότι εἶδεν αὐτὸν ἡττώμενον ἐν τῇ πάλῃ (άρ. 45).

ζ') Ἀκούσας παρὰ φίλων του ὁ Δ. ὅτι ἐπεφάνη ἄγνωστος ἥρως (εἶναι δ' οὗτος ὁ Χάρος), ἂν καὶ ἐπιθάνατος, προκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἀγῶνα καὶ ἡττᾶται (άρ. 20. 21).

η') Φίλοι τοῦ Δ. ἀνδρειωμένοι μαθόντες τὴν θανάσιμον νόσον του, πειρῶνται νὰ τὸν σώσωσι διὰ φαρμάκων (άρ. 19. 20).

θ') Ὁ Δ. κτίζει κάστρον ὅπως μὴ τὸν εὖρῃ ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδ' οὕτω τὸν ἀποφεύγει (άρ. 36. 37. 40).

ι') Οἱ ἀνδρειωμένοι κτίζουν κάστρον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ Χάρου· ἀλλ' οὗτος ἐπιστὰς προκαλεῖ τὸν ἄριστον αὐτῶν εἰς ἀγῶνα καὶ νικᾷ (άρ. 46-54).

ια') Ὁ Δ. θνήσκει ἐκουσίως, ὀρύξας αὐτὸς τὸν τάφον του, καὶ παρασύρει εἰς τὸν τάφον καὶ τὴν σύζυγόν του (άρ. 33).

ιβ') Θνήσκων ὁ Δ. μεριμνᾷ περὶ τῆς τύχης τῆς οἰκογενείας του, εἰς ἣν καταλείπει ὑπέρογκον χρέος, ἐνῶ ἡ περιουσία του συνίσταται εἰς μίαν ἄμπελον (άρ. 5. 60, πρβλ. 61-72).

ιγ') Τὸν Δ. ἀποκτείνει ἡ σύζυγός του βασιλόπαις τὴν πρώτην νύκτα τῶν γάμων (άρ. 59).

ιδ') 'Ο θεός παραχωρεῖ εἰς τὸν Δ. παράτασιν τῆς ζωῆς, ἂν τις τῶν οἰκείων του δεχθῇ νὰ μερισθῇ μετ' αὐτοῦ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του· ἀρνηθέντων τῶν γονέων του δέχεται μόνη ἡ σύζυγός του (ἀρ. 37-41)· εἰς τινὰς παραλλαγὰς ἀναφέρεται μόνη ἡ ἰκεσία τοῦ Δ. περὶ παρατάσεως τῆς ζωῆς (ἀρ. 31. 36. 37).

Οἱ διασκευασταὶ τοῦ ἔπους ἐγίνωσκον μὲν καὶ τινὰ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις παραλλαγαῖς στοιχείων, ὥς εἰκάζεται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων, περὶ ὧν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω ἐν τῇ λεπτομερεστέρᾳ ἐξετάσει τῶν ἁσμάτων. Ἀλλὰ βάσιν τοῦ ἔργου τῶν εἶχον τᾶσματα τοῦ πρώτου τύπου. Ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ τὸ γενικὸν σχῆμα εἶναι τὸ αὐτό. Νόσος τοῦ ἥρωος, προσέλευσις τῶν φίλων του, ἀφήγησις τῶν ἀνδραγαθημάτων του εἰς τούτους ἢ εἰς τὴν σύζυγόν του, συνομιλία τοῦ Διγενῆ μετὰ τῆς συζύγου, θάνατος ἀμφοτέρων. Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ἁσμάτων δυσκόλως προσηρμόζετο πρὸς τὸν καθόλου χαρακτήρα τοῦ βυζαντινοῦ ἔπους, καὶ αἱ μυθικαὶ καὶ κακόδοξοι παραστάσεις, τὰ ἰσχυρὰ πάθη, στοχασμοὶ ἢ συναισθήματα ἐγκατοπτρίζοντα πιστῶς τὸν τραχὺν στρατιωτικὸν βίον, πᾶν καθόλου τὸ προσκροῦν εἰς τὴν κοινωνικὴν ἠθικὴν τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου καὶ ἀπαῖδον πρὸς τὰς ὀρθοδόξους χριστιανικὰς δοξασίας, ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐκποδὼν ἢ νὰ μεταβληθῇ οὕτως, ὥστε νὰ ἀποβάλῃ καὶ χρῶμα καὶ δριμύτητα. Οὔτε ὁ Χάρος, οὔτε τὰ φανταστικὰ θηρία, οὔτε ὁ ἀποπνιγμὸς τῆς συζύγου ὑπὸ τοῦ ὄννουμένου ἥρωος, εἶχον θέσιν εἰς ποίημα ἐπιτηδεῦον ἱστορικὴν ἀκρίβειαν καὶ φιλαλήθειαν καὶ σκοποῦν τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀναγνώστου. Τὰ ἑκτροπα ταῦτα στοιχεῖα ἔδει ν' ἀποβάλῃ μεταγγιζομένη εἰς τὸ τεχνικὸν ἔπος ἡ δημώδης ποίησις, συναποβάλλουσα καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ κάλλους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ἀλλ' οὐδὲν ἦττον δὲν κατωρθώθη τοῦτο, χωρὶς ν' ἀπολειφθῶσιν ἴχνη ἐμφανῆ τῶν συστατικῶν αὐτῆς.

Τοιαῦτα δ' ἴχνη εἶναι εὐδιάγνωστα καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ, ἐν τῷ ἔπει. 'Ο θάνατος τὸν ἔγραψεν στὸν ἄδην νὰ ὑπάγῃ (Ἄνδρ. 4392)· ὁ θάνατος τὸν πολεμᾷ εἰς τὸ παλάτι μέσα (Ἄνδρ. 4407). 'Ο Ἀκρίτας τὸν ἀναγνωρίζει (αὐτ. 4405) καὶ ὀδύρεται. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χάρος ἀναφαίνεται ἐν τῇ αὐτῇ διασκευῇ. 'Ο Διγενὴς φαντάζεται ἑαυτὸν αἰχμάλωτόν του: στὸν Χάροντα νὰ μὲ κρατῇ καὶ δοῦλον νὰ μὲ ἔχῃ (στ. 4511). Ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ Πετρίτση, ἂν καὶ ἐπιτομώτατα ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Διγενῆ, πολυλάκις μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Χάρου ἢ Χάροντα (Οἷ. 2973-2974. 2977. 3029) καὶ σαφεῖς ὑπάρχουσιν ὑπαινιγμοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν πάλης (αὐτ.). Ἐν τῇ τῆς Κρυπτοφέρρης αἰτιοῦ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκρίτου φέρονται οἱ τρεῖς ἀνθρωποκτόνοι, ὁ θάνατος, ὁ Χάρων καὶ ὁ ἄδης:

Ἄρα τίς τὸν ἀήττητον ἰσχύσει ὑποτάξαι;...

Χάρων ὁ τρισκατάρατος καὶ πάντας συναίρων κτλ. (Η' 267)

Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Διγενὴς διαλεγόμενος πρὸς τὴν σύζυγόν του, μόνον τὸν Χάροντα λέγει νικητὴν του:

Ὁ Χάρων δέ με ἐκ παντὸς τὸν ἀήττητον τρέπει (Η' 125).

Ὅμοίως καὶ ἐν τῇ Ἑσχωριαλίῳ διασκευῇ:

*Ὁ Χάρος τρέπει ἐκ παντὸς τὸν μήποτε τραπέντα,
ὁ Χάροντας χωρίζει με ἀπὸ σοῦ τῆς φιλάτης (στ. 131-132)⁵.*

Τὸν δὲ ἀποπνιγμὸν τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ὑπ' αὐτοῦ τούτου οὐδεὶς βεβαίως ἀνέμενε νὰ ἴδῃ περιλαμβανόμενον εἰς τὸ ἔπος. Ἀφοῦ ὁ Γάλλος μεταφραστὴς τοῦ Σαίξπηρ Doucis ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μεταβάλῃ τὸ τέλος τοῦ Ὁθέλλου, ὅπως μὴ ταραξῇ σφοδρῶς τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς τῶν θεατῶν ὁ ἄγριος τῆς Δεσδεμόνας ἀποπνιγμός, πολλῶ μᾶλλον ἄτοπος καὶ ἀνάρμοστος θὰ ἐφαίνετο εἰς τοὺς διασκευαστὰς τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους τοιαύτη πρᾶξις τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἀνδρείου Ἀκρίτου. Καὶ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν μνημονεύει ἡ παράδοσις, ἔκριναν εὐσχημότερον ν' ἀντικαταστήσωσι διὰ φιλοστόργου, συνετῆς, ἀλλὰ καὶ ἀψυχολογήτου, συμβουλῆς τοῦ Διγενῆ πρὸς τὴν σύζυγόν του, νὰ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον μετ' ἄλλου γενναίου πολεμιστοῦ, ὅπως μὴ μείνῃ ἔρημος καὶ ἀπροστάτευτος.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐπίδρασις τῆς περὶ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ παραδόσεως ὑπεμφαίνεται ἐν ταῖς διασκευαῖς, οὐ μόνον εἰς τὸ πλᾶσμα τοῦ ταυτοχρόνου θανάτου ἀμφοτέρων, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διατύπωσιν τῶν πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα λόγων τοῦ Διγενῆ. Ἐν τῇ διασκευῇ τῆς Ἀνδρου παροτρύνει αὐτὴν νὰ ἱκετεύσῃ τὸν θεὸν ὅπως τὸν ἀφήσῃ ἐν ζωῇ, διότι γινώσκει, ὅτι οὐδένα ἄλλον θὰ δυνηθῇ νὰ εὕρῃ ἀνδρεῖον καὶ δυνατόν ὡς αὐτόν. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἑσχωριαλίου σαφέστερον δηλώνει τὰ συναισθηματὰ του. Σοῦ ἀφῆνω, τῇ λέγει, πλούτον πολύν, ἔχεις καὶ νὰ φάγῃς καὶ νὰ πῆς, καὶ νὰ ἐνδύεσαι πολυτελῶς. Μὴ σκεφθῇς περὶ δευτέρου γάμου.

καὶ μηδέν' ἄλλον [ἐν]θυμηθῇς, ἄλλον νὰ περιλάβῃς (στ. 121).

Ἀλλὰ πάλιν ἂν σκεφθῇς νὰ λάβῃς ἄλλον σύζυγον, φρόντισε νὰ ἐκλέξῃς γενναῖον πολεμιστὴν, μὴ φοβούμενον τοὺς βαρεῖς πολέμους. Ἐμὲ δὲ νὰ μὴ λησμονήσῃς.

Τῶν συναπτομένων ἁσμάτων τὸ ὑπ' ἀρ. 1 εἶναι τὸ ἀρτιώτατον καὶ πληρέστατον, μετὰ πλείστης δ' ἀκριβείας ἐκδεδομένον⁶. Ὑπόθεσιν ἔχει τὴν πάλιν

5. Ἐν τῇ κριτικωτάτῃ περὶ τοῦ Χάρου πραγματείᾳ αὐτοῦ ὁ D. C. Hesseling (Charos, Leiden 1897, σ. 23 κέ) προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐκ τῶν εἰς τὸν Χάρον ἢ τὸν θάνατον ἀναφερομένων χωρίων τῶν διασκευῶν τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους συνάγεται ὅτι ἡ μορφή τοῦ Χάρου, ὡς τὸν παριστάνουσι τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ ᾄσματα, ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς παλαιότερους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος Ἕλληνας ποιητάς. Ἀλλ' ἂν οἱ διασκευασταὶ τοῦ ἔπους ἐγίνωσκον δημοτικὰ ᾄσματα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἐξελέγχεται ἀβάσιμος.

6. Δι' ἀστερίσκου, προτασσομένου τοῦ ἀριθμοῦ, δηλοῦνται τὰ ᾄσματα, τῶν ὁποίων μετὰ πολλῆς προσοχῆς πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις ὡς γλωσσικῶν μνημείων, διότι κατὰ τὴν καταγραφὴν αὐτῶν φαίνεται μοι ὅτι δὲν κατεβλήθη ἡ προσήκουσα ἐπιμέλεια περὶ τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῆς λέξεως. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ὑπ' ἀρ. 2. 10-13. 18. 21. 24-27. 29. 33. 36. 38. 47-49. 53. 55-57. 59-64. 66-72.

τοῦ Χάρου καὶ τοῦ Διγενῆ, τὴν ἀφήγησιν τῶν ἄθλων τοῦ ὑπὸ τοῦ Διγενῆ κατακειμένου κλινήρους εἰς τὰ παλληκάρια τοῦ καὶ τὸν φόνον τῆς συζύγου τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπιθανατίου Διγενῆ. Οἱ δ' ἄθλοι οὕς ἀφηγεῖται εἶναι ὁ φόνος δράκοντος τεραστίου καὶ ὁ φόνος πελωρίου Σαρακηνοῦ, φύλακος τοῦ Εὐφράτου.

Ὁ Χάρος ἐπιφαίνεται, ὡς φαντάζεται αὐτὸν ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἔφιππος⁷, μαῦρον ἵππον ἱππεύων, μελανείμων⁸. (Οὕτω καὶ εἰς ἄλλα τῶν δημοσιευομένων ὧδε ἁσμάτων: ἀρ. 2. 7. 16. 53). Ἐρχεται κατ' ἐντολὴν τοῦ θεοῦ νὰ παραλάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Διγενῆ. Εὐρίσκει δ' αὐτὸν μετὰ πολλῶν φίλων τοῦ, εἰς πανηγυριν ὅπου παρεκάθηντο εἰς συμπόσιον. Οἱ εὐωχούμενοι προσκαλοῦσιν αὐτόν, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ καθήσῃ εἰς τὴν τράπεζαν⁹, ἀλλ' οὗτος ἀρνεῖται, δηλῶν εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλεύσεώς του. Ἐπακολουθεῖ πάλιν τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου, νικῶντος δ' ἐκείνου, ὁ Χάρος διὰ δόλου ὑπεκφεύγει, καὶ εἰς ἀετὸν μεταμορφωθείς ἀνέρχεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἀναφέρει εἰς τὸν θεόν, ὅτι δὲν ἡδυνήθη νὰ καταβάλῃ τὸν ἥρωα, ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀνδρείας του. Ὁ θεὸς τῷ ὑποδεικνύει τὸν τρόπον καὶ ὁ Χάρος τέλος τὸν νικᾷ. Ἡττηθεὶς ὁ Διγενής, κατάκειται εἰς τὴν κλίνην. Προσέρχονται τὰ παλληκάρια τοῦ¹⁰ ἀλλὰ δὲν τολμῶσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν οἶκόν του. Τέλος εἰσέρχεται ὁ θαρραλεώτερος καὶ ἀνακοινώνει εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμίαν των τοῦ νὰ τὸν ἴδωσιν. Ὁ Διγενής τοὺς προσκαλεῖ νὰ εἰσέλθωσι, παραθέτει ἀργυρᾶν τράπεζαν, καὶ ὑπείκων εἰς παρακλήσιν των, ἀφηγεῖται τοὺς δύο ἄθλους τοῦ.

Τὸν φόνον τοῦ δράκοντος ἔχει ὑπόθεσιν καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 3 ῥόδιον ἄσμα, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ παράδοσιν πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ τοῦ γορτυνιακοῦ ἁσματος (ἀρ. 9) ὁ δικέφαλος κερασφόρος ὄφις, ὁ ἔχων ἱππεῖους πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς ὡς τοῦ βοός. Κατὰ τὸν ἄθλον τοῦτον εἶχεν ὁ Διγενής μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν σύζυγόν του (στ. 50). Ἀλλὰ δὲν πρέπει, νομίζω, ἐκ τούτου νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἔχει τι κοινὸν ἢ διήγησις πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἔπους, τὴν σωτηρίαν τῆς γυναικὸς τοῦ ἥρωος ἐκ τοῦ δράκοντος εἰς τὸ Βλαττολιβάδιν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, τὸ μόνον ἐν τῷ ἔπει ἀναφέρον φανταστικὸν θηρίον, εἶναι πιθανῶς διασκευὴ τῆς παραδόσεως, τῆς ἐκτιθεμένης εἰς ἄλλα πολυάριθμα ἀκριτικὰ ἁσματα, ἀφηγούμενα τὴν σωτηρίαν τοῦ νεογάμου ἥρωος ὑπὸ τῆς γυναικὸς του, ἀποκτει-

7. Schmidt, Das Volksleben der Neugr., σ. 225 κέ. Πολίτου, Νεοελλην. μυθολογ., σ. 257. Πρὸ πάντων D. C. Hesselung, Charos, Leiden 1897.

8. Schmidt, αὐτ. Πολίτης, αὐτ., σ. 255. — Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐφαντάζοντο τὰς θεότητας τοῦ ἄδου μελαίνας ἢ μελανείμονας (βλ. Roscher, Lex. d. Myth., τ. II, σ. 2566 κέ. 2575. Τοῦ αὐτοῦ, D. von der Kynanthropie Fragm. Mark. Sid., σ. 48-49). Περί ὁμοίων γερμανικῶν μεσαιωνικῶν παραστάσεων βλ. Pfeiffer's, Germania, τ. XII, σ. 289.

9. Οὕτω καὶ ἐν ἑτέρῳ κυπριακῷ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου προσκαλεῖται ὁ Διγενής ἢ ὁ Φιλόπαππος νὰ μετάσχῃ τοῦ γεύματος, καὶ ὁμοίως ἀρνεῖται (Σακελλάριου, Κυπριακά, τ. Β', σ. 15, ἀρ. 3).

10. Τριακόσιοι δύο νομάτοι (στ. 35). Τριακόσια παλληκάρια κατὰ τὴν ἑτέραν κυπριακὴν παραλλαγὴν (στ. 50) καὶ κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Ἑσχωριαλίου κώδικος (στ. 25). Τριακόσιοι ὠπλισμένοι καὶ τριακόσιοι ἄοπλοι, κατὰ τὴν ῥοδίαν παραλλαγὴν (ἀρ. 3).

νάσης ἢ ἐκφοβησάσης τὸν μέλλοντα νὰ καταφάγῃ αὐτὸν δράκοντα. Πρὸς ταῦτα ἴσως συνεδυσάσθῃ καὶ ἡ διήγησις ἀκριτικοῦ ἄσματος περὶ τραυματισμοῦ καὶ καθυποτάξεως δράκοντος ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, ὅτε ἐδίωκον αὐτὸν οἱ γονεῖς τῆς ἀπαχθείσης συζύγου του¹¹.

Πρὸς τὸν φόνον τοῦ δράκοντος εἶναι συναφῆς καὶ ὁ δεύτερος ἄθλος. Ἐνεκα τοῦ δηλητηρίου τοῦ ὀφεισμένου ἐδίψησεν ὁ ἵππος τοῦ Διγενῆ καὶ τὸν ἔφε-
 ρεν οὗτος νὰ τὸν ποτίσῃ εἰς τὸν ποταμὸν Εὐφράτην. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐπετέθη κατ'
 αὐτοῦ πελώριος Σαρακηνός, ὁ φυλάττων τὸν πόρον τοῦ ποταμοῦ.
 Ἀμυνόμενος ὁ ἥρως ἐπάταξεν αὐτὸν ἰσχυρῶς διὰ τοῦ ροπάλου του, ἐκ δὲ τῆς
 καιρίας πληγῆς μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν. Τὸν αὐτὸν ἄθλον ἀφηγεῖται καὶ τὸ ὑπ'
 ἀρ. 2, μετὰ τινων δὲ παραλλαγῶν καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 5. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι εἶ-
 ναι ὁ ἄθλος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρμούρη (δηλονότι τοῦ Ἑμίρου, τοῦ πατρὸς τοῦ
 Διγενῆ)· ἐν μὲν τῷ μεσαιωνικῷ ἄσματι τοῦ κώδικος τῆς Πετροπόλεως, ὁ φύ-
 λαξ τοῦ Εὐφράτου εἶναι κοινός τις Σαρακηνός, οὐδὲν τὸ ἐξωτερικῶς τρομε-
 ρὸν ἔχων, καὶ τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη

σφόνδυλον τὸν ἔδωκε καὶ ἐξεσαγώνισέ τον,

ὅπως τὸν ἀναγκάσῃ νὰ δώσῃ πληροφορίαν περὶ τῆς δυνάμεως τῶν παρὰ τὸν
 Εὐφράτην Σαρακηνῶν¹². Ἀλλ' ἐν ταῖς σημεριναῖς καρπαθιακαῖς παραλλαγαῖς
 τοῦ ἄσματος ἐξεικονίζεται ἐπίσης τερατώδης ὡς ὁ τῶν κυπριακῶν:

*Ἀπάνω πού τις πλάτες του τρι' ἀνεμομύλια λέθαν,
 κι ἀπάνω στίς κουτάλες του τρι' ἀντρόνα κομποῦτο¹³.*

Ἐν ἄλλῳ δὲ ἀκριτικῷ ἄσματι τῆς Τραπεζοῦντος τοιοῦτον Σαρακηνὸν συναν-
 τᾷ στοῦ ποταμοῦ τὰ κλώσματα ὁ Ξάνθινος πορευόμενος ὅπως λυτρώσῃ τὸν
 αἰχμάλωτον τῶν Σαρακηνῶν υἱὸν τοῦ Βασίλην (τὸν Βασίλειον Διγενῆν
 Ἀκρίτην). Ὁ Σαρακηνὸς οὗτος

*Εἶς' ἐν καὶ στὸ κεφάλιν ἀτ' ἐξηνταπέντε κάσ' τρια,
 ἐξηνταπέντε κάσ' τρια σαν, σαρανταδυὸ χωρία·
 ὀπίσω στήν κοτύλαν ἀτ' χαμελετίτζα κλώσκουν·
 στὸ ἕναν τὸ ρωθοῦνιν ἀτ' ἄλογον σταλισμένον,
 καὶ στ' ἄλλο τὸ ρωθοῦνιν ἀτ' κόρη φυγαδιασμέντζια¹⁴.*

Ἀντὶ δ' ὁμοῦ τοῦ Σαρακηνοῦ αὐτὸς ὁ Ξάνθινος περιγράφεται ἔχων τοσοῦτο
 τερατώδες μέγεθος ἐν ἑτέρῳ ἀνεκδότῳ ποντικῷ ἄσματι τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.
 Ὁ κρότος τοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σαρακηνοῦ ροπαλισμοῦ τοῦ Διγενῆ

11. Σακελλαρίου, αὐτ., σ. 16, στ. 79.

12. Γαβρ. Δεστούνη, Τοῦ Ἀρμούρη. Ἄσμα δημοτικὸν τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, Πε-
 τρούπ. 1877, σ. 56 κέ.

13. Μανωλακάκη, Καρπαθιακά, Ἀθ. 1896, σ. 250. Ζωγράφειος ἀγών, σ. 296· πρβλ.
 καὶ σ. 285.

14. Γαβρ. Δεστούνη, Τοῦ Ξάνθινου. Ἄσμα δημοτικὸν Τραπεζοῦντος, Πετρούπ.
 1881, σ. 24. 26.

ἠκούσθη εἰς πόλιν ἀπέχουσαν πολλὰ μίλλια τοῦ τόπου τῆς μονομαχίας καὶ ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς κρότος καταιγίδος. Ἀλλὰ πολὺπειρος γέρων, παρατυχὼν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ ρηγός, τοῖς ἐξήγησεν ὅτι δὲν ἦτο προάγγελος θεομηνίας ὁ κρότος, ἀλλὰ προήρχετο ἐκ τοῦ ροπάλου τοῦ Διγενῆ, διότι μόνος ὁ ἥρωας οὗτος ἦτο ἱκανὸς τοιαύτας νὰ καταφέρῃ πληγὰς. Ὁ γέρων δ' ἐκεῖνος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ γνωστοτάτου ἐκ τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους ἀρχηγοῦ τῶν ἀπελατῶν Φιλοπάππου, παραφθαρὲν ἐν μὲν τῇ πρώτῃ παραλλαγῇ εἰς *Παλιοπαπποῦς*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ εἰς *Καριοπαπποῦς*.

Τὸ τέλος τοῦ ἄσματος ἀναφέρεται εἰς τὸ χαρακτηριστικώτατον ἐπεισόδιον τοῦ ἀποπνιγμοῦ τῆς σύζυγου τοῦ ὑπὸ τοῦ θνήσκοντος ἥρωος. Ὁ Διγενὴς τὴν παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τάφον, ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατόν του λάβῃ αὐτὴν ἄλλος. Ὁ Τριανταφυλλίδης¹⁵ λέγει ὅτι κατὰ τὰ δημοτικὰ ἄσματα, «ὁ Ἀκρίτας ἀνεγείρας πύργον καὶ ἀρπάσας εὐειδῇ νέαν, ἐκλείσθη ἐν αὐτῷ καὶ διέτρεχε τὴν ὑπαιθρον, τρόμον ἐμποιῶν πανταχοῦ, ἀπέθανε δὲ ὑπὸ λοιμικῆς νόσου· καὶ ἵνα μὴ περιέλθῃ ἡ ἐρωμένη αὐτοῦ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, προσποιούμενος ὅτι θέλει περιπτύξῃ καὶ ἀποδώσῃ τὸν ἔσχατον ἀσπασμόν, ἐπνιξεν αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας του». Ἀλλ' οὐδὲν ἄσμα ἐπάγεται εἰς μαρτυρίαν, οὐδὲν δὲ τῶν γνωστῶν ποντικῶν ἄσμάτων ἐκθέτει τὸ ἐπεισόδιον κατὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν τύπον. Ὁ Διγενὴς προσποιεῖται ὅτι θέλει νὰ ἀσπασθῇ τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν φονεύει εἰς τὰς ἀγκάλας του, κατὰ τὰς ὑπ' ἀρ. 22 καὶ 23 παραλλαγὰς (πρβλ. ἀρ. 25 καὶ 30), χωρὶς νὰ μνημονεύηται ὁ λόγος τῆς πράξεώς του· ὁ ἀκροατὴς θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἐπράξε τοῦτο ἐκ πόθου ὅπως μὴ χωρισθῇ τῆς καλῆς του, καὶ τὴν ἀφήσῃ ἐρημὸν καὶ ἀπροστάτευτον. Κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 34 ποντικὴν παραλλαγὴν, αὐτὴ ἡ σύζυγος, ὡς ἡ ἀρχαία Εὐδάδνη, ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς (ἀρ. 23.[24].26-29) ὅπως μὴ περιέλθωσιν εἰς ἄλλους συγκαταστρέφει μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τὸν ἵππον καὶ τὸ ρόπαλον αὐτοῦ, ἢ τὸ ἄροτρον καὶ τοὺς ἀροτῆρας βόας. Κατὰ τὰς παραλλαγὰς 23 καὶ 24 ἀποφασίζει τὸν φόνον, μαθὼν παρὰ τῆς γυναικὸς του ὅτι οἱ γεῖτονες μελετῶσι μετὰ τὸν θάνατόν του ἄλλος νὰ πάρῃ τὸ ρόπαλον, ἄλλος τὸν ἵππον καὶ ἄλλος τὴν γυναῖκά του. Ἀλλ' ἐν τῇ κυπριακῇ ταύτῃ παραλλαγῇ καὶ ἐν ἑτέρᾳ κρητικῇ (ἀρ. 32), ὁ Διγενὴς παρίσταται ἐν εὐλόγῳ ὁρμῇ ζηλοτυπίας τιμωρῶν τὴν σύζυγον, ἥτις ἀπροκαλύπτως τῷ ὁμολογεῖ, ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του θὰ ὑπανδρευθῇ ἄλλον, ἐκεῖνον δὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀγαπᾷ, τὸν πρῶτον αὐτῆς ἄνδρα, ὀνομαζόμενον Γιάννην, κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν παραλλαγῶν, ὑπονοεῖται δὲ βεβαίως ὅτι ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τούτου τὴν εἶχεν ἀποσπάσῃ ὁ Διγενὴς, ἀπαγαγὼν ἀκουσαν. Τοῦτο δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὰ ἀκριτικά ἄσματα διότι ἐν κυπριακὸν ἀφηγεῖται πῶς ὁ Διγενὴς ἀπήγαγε τὴν μέλλουσαν σύζυγόν του, ἥτις δὲν ἦτο νυμφευμένη, ἀλλ' ἡρραβωνισμένη (*χαρτωμένη*) μετὰ τὸν Γιάννην¹⁶. Ὅμοιον ἐπεισόδιον δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρῃ ἐν τῇ δημῳδῇ ποιήσει ἄλλων λαῶν· παρεμφερὲς δ' ὁμῶς εἶναι ἡ διή-

15. Οἱ φυγάδες, σ. 47.

16. Σακελλαρίου, ἐνθ' ἀν., σ. 14.

γησις Ισπανικοῦ ἄσματος, ὅπερ μόνον ἐκ μιμήσεως αὐτοῦ γαλλικῆς γινώσκω¹⁷. Ὁ μαῦρος Τουζάνι, ἀγαπῶν τὴν περικαλλῆ Αὐγὴν τοῦ Βάργα, τὴν ἐπικαλουμένην μαργαρίτην τοῦ Τολέδου, προκαλεῖ εἰς μονομαχίαν τὸν εὐτυχῆ ἐραστὴν ταύτης κόμιτα τοῦ Σαλδάνια. Οὗτος δὲ μεταβαίνει εἰς τὸν τόπον τῆς μονομαχίας, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς ἀγαπητῆς του καὶ διαπερᾶ διὰ δόρατος τὸν ἀντίπαλον. Ὁ μαῦρος Τουζάνι ἰκετεύει τὴν σπεύσασαν νὰ παραμυθήσῃ αὐτὸν Αὐγὴν ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς πληγῆς του τὸν σίδηρον ποῦ τὸν βασανίζει. Ἀλλ' ὅτε ἐκείνη ἀνύποπτος ἐπλησίασε, συναγαγὼν πάσας τὰς δυνάμεις του, ἐτραυμάτισε διὰ τῆς σπάθης του τὸ ὡραῖον πρόσωπόν της.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2 κυπριακὸν ἄσμα ἔχει ἐκτενεστέραν τὴν ἀφήγησιν τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου· ἐν ἀρχῇ ἐξ ἄλλων δημοτικῶν ἄσμάτων οὐδὲν κοινὸν ἔχόντων πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, παραλαμβάνει τὴν παραγγελίαν πρὸς τὸν Χάρον τῆς μητρός του. Καὶ ἐν τούτῳ δ' ὁ Χάρος μεταμορφοῦται εἰς αἰτόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν πάλην, καὶ ὅπως διὰ τῶν ὀνύχων του ἀποσπάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ νικητοῦ ἥρωος ἐκ τῆς ἐδρας αὐτῆς. Ἐν πλάτει ἀφηγεῖται ὁ Διγενὴς τὸν φόνον τοῦ Σαρακηνοῦ, εἶναι δὲ πληρέστερον τὸ ἄσμα ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ τραύματος ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ ρηγός. Τοῦναντίον δ' ὁ φόνος τοῦ δράκοντος παραλείπεται, καὶ συνοπτικώτατα μνημονεύονται φόνοι πολλῶν δρακόντων καὶ λεόντων, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς. Προστίθεται δ' εἰς τὸ ἄσμα ὅτι ὡς ἀκροθί-
 νια ἐγένισεν ἐννέα πῆρας ἐκ τῶν ρυγῶν τῶν ὀφειῶν καὶ τῶν γλωσσῶν τῶν λεόντων, τοῦτο δ' ἀναφέρεται εἰς καινότερον ἐπεισόδιον παραμυθίων, ὅπερ ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους¹⁸. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (Γ' ιγ', 3) ὁ Πηλεὺς «ὦν ἐχειροῦτο θηρίων, τὰς γλώσσας τούτων ἐκτέμνων ἐν πήρᾳ ἐτίθει», οὕτω δ' ἐξήλεγξε τοὺς ἀντιποιηθέντας τὸν φόνον τῶν θηρίων ἐκείνων. Ὁμοίος εἶναι καὶ ὁ περὶ Ἀλκάθου μεγαρικός μῦθος. Οὗτος, κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Ἀπολλωνίου (Α 517), «περιπεσὼν λέοντι λυμαιομένῳ τὰ Μέγαρα (ἐφ' ὃν καὶ ἕτεροι ἦσαν ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μεγάρων) καταγωνίζεται τοῦτον· καὶ τὴν γλῶτταν αὐτοῦ εἰς πῆραν θέμενος, ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τὰ Μέγαρα. Καὶ ἀπαγγελλόντων τῶν ἀπεσταλμένων ἐπὶ τὴν θήραν, ὅτι αὐτοὶ εἰσιν οἱ κατηγωνισμένοι τὸ θηρίον προσκομίσας τὴν πῆραν ἤλεγξεν αὐτούς». Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν γλωσσῶν τῶν φονευθέντων θηρίων (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δρακόντων) ἐλέγχου τῶν ψευδῶς ἰσχυρισθέντων ὅτι αὐτοὶ ἐφόνευσαν ταῦτα εὐρίσκεται καὶ εἰς πολλὰ

17. Ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν μικρῶν διηγηματίων τοῦ Prosper Mérimée, τῇ συνεκδιδομένῃ μετὰ τῆς Κολόμβας.

18. Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου διαλαμβάνουσιν, ἀναφέροντες τὰ παράλληλα, οἱ ἐξῆς συγγραφεῖς: Ipolyi ἐν Zeitschrift f. deutsche Mythologie u. Sittenkunde, τ. II, σ. 165 κέ. 283 κέ. Mannhardt, Wald- u. Feldkulte, τ. II, σ. 52-59. R. Köhler ἐν Jahrb. f. roman. u. englische Lit., τ. VII, σ. 132-134. Kleine Schriften, τ. I, σ. 399. 430.

καὶ νεοελληνικά¹⁹ καὶ ἄλλων λαῶν παραμύθια²⁰. Πάντα δὲ ταῦτα ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ ἥρωες ἀπέκοπτον τὰς γλώσσας τῶν θηρίων, ἅτινα ἀπέκτειναν, οὐδὲν δ' ἔχομεν παράδειγμα τῆς ἀποκοπῆς ρυγχῶν ἢ κεφαλῶν, ὥς ἐν τῷ κυπριακῷ ἄσματι. Μόνον ἐν ἀρμενικὸν ἀναφέρει ἀποκοπὴν ὠτων, καὶ ἐν τρανσυλβανικὸν ἀποκοπὴν τῶν ποδῶν τῶν ὑπὸ τοῦ ἥρωος φονευθέντων θηρίων καὶ τῶν γλωσσῶν τῶν ταῦτοχρόνως ὑπ' αὐτοῦ ἐπίσης φονευθέντων Οὐννων (γιγάντων)²¹.

Τοῦ 3 ἄσματος ἡ ἀρχὴ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τινων παραλλαγῶν καὶ ἐν ἀρ. 4. 5. 8. 20. 21. 32. 42. 43 καὶ 44. Τὸ ἄσμα περιέχει τὴν ἀφήγησιν τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ κατὰ τὸν τύπον τῶν δύο προηγουμένων, καὶ διακόπτεται εἰς τὸ μέσον τῆς διηγήσεως τοῦ πρώτου ἄθλου, τῆς δρακοντοκτονίας, ἐν τῇ πρώτῃ κυπριακῇ παραλλαγῇ.

Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ 4 τηλιακοῦ ἄσματος, ὅπερ εἰς τὸν αὐτὸν ἐπίσης τύπον ὑπάγεται, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἰκάσωμεν εἰς τίνα ἄθλον ἀναφέρεται. Θὰ ἦτο δὲ τολμηρὸν ἐκ τῶν περὶ τῆς ἁμμου στίχων νὰ ὑποθέσωμεν συνάφειάν τινα τοῦτου πρὸς τὸν πρῶτον ἄθλον τοῦ Διγενῆ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἀραβίας, κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Ἑσχωριαλίου χειρογράφου.

Τὸ πέμπτον ἄσμα, ροδιακόν, ὅπερ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λαογραφικὴν ἐταιρείαν ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Δ. Γ.ρ. Καμπούρογλου, ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ Ροδίου κ. Ἀνδρ. Μ. Δέσποτα, εἶναι συγγενέστατον πρὸς τὰς κυπριακὰς παραλλαγὰς. Αἱ ἀκριτικαὶ ἀναμνησεῖς δ' ὁμοῦ φαίνονται ἐξησθενημέναι ἐν αὐτῷ. Οὐ μόνον ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ὑποκαθίσταται εἰς τὸν Εὐφράτην καὶ Ἀράπης εἰς τὸν Σαρακηνόν, ἀλλὰ καὶ ὁ τρομερὸς Ἀκρίτης τοιαύτην ὑφίσταται μεταβολήν, ὥστε ἡ κυριωτάτη φροντίς αὐτοῦ θνήσκοντος εἶναι πῶς θὰ ἐξοφληθῇ τὸ χρέος, ὅπερ καταλείπει εἰς τὴν οἰκογένειάν του²². Τὰ τῆς μονομαχίας μὲ τὸν Ἀράπην ἐκτίθενται ὅπως περίπου ἐν ταῖς κυπριακαῖς παραλλαγαῖς. Τὸ αὐτὸ ἀμήχανον μέγεθος τοῦ γίγαντος, ὁ αὐτὸς ροπαλισμὸς τοῦ Διγενῆ, συνταράξας ἐπίσης καὶ τοὺς ἀπώτατα οἰκοῦντας, φοβηθέντας μὴ ἐπέλθῃ

19. Buchon, La Grèce continentale et la Morée, σ. 278 (ἀνευ δηλώσεως τῆς προελεύσεως τοῦ παραμυθίου). Hahn, Griech. u. alban. Märchen, ἀρ. 70, τ. II, σ. 56. 295 (Σύρου καὶ παραλλαγή Τήνου). Ζωγράφ. ἀγών, σ. 243. 256 (συμαϊκά). Georgeakis et Pineau, Folk-lore de Lesbos, σ. 87 (λέσβιον). La Calabria, 1895, σ. 36 (ἐλληνικὸν τῆς Ροκκαφόρτης τῆς Καλαβρίας).

20. Εἰς τὰς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας ἀναφέρουσιν οἱ ἐν σελ. 105, σημ. 18 μνημονευόμενοι συγγραφεῖς, πρόσθετος: Revue des trad. populaires, 1894, σ. 172, 173. 1902, σ. 515-516 (γαλλικά). Mélusine, τ. I, σ. 64 (βρετανικόν). Archivio per lo studio delle tradiz. popolari, τ. I, σ. 57 (ἰταλικόν). Săineanu, Basmele române, σ. 467 (βλαχικόν). J. Milanowski, Volksmärchen aus Böhmen, Breslau 1853, ἀρ. 4 (βοημικόν). Zeitschrift d. Vereins f. Volkskunde, 1901, σ. 99 (ἐσθωνικόν). Revue des trad. pop., 1904, σ. 338. 339. 341 (ἀρμενικά).

21. Τὸ ἀρμενικὸν ἐν RTP, 1904, σ. 341, τὸ δὲ τρανσυλβανικὸν ἐν Haltrich, Siebenbürg. Märchen, ἀρ. 22 παρὰ Mannhardt, ἐνθ' ἀν., σ. 56-57.

22. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Διγενῆ ἐμφαίνεται μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄσματος μετὰ τοὺς στίχους 60-64, οἵτινες ἀποτελοῦσι καλλίστην κατακλείδα αὐτοῦ. Οὕτω δὲ τὸ ἐπεισόδιον τῶν χρεῶν καὶ τῆς ἀποτίσεως αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ μεθοδικῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ὑπ' ἀριθ. 60-72 ἁσμάτων, φαίνεται χαλαρώτατα συνδεόμενον πρὸς τὸ ἄλλο ἄσμα, ἐλέγχεται ἀδέξιον παρέμβλημα καὶ πρέπει νὰ χωρισθῇ αὐτοῦ, ὥς παντελῶς ἀλλότριον τῶν ἀκριτικῶν ἁσμάτων.

ή συντέλεια τοῦ κόσμου. Γέρος δὲ καὶ ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ καθησυχάζει αὐτούς, ἐξηγῶν τί ἀληθῶς συμβαίνει. Τὸ ὄνομα τοῦ Φιλοπάππου ἐλησμονήθη παντελῶς, καὶ ὁ γέρος ἔμεινεν ἀνώνυμος. Ἡ μονομαχία δ' ὁμως δὲν ἔληξε, διότι τὴν πληγὴν τοῦ ροπάλου τοῦ Διγενῆ σχεδὸν δὲν ἡσθάνθη ὁ Ἀράπης, καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀποδύονται εἰς ἀγῶνα πάλης μακρὸν διαρκέσαντα, ὁ ἥρως ἀποκαμῶν τὴν τετάρτην ἡμέραν κινδυνεύει νὰ καταβληθῇ, ὅτε φωνὴ ἐξ οὐρανῶν τὸν καθοδηγεῖ πῶς νὰ θανατώσῃ τὸν ἀντίπαλον²³. Εἶναι κατάδηλος ὁ συμφυρμὸς τῶν διηγήσεων περὶ τοῦ φόνου τοῦ Σαρακηνοῦ καὶ τῆς πάλης μὲ τὸν Χάρον. Καθὼς ἐπίσης καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς διηγήσεως, παρατηρεῖται ἄτεχνος συμφυρμὸς τοῦ ἔσματος περὶ τοῦ φόνου τοῦ Σαρακηνοῦ ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, καὶ τῶν μύθων περὶ δρακόντων ἐφόρων τῶν πηγῶν, κατακρατούντων τὰ ὕδατα, καὶ τοῦ φόνου αὐτῶν ὑπὸ ἡρώων λυτρούντων τὴν διψῶσαν χώραν καὶ τὴν ἐκτεθειμένην εἰς βορὰν τῷ δράκοντι βασιλοπούλαν. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἔσματι ὁ Ἀράπης δὲν ἀπαιτεῖ μὲν τακτὸν φόρον ἀνθρωπίνου θύματος, ἀλλὰ ροφεῖ τὸ ὕδωρ, οἱ ἀνθρωποὶ διψῶσι, καὶ ὁ βασιλεὺς προκηρύσσει ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τὸν δυνηθέντα νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀράπην ὡς ἐπαθλὸν τὴν θυγατέρα του καὶ πλούτη πολλά. Ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως ὁ Διγενὴς μνημονεύει συνοπτικῶς εἰς ἓνα στίχον (στ. 10) τοὺς φόνους ἄρκτων καὶ λεόντων, ἀφήνει δὲ νὰ ὑπονοηθῶσιν ἐν τοῖς ἐξῆς καὶ οἱ φόνοι ὄφεων. Τοὺς ἄθλους τούτους ἀναφέρουσι καὶ ἄλλα ἔσματα. Φόνους λεόντων (ἀρ. 2, 6, 8, 10, 15), ἄρκτων (ἀρ. 6, 8, 10, 11, 14, 15, 18), δρακόντων (ἀρ. 2, 12), ὄφεων δικεφάλων, τρικεφάλων (ἀρ. 9, 14, 15). Φόνους λεόντων παρὰ τὸν πόρον τοῦ Εὐφράτου ἀναφέρει ἐν τῇ διηγῇ τοῦ Διγενῆ καὶ ἡ τοῦ Ἑσχωριάλου κώδικος διασκευὴ τοῦ ἔπους (σ. 334, στ. 53 κέ). Ἀρκτοὺς δὲ καὶ λέοντας ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐφόνευεν ὁ Διγενὴς κατὰ τὸ ἔπος (Κρ. Δ' 107 κέ. 161 κέ. Τρ. 902 κέ. 934 κέ. Ἀνδρ. 1412 κέ. 1471 κέ. Ὁξ. 1309 κέ. 1357 κέ). Εἰς ἓνα δὲ στίχον τῆς διασκευῆς τῆς Τραπεζοῦντος (στ. 870) ἀναφέρονται συλλήβδην πάντα τὰ θηρία, τὰ ὅποια ἐκυνήγει ὁ Ἀκρίτης, πάρδοι, λέοντες, ἄρκτοι καὶ δράκοντες.

Ὡς τόπον τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ ἡ διασκευὴ τοῦ Ἑσχωριάλου ἀναφέρει τῆς Ἀραβίας τοὺς κάμπους καὶ τοὺς δασεῖς καλαμῶνας παρὰ τὸν πόρον τοῦ Εὐφράτου. Τοὺς δασεῖς καλαμῶνας παρὰ τὸν Εὐφράτην ἀναφέρουσιν ἐπίσης καὶ τὰ προηγούμενα κυπριακὰ ἔσματα. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 3 ροδιακῷ τὸν Εὐφράτην ἀντικατέστησεν ὁ Δαφνοπόταμος²⁴ καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης. Ἀντὶ δὲ τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας ἀναφέρονται ἐν τούτῳ τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ καὶ τῆς Παρπαριᾶς (Βαρβαρίας) τὰ μέρη. Καὶ τῆς μὲν Βαρβαρίας ἐν τούτῳ μόνον γίνεται μνεῖα. Τὰ δὲ βουνὰ τῆς Ἀλεξανδρείας

23. Φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ σώζει καὶ τὸν Κωσταντὴ μαχόμενον πρὸς τὸν τερατώδη κάβουραν, κατὰ τὸ ροδιακὸν ἔσμα τὸ δημοσιευόμενον ἐν τῇ ἐπομένῃ πραγματείᾳ ὑπὸ Μ. Χαβιαρᾶ. Καὶ εἰς τὸ ἔσμα τοῦ Ἀρμούρη (στ. 49 κέ) ἀγγελικὴ φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ δεικνύει τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας εἰς τὸν ἥρωα.

24. Δαφνοπόταμος ἀναφέρεται καὶ εἰς ἄλλα δημοτικὰ ἔσματα· πιθανῶς εἶναι τοῦτο ὄνομα κοινὸν ποταμίων, εἰς ὧν τὰς ὄχθας φύονται δάφναι.

ἀναφέρουσι μὲν καὶ ᾠσματα ἀλλότρια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου²⁵, ἀλλὰ προπάντων εἰς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ τόσον συχνὰ μνημονεύονται, ὥστε ἐνιαχοῦ ἐγιναν παροιμιώδη²⁶. ᾠσματὰ τινα ἔχουσιν ὡς τόπον τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ μόνα τὰ βουνὰ ταῦτα, τῶν ὁποίων τὰ πυκνὰ δάση δὲν τολμῶσι νὰ διέλθωσι διὰ τοὺς ἐν αὐτοῖς κινδύνους ὀλιγάριθμοι ὁμάδες, ἀλλὰ μόνον συνοδαὶ ἐκατὸν καὶ ἐκατὸν πεντήκοντα καλῶς ὥπλισμένων ἀνδρῶν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ τὰ ὅποια πολλάκις διέτρεξεν ὁ Διγενὴς καὶ εἰς σκοτεινὰς νύκτας ἀκόμη (ἀρ. 6. 7. 14. 18). Ἄλλα πλὴν τῶν βουνῶν τούτων ἀναφέρουσι καὶ ἄλλον τινὰ τόπον (5. 8. παραλλαγή τοῦ 9. 15. 16. 17), ἦτοι τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη (ἀρ. 8. 17), τῆς Ἀραπιάς τὰ μέρη (ἀρ. 15) καὶ τὰ λαγκαδία τῆς Σύρας ἢ Συρίας (ἀρ. 16). Εἰς ἄλλα παραλείπεται ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀναφέρονται ἄλλοι τόποι: τῆς Ἀραπιάς ὁ κάμπος (ἀρ. 10. 11), ὡς ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ Ἑσχωριάλου, τῆς Ἀραπιάς τὰ ὄρη (ἀρ. 9), τῆς Ἀραπίνας τὰ βουνὰ (ἀρ. 11), τῆς Ἀη Μαρίνας τὰ βουνὰ (ἀρ. 12), τῆς Ἀλαμάνας τὰ βουνὰ (ἀρ. 10), τῆς Ἐριβοιάς οἱ κάμποι (ἀρ. 12), τῆς Γουργαριάς (Βουλγαρίας) οἱ λαγκαδιές (ἀρ. 9) καὶ οἱ κάμποι (ἀρ. 9 παραλλαγή).

Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 6 ἐκ Σωζοπόλεως παραλλαγῇ τὸν Χάρον ἀντικαθιστᾷ ἄγγελος ἐλθὼν νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Διγενῆ, ἐκ τῆς ἐπιφανείας δὲ ταύτης πρώτην τότε φορὰν ὁ ἥρωες καταλαμβάνεται ὑπὸ συναισθήματος φόβου. Ἄγγελος ἀντὶ τοῦ Χάρου ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 22, ἐν δὲ τοῖς ὑπ' ἀρ. 8 καὶ 14 ὁ ἄγγελος ἐπιφαίνεται ὁμοῦ μετὰ τοῦ Χάρου. Αἱ δοξασταὶ περὶ ψυχοπομποῦ ἄγγελου, ἂν καὶ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰς περὶ Χάρου, συνυπάρχουσιν οὐδὲν ἥττον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, διὰ τὸν αὐτὸν ψυχολογικὸν λόγον, δι' ὃν ὁ λαὸς πιστεύει ἐξ Ἰησοῦ καὶ τὰ πλάσματα περὶ τοῦ Κάτω κόσμου, τῆς κατοικίας τοῦ Χάρου καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ τὰς ἐκλαϊκευθείσας χριστιανικὰς διδασκαλίας περὶ παραδείσου καὶ κολάσεως. Κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Ἑσχωριάλου (σ. 336, στ. 103-104 ἄγγελος πυρὸς ἐπεφάνη ὅπως παραλάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Διγενῆ

καὶ ὡς τὸν εἶδε[ν] ὁ Διγενὴς ἐτρόμαξε μεγάλως.

Κατὰ δὲ τὴν τῆς Κρυπτοφέρρης (Η' 196), χριστιανικώτερον ὁ Διγενὴς τὴν ψυχὴν παρέδωκεν ἀγγέλοις τοῦ Κυρίου.

Ἡρως ἐν τῷ ᾠσματι τούτῳ ἀντὶ τοῦ Διγενῆ φέρεται ὁ Κωνσταντῆς, ὡς συνηθέστατα συμβαίνει εἰς ἀκριτικὰ ᾠσματα (βλ. εἰς τὰ συναπτόμενα ᾠσματα ἀρ. 29. 34. 48). Τὰ κυριώτατα δὲ γεγονότα τοῦ βίου του συντελοῦνται ἐν ἡμέρᾳ Τρίτῃ:

*Τρίτῃ γεννήθκ' ὁ Κωνσταντῆς καὶ Τρίτην ἐβαφτίσθη,
καὶ Τρίτῃ εἶδε τὸνεῖρο ποῦ ἔθελε νὰ πεθάνῃ.*

Ἡ αὐτὴ ἡμέρα εἶναι καὶ τοῦ θανάτου του ἡ ἡμέρα, κατ' ἄλλα ᾠσματα (ἀρ. 10.

25. Ζωγράφ. ἀγών, σ. 74, ἀρ. 21.

26. Πολίτου, Παροιμίαι, τ. Γ', σ. 221, λ. βουνὸ 18.

13. 33. 59). Καί κατά τὸ ἔπος ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει τὴν *Τρίτην τὴν κακὴν, τὴν πολυπικραμένην* (Ἄνδρ. 4387. Τρ. 3148). Τὸ διατὶ ὀρίζεται ὥς ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἢ Τρίτη, ἢ ὥς ἡμέρα καθ' ἣν εἶδεν οὗτος τὸ προμηνῦον τὸν θάνατόν του ὄνειρον, εἶναι εὐνόητον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ τρίτη τῆς ἑβδομάδος καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους καὶ νῦν παρ' ἡμῖν θεωρεῖται ἀποφράς²⁷, ἡ δὲ τρίτη τοῦ μηνὸς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις²⁸. ὁ καθορισμὸς δ' ὁμοίως τῆς Τρίτης καὶ ὥς ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ Διγενῆ λόγον ἴσως ἔχει τὰς ἀστρολογικὰς δοξασίας, καθ' ἃς μεγίστη ἦτο ἡ ἐπήρεια τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεως ἐπὶ τῶν μελλουσῶν τυχῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἥθους καὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου· τὴν δ' ἐπήρειαν ταύτην καθώριζεν ὁ κυριαρχῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πλανήτης, καὶ οἱ ἐφορεύοντες κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας ἄγγελοι καὶ δαίμονες. Εἰς χειρόγραφον Ἰατροσοφικὸν τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀναγράφονται πλὴν ἄλλων τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Τρίτης: «Ὁ Ἄρης ὀρίζει τὴν Τρίτην. Ὁ γεννηθεὶς ἔσται μαυρειδερός, κόκκινος, αἱματώδης, θυμώδης, κιτρινωπός· πάντα κλίνει εἰς τὸ κακόν· νὰ χαλᾷ, νὰ λαβώνη, νὰ μὴ λυπᾶται διὰ τὸ <κα>κόν..... ὁ λόγος του θέλει νὰ γίνηται πάντα, νὰ γίνηται ἡ γνώμη του.... εἶναι τολμηρὸς καὶ θέλει πάντα μὲ τὴν καρδίαν του· θέλει ἔσται καλορρίζικος εἰς πόλεμον· πολὺ αἷμα θέλει χύσῃ καὶ θέλει λαβῶθῃ ἀτός του»²⁹.

Καὶ ἐν τῷ 7 ᾠσματι ὥς ἐν τῷ 6, ὁ Διγενὴς φαίνεται ὅτι ἐξ ὄνειρου προεἶδε τὸν ἐπικείμενον θάνατον. Παρατηρεῖται δ' ἐν αὐτῷ συμφυρμὸς πρὸς τὸ γνωστότατον ᾠσμα τοῦ Χάρου καὶ τῶν ψυχῶν (*P a s s o w*, ἀρ. 409). Πρβλ. καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 54.

Ὡς ψυχοπομποὶ παρουσιάζονται ἐν τῷ 8 ᾠσματι, συμαϊκῶ, πλὴν τοῦ Χάρου, ὁ Λιὸς (περὶ οὗ βλέπε τὴν εἰς τὸ κείμενον τοῦ ᾠσματος σημείωσιν) καὶ ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ. Ὁ ἀρχάγγελος οὗτος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ψυχοπομπός, κατὰ τὰς δημόδεις δοξασίας. Ἀναφέρεται μὲν συνήθως, ὥς παραλαμβάνων τὰς ψυχὰς τῶν πονηρῶν ὁ διάβολος, ἀλλὰ πάντοτε ἐννοεῖται ὅτι συμπαρίσταται καὶ ὁ ἄγγελος³⁰. Τὸ πλῆθος τῶν ψυχοπομπῶν δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς δημόδεις δοξασίας· ἐν ἀκριτικῷ ᾠσματι τῆς Καππαδοκίας

*Ἐννιά ἄγγελοι κατέβανε καὶ δώδεκα ἀρχαγγέλοι
κατέβαν καὶ τζακίστανε στοῦ Κωσταντίνου τὰ σώμια*³¹.

Θεολογικὸν τι βιβλίον ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος διδάσκει, ὅτι ὅταν ἔλθῃ κελεύσει τοῦ θεοῦ ὁ καιρὸς νὰ χωρισθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, εὐρίσκεται ἐκεῖ ὁ ἄγγελος φύλαξ, ἔρχεται δὲ πρῶτος ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλ-

27. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Διατὶ ἡ Τρίτη θεωρεῖται ἀποφράς ἡμέρα ἐν Σ κ ό κ ο υ, Ἐθν. ἡμερολ., 1897, σ. 342 κέ.

28. W. Schmidt, Geburtstag im Altertum, Giessen 1908, σ. 109 κέ.

29. Πολίτης, ἐνθ' ἀν., σ. 345.

30. Βλ. Πολίτου, Νεοελλην. μυθολ., σ. 311 κέ.

31. Ἐκάθισαν εἰς τοῦ Κωνσταντίνου τοὺς ὄμους (Φ α ρ α σ ο π ο ὕ λ ο υ, Τὰ Σύλλατα, σ. 110).

λοι τέσσαρες³². Ἅγιοι δ' ὁμῶς ψυχοπομποὶ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν· συμαϊκά τινα μοιρολόγια μόνον αἰτιῶνται τὸν ἅγιον Νικόλαον, ὅτι ἐπῆρε τὴν ψυχὴν τοῦ θρηνουμένου νεκροῦ³³. Εἰς παλαιότητα δὲ χριστιανικὴν παράδοσιν φαίνεται ὡς ψυχοπομπὸς καὶ ὁ ἅγιος Μερκούριος, κατ' ἐπίδρασιν ἴσως τῶν ἑλληνικῶν περὶ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ δοξασιῶν³⁴. Ὅθεν ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ μνεῖα ἐν τῷ ἄσματι, τοῦ *Λιου*, εἴτε ὁ ἅγιος Νικόλαος εἶναι οὗτος, εἴτε ὁ ἅγιος Ἡλίας. Ἐν τῷ συμαϊκῷ ἄσματι ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ περιγράφεται φέρων τρία ξίφη, καὶ ἄλλα δέ τινα δημοτικὰ ἄσματα ἀναφέρουσιν ἐπίσης τὰ τρία ξίφη αὐτοῦ, ὧν τὸ τρίτον εἶναι προωρισμένον διὰ τοὺς ἀδίκους (ἀρ. 17) καὶ ὄχι διὰ τοὺς ἀνδρειωμένους ὡς ἐν τῷ προκειμένῳ. Καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν θεολογικὸν κείμενον ὁμιλεῖ περὶ ξιφῶν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ: «μετὰ πυρίνων ξιφῶν». Ἡ παράστασις τοῦ ἀρχαγγέλου ξιφηφόρου εἶναι γνωστοτάτη καὶ εἰς τὰς δημῳδούς δοξασίας καὶ εἰς τὴν ἀγιογραφικὴν τέχνην³⁵. Συνήθης δ' εἰς δημοτικὰ ἄσματα εἶναι ἡ μνεῖα τοῦ ἀγγέλου μὲ τὸ σπαθὶ ποῦ παίρνει τὴν ψυχὴν³⁶.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Χάρου γυμνοῦ ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ (στ. 12) εἶναι εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Τὸ γορτυνιακὸν ὑπ' ἀρ. 9 ἄσμα πλὴν τῶν ἄλλων ἄθλων, περὶ ὧν διελάβομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐν οἷς καὶ ὁ φόνος δικεφάλου ὄφεως μὲ πόδας ἱππεῖους, μνημονεύει καὶ τὸν φόνον τοῦ στοιχειωμένου ἐλαφιοῦ περὶ οὗ καὶ τὰ ἐπόμενα ἄσματα 10-12. Τοῦτο εἶχε σταυρὸν εἰς τὰ κέρατα (ἀρ. 9, 10, 12), ἀστέρι εἰς τὸ μέτωπον (9, 10), φεγγάρι εἰς τὴν ράχιν (11, 12), μετὰ τῶν ὤμων τὴν Παναγίαν (10) καὶ εἰς τὸ στήθος χρυσοῦν σταυρόν. Τὸν θάνατόν του νομίζει ὁ Διγενὴς ὡς τιμωρίαν τῆς ἀμαρτίας, ὅτι ἐφόνευσεν τὴν ἑλαφον ταύτην (ἀρ. 10). Ὁ ἄθλος φαίνεται μὲν παρεμφερὴς πρὸς τὴν σύλληψιν τῆς Κερυνίτιδος ἐλάφου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους³⁷, ἀλλ' ὁ φόνος τῆς ἐλάφου καὶ ἡ τιμωρία τοῦ ἥρωος ὑπενθυμίζουν μᾶλλον τὸν μῦθον περὶ τιμωρίας τοῦ Ἀγαμέμνονος διὰ τὸν φόνον τοῦ στικτοῦ κεράστου ἐλάφου ἐν τῷ ἄλσει τῆς Ἀρτέμιδος³⁸.

32. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Ἑρώτησις καὶ ἀποκρίσις πρὸς τὸν Ἰάκωβον ἐν Vassiliev, *Anecdota graecobyzantina*, σ. 317.

33. Ὁ ἐν Κ/πόλει σύλλογος, τ. ΙΘ', σ. 246.

34. Μαλάλας, Γ', σ. 333-334 Bonn.

35. Πολίτου, *Νεοελλην. μυθολ.*, σ. 304 κέ.

36. Οἷον ἐν τῇ Ριμάτα κόρης καὶ νέου, στ. 64 (L e g r a n d, *Bibliothèque gr. vulgaire*, τ. II, σ. 53). Ζωγράφ. ἀγ., σ. 102. Ὑπὲρ τὴν θύραν ἔσωθεν τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς Δήμιοβας (παρὰ τὴν Γιάννιτσαν τῶν Καλαμῶν) εἰκονίζονται δύο ἄγγελοι, ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀναγινώσκεται καὶ τὸ ἐξῆς: «αὕτη γὰρ ἡ ρομφαία τέμνει τοὺς ἀδικοῦντας». Ἡ εἰκὼν εἶναι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

37. Πρὸς τὴν χρυσόκερων ἑλαφον τοῦ ἀρχαίου μύθου ἀντιστοιχοῦσι τὰ χρυσοκέρατα λάφια τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων (πρβλ. Ζωγράφ. ἀγών, σ. 112, ἀρ. 150) καὶ παραμυθίων. Εἶναι δ' ὁμῶς κοινοὶ οἱ μῦθοι περὶ χρυσοκέρων ἐλάφων εἰς πολλοὺς λαοὺς.

38. Σοφοκλ., Ἡλέκτρ. 573. Ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ὅτι σημεριναὶ δοξασίαι τῶν ἐν Πόντῳ Ἑλλήνων ὑπομνηματίζουν ἀριστα τὸν ἀρχαῖον μῦθον. Διότι οὗτοι δοξάζουσιν, ὅτι ὁσάκις κυνηγὸς ἴδῃ που, ἢ ὑπὸ δένδρον ἢ ἐν σπηλαίῳ, ἑλαφον ἢ ἄλλο θήραμα ἰστάμενον ἀδεῶς, ἂν

Εἰς τὴν ἐν τῷ ἄσματι διήγησιν φαίνεται προσέτι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τῆς χριστιανικῆς τῶν ἀρχαίων μυθικῶν στοιχείων διατυπώσεως ἐν τῷ συναξαρίῳ τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου τοῦ Πλακίδα. Κατὰ τὴν εἰς δημώδη γλῶσσαν παράφρασιν τοῦ Θεσσαλονικέως Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου, ὁ Εὐστάθιος, στρατηλάτης τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, κυνηγῶν ποτε μετὰ στρατιωτῶν του εἰς ἓνα λόγγον εἶδε ἔμπροσθέν του «μίαν ἑλαφον μεγάλην καὶ εἰς τὸ κορμὶν καὶ εἰς τὰ κέρατα». Διώκων αὐτὴν ἀπεμακρύνθη τῶν ἀκολουθῶν του, καὶ ἔφθασε μέχρι μιᾶς χαράδρας· «καὶ ἡ μὲν ἑλαφος ἐπήδησε τὸ χάσμα ἐκεῖνο, τὸ δὲ ἄλογον τοῦ ἁγίου ἐπειδὴ πολὺς ἦτο ὁ τόπος, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ πηδήσῃ· στοχάζοντας γοῦν ὁ ἅγιος τὸν τόπον νὰ ἰδῇ πόθεν βολεῖ νὰ ἀπεράσῃ, βλέπει καὶ εἶναι σταυρὸς φωτεινός, ἀνάμεσα τὰ δύο κέρατα τῆς ἐλάφου καὶ τοσοῦτον ἑλαμπεν, ὅτι ἐνίκαν τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου· εἰς δὲ τὸν σταυρὸν ἐκεῖνον ἦτον ἐσταυρωμένος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ φωνὴ ἠκούσθη ἀπ' ἐκεῖθεν ὅπου ἔλεγεν: ὦ Πλακίδα, διατί μὲ διώχνεις; Αὐτοῦ διὰ ἑσένα ἐφάνηκα εἰς ἐτοῦτο τὸ ζῶον, ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστὸς» κτλ.³⁹ Τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Δαμασκηνὸς πηγὴν φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ ὁ J. de Voragine (ΙΓ' ἐκ.) διηγούμενος ἐν τῇ *Legenda aurea* κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ θαῦμα καὶ ὁμοίως περιγράφων τὴν ἑλαφον⁴⁰. Τὸ συναξάριον τῆς θαυμασίας ἐλάφου παρενεβλήθη καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους βίους τοῦ ἁγίου Οὐβέρτου, τοῦ προστάτου τῶν κυνηγῶν παρὰ τοῖς δυτικοῖς. Ἡ ἑλαφος ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὡς μείζων τῶν κοινῶν καὶ ἔχουσα ἀναμέσον τῶν κεράτων εἰκόνα τοῦ ἐσταυρωμένου⁴¹. Παραπλήσιον θαῦμα ἀναγράφει ὁ ἐλληνικὸς βίος τοῦ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ζήσαντος ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμίρου· οὗτος θηρεύων ποτὲ εἶδε λευκὸν ἱέρακα φέροντα σταυρὸν, ἐδίωξε δ' αὐτὸν ἐπὶ πολὺ μέχρις ὅς ἀφῆκεν ὁ ὄρνις τὸν σταυρὸν νὰ καταπέσῃ· καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἔπεσεν ὁ σταυρὸς ἔκτισεν ἐκκλησίαν, τὸ παρὰ τὸ Ἑλβασάν ὀνομαστὸν μοναστήριον⁴². Ἐν ρωμανικῷ δὲ παραμυθίῳ

καὶ βλέπῃ αὐτόν, ὀφείλει νὰ σεβασθῇ τὴν ζωὴν του. Διότι τὸ ζῶον ἀμέλγει κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἡ Νύμφη (ἡ μάῖσσα), εἰς ἣν ἀνήκει. Ἄν δ' ἐξ ἀφροσύνης τολμήσῃ νὰ φονεύσῃ τὴν ἑλαφον, θ' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τῆς Νύμφης λεγούσης: ἄμων τ' ἐσκότωσες τὸ ζῶ μ', ἀέτς νὰ ξεραίνεσαι κ' ἐσύ. (Κατ' ἀνακοίνωσιν Α. Παπαδοπούλου).

39. Δαμασκηνοῦ Στουδίτου τοῦ Θεσσαλονικέως, Βιβλίον ὀνομαζόμενον θησαυρός, Βενετ. 1570, φ. τ. iii (σ. 297). Ἐκδ. Βενετ. 1848, σ. 206-207.

40. Περί τῶν βίων τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου βλ. Bollandi, Acta Sanctorum, Septemb., τ. VI, σ. 106 κέ. Ἡ περί τοῦ ἐλάφου διήγησις φαίνεται παλαιά. Ὁ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ζήσας Νικήτας ὁ Παφλαγών, ἐν τῷ Ἑγκωμίῳ εἰς τὸν ἅγιον Εὐστάθιον ἀναφέρει τὸ θαυμάσιον ζῶον, τὸν εὐμεγέθη ἑλαφον, τὸν ἔχοντα πρὸς τὴν κεφαλὴν τὴν τοῦ ἐσταυρωμένου μορφήν (Migne, Patrol. gr., τ. 105, σ. 381). Τὸ ἀρχαιότερον μαρτύριον τοῦ ἁγίου περιγράφει οὕτω τὸ θαῦμα: «ἐπὶ μὲν τῶν κεράτων τοῦ ἐλάφου (δείκνυσι) τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου λάμποντα, μέσον δὲ τῶν κεράτων τὴν εἰκόνα τοῦ θεοφόρου σώματος κλπ» (Bollandi, αὐτ., σ. 124. Migne, ἐνθ' ἄν.).

41. Histoire abrégée de la vie de St Hubert, prince du sang de France, Paris 1678, σ. 24, παρὰ Alfr. Maury, Essai sur les légendes pieuses du moyen-âge, Par. 1843, σ. 172. Οἱ παλαιότεροι βίοι τοῦ Ἁγίου δὲν μνημονεύουσι τὸ θαῦμα (Retberg, Kirchengeschichte, τ. I, σ. 562 παρὰ J. W. Wolf, Beiträge zur deutschen Mythologie, Gött. 1852, τ. II, σ. 112).

42. Hahn, Alban. Studien, τ. I, σ. 83.

ἀναφέρεται ἔλαφος φέρουσα εἰς τὴν κεφαλὴν στέμμα ἐκ πολυτίμων λίθων, ἣν ἀπεκεφάλισεν ὁ ἥρωας τῇ ὁδηγίᾳ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς⁴³. Ἐν ἐπεισοδίῳ δὲ τῆς Ἰνδικῆς Ραμαῦάνας δαίμων μεταμορφοῦται, ὅπως παραπλανήσῃ τὸν ἥρωα Ράμαν, εἰς χρυσὴν ἀργυροποίκιλον ἔλαφον, ἔχουσαν τέσσαρα μαργαρωμένα κέρατα⁴⁴.

Εὐστόχως ὁ Alfr. Maury⁴⁵, ὅστις καὶ ἄλλα ἐκ βίων ἄλλων ἀγίων (ὡς τοῦ ἀγίου Ἰουλιανοῦ τοῦ φιλοξένου, τοῦ ἀγίου Φαντίνου καὶ τοῦ ἀγίου Φήλικος) ἐπάγεται ὁμοία ἐπεισόδια ἐλάφων, ἐξηγεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς παραστάσεως τῆς σταυροφόρου ἐλάφου ὡς προερχομένην ἐκ τῆς συνταυτίσεως τῆς ἐλάφου πρὸς τὸν μονόκερυν⁴⁶. Διότι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπίστευον, κατὰ τὰς μαρτυρίας πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὅτι τοῦ μονοκέρωτος τὰ κέρατα εἶχον τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ⁴⁷. Ἄλλοι δὲ τὴν ὑπὸ κυνηγοῦ διωκομένην χρυσόκερυν ἔλαφον ὑπολαμβάνουσι μυθικὴν παράστασιν μετεωρολογικῶν φαινομένων⁴⁸.

Τὸ ἔπος δὲν καθορίζει ὁπόσον χρόνον ἔζησεν ὁ Διγενής· ἐκ τῆς φράσεως *τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, ἡ δόξα τῶν ἀνδρείων* (Κρ. Η' 290. Ἄνδρ. 4669), τοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ του θρήνου, οὐδὲν συνάγεται περὶ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, διότι ἡ φράσις εἶναι τροπικὴ, δηλοῦσα ἀπλῶς τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ δημοτικὰ ἄσματα πλάττουσιν αὐτὸν θνήσκοντα εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἄσματι (στ. 27) ὑποτίθεται λέγων ὁ Δ. ὅτι πολλὰ ἔτη ἔζησεν, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ ἄσματι (ἀρ. 13) κατηγορηματικώτερον λέγεται ὀγδοηκοντούτης, καὶ ἐν ἄλλῳ (ἀρ. 10) ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ἀναβιβάζονται εἰς 300 τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Διγενῆ φονευθέντων θηρίων καταλέγεται καὶ δικέφαλος ὄφις. Ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 3 ἐξαίρεται τὸ μέγεθος ἰδίως τοῦ ἀναιρεθέντος ὄφεως· ἀλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ τὸ κύριον εἶναι ἡ τερατώδης τοῦ θηρίου μορφή. Ὁ δικέφαλος ὄφις εἶναι κερασφόρος, τετράπους, ἔχων πόδας ἵππου καὶ ὀφθαλμοὺς βοός· ὁ ἀτενίζων αὐτὸν ἐτυφλοῦτο. Τὰ κέρατά του ἦσαν ἐκ

43. La Tradition, Par. 1895, σ. 129-130. Πρβλ. Săineanu, Basmele române, σ. 497. Τὸ στέμμα τῶν πολυτίμων λίθων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τοὺς πολυτίμους λίθους ἐν τῇ κεφαλῇ δρακόντων (βλ. Πολίτου, Παραδόσεις, σ. 985 κέ).

44. Rāmāyana III 40. 48. 49 = De Gubernatis, Zoological Mythology, London 1872, τ. II, σ. 85. Ὁμοιότητος πρὸς τὸ συναξάριον τοῦ ἀγίου Εὐσταθίου ἀνευρίσκει ἐν τῇ δωδεκάτῃ παλῇ Jātaka ὁ M. Gaster (The Nigredhamiga-Jātaka and the Life of St Eustathius Placidus ἐν τῷ Journal of the Royal Asiatic Society, 1894, σ. 335).

45. Maury, Ἐνθ' ἀν., σ. 173 κέ.

46. Περὶ τῆς συναφείας τοῦ μονοκέρωτος καὶ τῆς ἐλάφου βλ. τὰς ἐμὰς Παραδόσεις, σ. 988.

47. Τουστίγ, Πρὸς Τρύφωνα, σ. 275 Jebbs· ὁ Maury πλὴν τούτου φέρει καὶ μαρτυρίας τοῦ Τερτυλιανοῦ καὶ τοῦ Εἰρηναίου.

48. A. Kuhn, Der schuss des wilden jähgers auf den sonnenhirsch ἐν Höpfner, Zeitschrift f. deutsche philologie, 1869, τ. I, σ. 89 κέ (ὅπου συναγωγὴ πολλῶν ὁμοίων μύθων καὶ παραδόσεων). F. L. W. Schwartz, Die poetischen Naturanschauungen der Griechen, Römer u. Deutschen, Berlin 1879, τ. II, σ. 176 κέ. Βλ. καὶ Simrock, Deutsche Mythologie, 4ης ἐκδ., σ. 457, § 127.

καθαροῦ χρυσοῦ⁴⁹. Τὸ ἄσμα δὲν μνημονεύει πτέρυγας αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 14 καὶ 15 ὁμιλοῦσι περὶ πτερωτῶν ὄφρων φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Διγενῆ· *φίδια δὲ μὲ φτερά κι ὄχιές μὲ δυὸ κεφάλια* ἀναφέρουσι καὶ ἄλλα δημοτικὰ ἄσματα⁵⁰. Ὅτι καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχον ὅμοιαι δοξασίαι ἐμφαίνει ἡ λαιδορία *ἀσπὶς καὶ ὄφρις πετόμενος*⁵¹. Πτερωτὸς καὶ τετράπους, ὡς πράσινος φολιδωτὸς μεγαλόσαυρος, πτέρυγας ἔχων νυκτερίδος, εἰκονίζεται ὁ δράκων, ὃν ἀποκτείνει ὁ ἅγιος Γεώργιος· ὀνομάζεται δ' ὁ δράκων οὗτος *λάμια τοῦ ἁγίου Γεωργίου*⁵². Τὰ ἑλληνικὰ παραμῦθια ἀναφέρουσι καὶ δράκοντας ἵπταμένους⁵³, οἱ δὲ δράκοι, οἱ ὅποιοι ἐν αὐτοῖς εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἔχουσιν ἵππους πτερωτούς⁵⁴. Τρικεφάλων δὲ ὄφρων συχνὴ γίνεται μνεῖα εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα⁵⁵, πολυκεφάλους δέ, συνήθως ἑπτακεφάλους, ἀναφέρουσι τὰ παραμῦθια⁵⁶.

Οἱ τελευταῖοι στίχοι τοῦ ἄσματος, ἐν οἷς ὁ Διγενὴς λέγει ὅτι πανταχοῦ εὕρισκει ἔλλοχεύοντα τὸν Χάρον καὶ ὅπου ὑπάγῃ τὸν συναντᾷ, ἐπαναλαμβάνοντες δι' ἄλλων λέξεων καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 24 (στ. 20-23), ὑπενθυμίζουσι τὸν στίχον τοῦ ἔπους (Ἀνδρ. 4393):

Τοὺς δρόμους τὸν ἀπέκοψε πλεονὶ τὰ μὴν περάση.

49. Περί τῶν κερασφόρων ὄφρων κατὰ τὰς δημοτικὰς παραδόσεις βλ. τὰς ἐμὰς Παραδόσεις σ. 987 κτ.

50. Χασιώτου, Συλλογὴ, σ. 104, ἀρ. 22· σ. 180, ἀρ. 19· πρβλ. σ. 176, ἀρ. 9.

51. Λέων γραμματ., σ. 181 Bonn.

52. Ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ Ἀθ. Σακελλαρίου ἐρμηνεύεται ἡ λ. δράκων οὕτω: «Δράκων, μυθικὸν θηρίον, ὡς ὁ νῦν τετράπους πτερωτὸς ὄφρις, κοινῶς ἡ λάμια τοῦ ἁγίου Γεωργίου». Ἡ ἐρμηνεία εἶναι βεβαίως πλημμελεσμένη, μαρτυρεῖ δ' ὁμοίως ὅτι κάπου τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν ὅτι ὑπάρχει τετράπους πτερωτὸς ὄφρις καλούμενος οὕτω· τὸ προστιθέμενον «κοινῶς» εἶναι ἀνακριβές. Τὸ στοιχείον Δ ἐν τῷ Λεξικῷ ἐκείνῳ συνέταξεν ὁ ἀποθανὼν ἀρχαιολόγος Δημητριάδης, Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἀναφέρεται εἰς θεσσαλικὴν δοξασίαν. *Λάμια* ἐν μακεδονικοῖς παραμυθίοις καλεῖται ὁ δράκων ὁ κωλύων τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ὕδρευεται ἡ πόλις: «Ἐνα μεγάλο θεόρατο θηριὸ μὲ νύχια ἀγκαθωτά καὶ δυὸ φτερά ποῦ ἔφταναν ἀπὸ δῶ κι ὡς κεῖ κάτω στὸν κάμπο τὸ πᾶσα ἕνα» (Abbott, *Macedonian Folklore*, Cambridge 1903, σ. 344). *Λάμια* πτερωτὴ κατατρώγει τοὺς φυλακισμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τινα πύργον, καὶ ταύτην φονεύει ὁ ἥρωας Μακροκλιᾶνος, κατὰ τι παραμῦθιον τῆς Ἀδριανουπόλεως (Βύρων, τ. Α', σ. 701· ὁ ἐκδότης ἐσφαλμένως ὁμιλεῖ περὶ παραδόσεως). Κατὰ τὰς βουλγαρικὰς δοξασίας ἡ *Λάμια* εἶναι τέρας κυνοκέφαλον τετράπουν, μὲ σῶμα φολιδωτὸν καὶ μακρὰν οὐράν, ἧς τὸ ἄκρον εἶναι κέρας βουβάλου ἢ βοῦς (Strauss, *Die Bulgaren*, σ. 163).

53. Hahn, ἀρ. 114 (παραμῦθιον τοῦ Γυθείου).

54. Αὐτ., τ. I, σ. 76.

55. Δελτίον ἱστορ. ἐταιρ., τ. Ε', σ. 332, 175 (Κύπρου). Βλαστοῦ, Ὁ γάμος ἐν Κρήτι, σ. 59 (Κρήτης). Ζωγρ. ἀγών, σ. 301 (Καρπάθου).

56. Δωδεκακέφαλος ὄφρις ἐν Hahn, ἀρ. 70. Ἐν ἀνεκδότῳ παραμυθίῳ τῆς Πάρου ἀναφέρεται καὶ *ἀσπίθα* πτερωτὴ καὶ *στο δρόμο γλήγορη σὰ σπῖθα*. Τὸ ὄνομα κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ ἀσπίδα (ἀσπίς)· πρβλ. καὶ τὸ ἐν τῷ Ἑρωτοκρίτῳ ὄνομα *Σπιθολιόντας* (ἀσπίς + λέων). Οἱ *balauri* τῶν ρωμανικῶν παραμυθίων εἶναι πολυκέφαλοι, ἔχοντες μέχρι δώδεκα κεφαλῶν (Säinenu, *Basmele Române*, βλ. τοὺς πίνακας ἐν λ. *balauri*). Ἐν ρωμανικῷ παραμυθίῳ, δημοσιευθέντι ἐν μεταφράσει ἐν *Revue des trad. pop.*, 1909, σ. 298 καὶ ὁ *balauri* εἶναι πτερωτός.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 10 καὶ 13 ᾄσματα ἀναφέρουσιν ὀνομαστί τοὺς τέσσαρας φίλους, οἵτινες κληθέντες ἦλθον πρὸς τὸν Διγενῆ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Δύο τῶν ὀνομάτων εἶναι γνωστὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἀκριτικῶν. Ὁ Μαυραλῆς ἢ Μαυραῖλῆς εἶναι ὁ ἀλλαχοῦ ὀνομαζόμενος Μιραλῆς, Μιριολῆς, Ἑμιραλῆς, δηλονότι αὐτὸς ὁ Ἑμίρης τοῦ ἔπους· ὁ δὲ Τρεμαντάχειλος εἶναι ὁ Πετροτράχηλος τοῦ ᾄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου (στ. 13), τὸν ὁποῖον ἐπίσης *τρέμ' ἢ γῆ κι ὁ κόσμος*.

Ὁ *ξυπόλητος* καὶ *λαμπροφορημένος*, ὁ ἔχων τοῦ ἡλίου τὴν κόμην καὶ τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια, τοῦ 13 ᾄσματος (πρβλ. καὶ 10. 11), εἶναι μὲν ὁ Χάρος, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων καταφαίνεται, ἀλλ' ἢ παράστασις αὐτοῦ πρότυπον ἔχει μᾶλλον τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰκόνας τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

Ἡ διήγησις τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 18 παρουσιάζεται ὑπὸ τύπον ἄλλον· ὁ νεκρὸς ἀγανακτήσας διηγεῖται τὰς ἀνδραγαθίας του πρὸς τὸν ἀσεβῶς πατήσαντα τὴν πλάκα τοῦ τάφου του· τὸν τύπον τοῦτον ἔχουσι καὶ τινὰ κλέφτικα ᾄσματα⁵⁷.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 20 ὁ στ. 25 προσετέθη ἐξ ἄλλου ἀκριτικοῦ ᾄσματος, γνωστότατος ὢν, διότι μετέπεσεν εἰς παροιμίαν⁵⁸. Τοῦ δὲ στ. 25 προσφορωτέρα θέσις εἶναι μετὰ τὸν 9 στίχον. Ἐν τῷ ἐπομένῳ ᾄσματι, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτό, συμπληρωθέν, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ Ζωμπηλίου, παρεμβάλλεται μετὰ τὸν στ. 22, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν 15 τοῦ προκειμένου.

Ὁ ἀντίπαλος τοῦ Διγενῆ δια τῆς ἀποκρίσεώς του εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Διγενῆ (στ. 21 τοῦ 24 ᾄσματος), δεικνύει ὅτι εἶναι ὁ Χάρος, ὁ δυνατὸς κύριος καὶ τοῦ ἥρωος καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἐν τῷ 20 ἡ ἀπάντησις τοῦ Χάρου εἶναι παρεφθαρμένη.

Ἐν τῷ 23 ὁ Ἀκρίτας κτίζει κάστρον καὶ φυτεύει κῆπον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 24. 35. 36. 40. 41. Εἰς τὰ τελευταῖα βιβλία τοῦ ἔπους, ὡς ἀνωτέρω (σ. 96) ἐρρήθη, ἐπίσης ἀναφέρεται τὸ παλάτι, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Διγενής, καὶ ὁ κῆπος, καὶ τὸ περιβάλλον αὐτὸν ὀχυρὸν τεῖχος. Γίνεται ὁμοίως μνεῖα ἐν αὐτῷ καὶ μεγάλου ὑπερυψηλοῦ πύργου, φοβεροῦ, λίαν στερεωμένου (Τρ. 2761 κέ. 2994-5. Ἄνδρ. 3963 κέ. 4230-1).

Τὴν σύζυγόν του προσφωνεῖ *καλὴ, καλίτσα* (οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς παραλλαγαῖς)⁵⁹. Ἐν τῇ διασκευῇ Ἑσκ. τοῦ ἔπους ὁμοίως ὁ Διγενής λέγει περὶ τῆς συζύγου του *τὴν καλὴν μου* (σ. 335, στ. 71. 109) καὶ προσφωνεῖ αὐτὴν *καλὴ ἢ καλὴ μου* (στ. 110. 114. 129).

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 25 (στ. 16) ὁ Ἀκρίτας ἐπονομάζει ἑαυτὸν *ἀνίκητον*, κατὰ δὲ τὸ ἔπος *ἀήττητον* (Κρ. Η' 267. 125). Ὅτι τὸ ἐπίθετον ἀνίκητος συνήπτετο ἔκπαλαι πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος, δυνάμεθα ἴσως νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς ὀνομασίας τοῦ πρὸς τὸν Διγενῆ ἀντιστοιχοῦντος καὶ μονομαχοῦντος ἐπίσης

57. Passow, ἀρ. 168. 169.

58. Βλ. τὰς ἐμὰς Παροιμίας, τ. Β', σ. 247-248.

59. Παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ εἶναι συνήθης ἡ προσαγόρευσις *καλὴ* τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, συνηθεστέρα δὲ ἢ τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα *καλέ, καλέ μου*.

πρὸς τὸν θάνατον ἥρωος τῶν ρωσικῶν ᾠσμάτων καὶ παραμυθίων Ἀνίκα, σχηματισθείσης πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐπιθέτου⁶⁰.

Εἰς τὰς θρακικὰς, μακεδονικὰς καὶ πελοποννησιακὰς παραλλαγὰς τῶν περὶ τοῦ ἀποπνιγμοῦ τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ ᾠσμάτων (ἀρ. 26-31) ὁ ἥρωας ὑπὸ διάφορα ὀνόματα εἰσάγεται ὡς γεωργός. Καὶ πλὴν τῆς συζύγου τοῦ σφάζει καὶ τοὺς ἀροτῆρας βόας καὶ καταστρέφει τὸ ἀροτρὸν του, ὅπως μὴ περιέλθωσιν εἰς ἄλλον. Τὸν γεωργὸν Ἀκρίταν ἐπανευρίσκομεν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἀκριτικά ᾠσματα τοῦ κύκλου τῆς ἀρπαγῆς τῆς συζύγου τοῦ Εὐδοκίας ὑπὸ τῶν ἀπελατῶν καὶ τοῦ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ἀκρίτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἐν ἐκείνοις τὰ πτηνὰ ἀγγέλλουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρπαγὴν.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 27 παρατηρεῖται ἐν ἀρχῇ συμφυρμός τῶν ᾠσμάτων τῆς ξενιτείας πρὸς τὸ ἀκριτικόν. Τὰ ὑπ' ἀρ. 28 καὶ 29 ἐξηγοῦσι πῶς τὰ πτηνὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ προείπωσιν εἰς τὸν ἥρωα τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἰπτάμενα εἰς τοὺς ἀέρας, συγκοινωνοῦσι πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀκούουσι τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποφασιζόμενα καὶ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν. Κατὰ τὰ προκειμένα δύο ᾠσματα, βλέπουσι τὸν θεὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ ἐγγράφοντα εἰς δέλτον τὰ ὀνόματα τῶν μελλόντων ν' ἀποθάνωσι τὴν ἐπιούσαν, τὸν δὲ Χάρον ἱστάμενον παρὰ τὸν θρόνον, ἔτοιμον νὰ παραλάβῃ τὸν κατάλογον καὶ ἐκτελέσῃ τὰς θείας ἀποφάσεις. Κοινῶς ὁ λαὸς πιστεύει ὅτι ἡ Μοῖρα γράφει τῶν ἀνθρώπων τὰς τύχας. Ἀλλ' ἡ Μοῖρα ταυτίζεται πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ, διότι ὁ θεὸς εἶναι ὁ ἀρίζων τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω καὶ εἰς τὰ ᾠσματα 37-40 ὁ θεὸς παραχωρεῖ παράτασιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκρίτου. Παρεμφερῆ πρὸς τὴν παράστασιν τῶν προκειμένων δημοτικῶν ᾠσμάτων εἶναι τὰ δράματα, ἅτινα ἀφηγοῦνται βυζαντινοὶ συγγραφεῖς περὶ ἐπιστανείας γέροντος λευκογενεῖου, ὑποδηλοῦντος τὸν ἐπικείμενον θάνατον ἀμαρτωλοῦ βασιλέως δι' ἀπαλείψεως ἐτῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κώδικος, ὃν ἐβάσταζον⁶¹.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 30 μανιάτικον ᾠσμα τὸ ὄνομα τοῦ Ἀκρίτου ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ τοῦ Μαυροειδῆ, ὅπερ εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων ἀκριτικῶν ᾠσμάτων⁶².

Τοῦ 31 ᾠσματος φέρονται καὶ ἄλλαι παραλλαγαί, ἔχουσαι τὸν αὐτὸν πρῶτον στίχον, καὶ περὶ τοῦ γεωργοῦντος Γιάννη διαλαμβάνουσαι, ἀλλὰ κατὰ τὰλλα οὐδὲν ἔχουσαι κοινὸν πρὸς τὰκριτικά⁶³.

Ὁ θρῆνος τῆς φονευθείσης συζύγου τοῦ Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 32, περὶ τῆς κακῆς τύχης τῶν ἐτέρων δύο ἀδελφῶν της, ὧν ἡ μὲν ἐκάη, ἡ δ' ἐπνίγη εἰς πηγάδιον, ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῆς ἐντειχισθείσης εἰς τὰ θεμέλια τῆς γεφύρας ἐν τῷ κοινοτάτῳ ᾠσματι, οὗ κυριωτάτη παραλλαγὴ εἶναι ἡ περὶ τῆς οἰκοδομῆς

60. R a m b a u d, La Russie épique, σ. 427-428. Russische Revue, 1875, σ. 558 κέ. Revue des trad. popul., 1893, σ. 69.

61. Λέων γραμματ., σ. 120 Bonn. Ἰωάννου Μόσχου, Λειμῶν 38, τ. 87, μέρ. 3, σ. 2888-2889 Migne.

62. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες, σ. 171. Βλ. καὶ κατωτέρω (σ. 116).

63. Χασιώτου, σ. 130, ἀρ. 64. Ἀραβαντινοῦ, σ. 213.

τῆς γεφύρας τῆς Ἄρτης. Ἡ δὲ ποιητικωτάτη κληροδοσία τῶν χαρίτων τῆς μελλοθανάτου εἰς τὴν πέρδικα καὶ τὴν τρυγόνα, εἰς τάνθη τῆς ροδοδάφνης καὶ εἰς τὸν σχοῖνον, σκοπὸν ἔχουσα νὰ παραστήσῃ τὴν καλλονὴν αὐτῆς, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι πολλάκις τὸ κάλλος φέρει τὸν ὄλεθρον, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κληροδοσίαν τῆς ἀνδρείας τοῦ Διγενῆ εἰς τοὺς συντρόφους του (ἀρ. 7)⁶⁴.

Ἐν τῷ δυστυχῶς ἀτελεῖ ὑπ' ἀριθμὸν 33 ᾠσματι συμφύρονται δύο κλάδοι ἀκριτικῶν ᾠσμάτων, ὁ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ καὶ ὁ τῆς μνηστείας αὐτοῦ. Αἱ τοῦ κλάδου τῆς μνηστείας πολυπληθεῖς παραλλαγαί, περὶ ὧν προσεχῶς θὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, δὲν ἔχουσι τὸν αὐτὸν ἥρωα. Ἐν ἄλλαις μὲν ὁ Διγενὴς εἶναι ὁ ἐραστής, οὗ ἀποκρούεται ἡ περὶ τοῦ γάμου πρότασις⁶⁵, ἐν ἄλλαις ὁ Γιάννης ἢ ὁ Γιαννακὸς (παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Διγενῆ), ἢ ὁ συνταυτιζόμενος ἐνίοτε πρὸς τὸν Διγενῆ Μαυρουδῆς⁶⁶, ἐν ἄλλαις ὁ Κωσταντής, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις ὁ Χαρτζανῆς (= Χαρσιανίτης), οὗ τὸ ὄνομα φέρεται ὑπὸ διαφόρους τύπους· εἰς τῶν τύπων τούτων εἶναι καὶ τὸ Γαρζανῆς, τὸ ὁποῖον παραδόξως ἅπαξ μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ᾠσματι (στ. 9), ἐκ μνημονικοῦ λάθους ἴσως τοῦ καταγράψαντος τὸ ᾠσμα, συγχύσαντος δύο παραλλαγὰς. Ἐν ταῖς ἄλλαις παραλλαγαῖς, ὁ ἥρωας ἀντὶ κοινῆς προξενητρίας, ὡς ἐν τῷ προκειμένῳ, πέμπει πρεσβεῖαν προξενητῶν ἐπισήμων, *τρακόσιους ἄρχοντες καὶ μητροπολιτᾶδες*⁶⁷ ἢ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀκριτικῶν ᾠσμάτων πολεμιστάς, τὸν Χιλιοπαπποῦ (= Φιλοπαππον), τὸν Πετροτράχηλον, τὸν Φωκᾶν, τὸν Νικηφόρον. Τὴν ἐρώμενην ἔλκει εἰς τὴν οἰκίαν του, κατὰ τὰς πλείστας παραλλαγὰς, διὰ μαγανειῶν, ἃς ἐδίδασκεν αὐτὸν μάγισσαι, μήτηρ καὶ θυγατήρ, ἀλλὰ κατὰ τὸ προκείμενον ᾠσμα τὴν ἔλκει διὰ τῆς μουσικῆς, ἐπόμενος ἐπίσης εἰς τὰς ὁδηγίας τῶν μαγισσῶν. Καὶ ἐν τῇ κυπριακῇ παρὰ Σακελλαρίῳ παραλλαγῇ ὁ Διγενὴς παίζων *βιολᾶρι* σαγηνεύει τὴν κόρην, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἔπος παίζει κιθάραν ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς Εὐδοκίας, μετὰ τὴν ἄρνησιν τῶν γονέων τῆς νὰ τὴν δώσωσιν εἰς αὐτὸν τὸν γάμον (Κρ. Δ' 397. 436. Τρ. 1241. Ἄνδρ. 1830. 1866 κέ. Ὁξ. 1731. 1761). Ἡ δίωξις τοῦ ἀπαγαγόντος τὴν κόρην Διγενῆ ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων αὐτῆς, ἦν καὶ τὸ ἔπος ἐν πλάτει ἀφηγεῖται, ἀναφέρεται μόνον ἐν τῇ πρώτῃ κυπριακῇ παραλλαγῇ. Ἐν πολλαῖς δὲ παραλλαγαῖς θνήσκει ἡ κόρη καὶ αὐτοκτονεῖ ὁ ἐρώμενος· ὀλίγαι μόνον προσθέτουσιν ὅτι θάπτονται εἰς κοινὸν τάφον καὶ ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν φύονται δένδρα, τὰ ὁποῖα φιλοῦσιν ἀλλήλα διὰ τῶν ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου σαλευομένων κλάδων των⁶⁸. Δένδρα δ' ἐκ τοῦ τάφου ἐραστῶν φυόμενα ἀναφέρονται συχνότατα εἰς πάμπολλα δημοτικὰ ᾠσματα καὶ εἰς ᾠσματα καὶ

64. Ἡ κληροδοσία καὶ ἐν ἄλλῳ ᾠσματι κρητικῷ (Jeannarakí, ἀρ. 178, στ. 26-27).

65. Σακελλαρίου, Κυπριακά, τ. Β', σ. 14-16. Σάββα Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος, σ. 275-276 (Διονῆς).

66. Σακελλαρίου, σ. 153-156.

67. Νεοελλ. ἀνάλ. Α', σ. 342.

68. Σακελλαρίου, σ. 156. Ἀραβαντινοῦ, σ. 266. B. Schmidt, Griechische Märchen usw., σ. 202.

παραδόσεις άλλων λαών. Τὰ ἐν στ. 2 κέ τοῦ προκειμένου ἔσματος περί τοῦ ἀτιθάσου ἡμιόνου τοῦ Διγενῆ ἀναφέρονται καί ἐν θηραϊκῇ παραλλαγῇ τῶν περὶ τῆς μνηστείας ἁσμάτων εἰς τὸν ἥρωα, ὅστις ἐν ταύτῃ καλεῖται Κωσταντάκης ὁ μικρὸς καὶ ἡμικροκαβαλλίκεψε ἀμέρωτο μουλάρ⁶⁹.

Ὅλως χωριστὴν τάξιν μεταξὺ τῶν ἁσμάτων περί τῆς μνηστείας τοῦ Διγενῆ κατέχει ἡ ἀθηναϊκὴ παραλλαγή, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Καμπούρογλους⁷⁰. Μετὰ τοὺς τυπικοὺς στίχους περί τῆς γεννήσεως τοῦ Διγενῆ τὴν ἡμέραν Τρίτην (βλ. σ. 108) καὶ περί τοῦ ἵππου του, ἀφηγεῖται τὸ ἔσμα, ὅτι μετέβη οὗτος εἰς τοῦ Φιλοπαπποῦ ὅπως τὸν ἀποστείλῃ προξενητὴν. Ἄλλ' ἡ πρὸς γάμον πρότασις τοῦ Διγενῆ ἀπερρίφθη. Ἡ ὑπαγορεύσασα τὴν παραλλαγὴν Ἀθηναία πρεσβυτίς δὲν ἐνθυμεῖτο τὸ τέλος, συνεπλήρωνε δ' αὐτὴν διὰ διηγήσεως ὅτι «ὁ Φιλόπαππος ἐπανῆλθεν ἄπρακτος καὶ κομιστὴς κακῆς περὶ ἀποποιήσεως ἀγγελίας πρὸς τὸν Διγενῆ, ὅστις ὠργίσθη σφόδρα καὶ ἐπηκολούθησε δεινὴ ἔρις καὶ μονομαχία ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν (Φιλοπάππου) ἐν Ἀθήναις. Πρὸ τῆς συγκρούσεώς των ὤρυξαν λάκκον, εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ὁποίου συνεπλάκησαν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κατέπεσαν ἀμφοτέροι, κατὰ τὴν διηγουμένην, ζῶντες, συνεπεία κοινῆς ἀποφάσεως αὐτῶν βλέποντων ὅτι ἡ μονομαχία εἰς οὐδὲν κατέληγεν ἀποτέλεσμα. Τὴν στιγμήν, καθ' ἣν κατέπιπτον ἐντὸς τοῦ λάκκου, ἐβόησεν ὁ Φιλοπαπποῦς:

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Πετούμενα, πετούμενα,
τῆς γῆς τὰ κατοικούμενα

ΑΘΗΝΩΝ

καὶ αὐθωρεῖ ἐκ πάντων τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος συνήχθησαν ἀπειροπληθὴ πτηνὰ, ἅτινα τοὺς ἐμοιρολόγησαν. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέθεσαν ἐπὶ τοῦ χαίνοντος λάκκου πλάκα ἀπλὴν, ἐπιγράψαντες Φιλοπαπποῦς καὶ Διγενῆς, κατόπιν ὁμῶς ἀνηγέρθη τὸ γνωστὸν μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου. Τόσον δὲ ἡ διηγουμένη, προσθέτει ὁ Καμπούρογλους, εἶναι βεβαία περί τῆς ἀληθείας καὶ ἀκριβείας τοῦ πράγματος, ὥστε δύναται νὰ δείξῃ τίς ἐκ τῶν ἀναγεγλυμμένων ἐπὶ τοῦ μνημείου εἶναι ὁ Διγενῆς». Ἡ συμπλήρωσις αὕτη φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν συνάφειαν ἔχει πρὸς τὸ ἔσμα, ἄλλως δὲ κατάδηλον γίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῶν δύο στίχων, οὓς ἐπιφωνεῖ ὁ Φιλοπαπποῦς, ἀποτελουμένων ἐξ ἱαμβικῶν διποδιῶν, ἐνῶ τὸ ἔσμα εἶναι συντεθειμένον εἰς πολιτικοὺς στίχους. Ἡ διηγουμένη θὰ διετῆρει ἴσως ἀμυδρὰν ἀνάμνησιν ἐκ τοῦ ἔσματος περί ὀρύξεως λάκκου ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, εἰς ὃν ἐτάφη μετὰ τῆς γυναικὸς του, καὶ συνέχεε ταῦτα πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς παραλλαγῆς τοῦ ἔσματος μνημονευόμενον Φιλοπαπποῦν καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν περί τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου, ἥτις εἶναι νεωτάτη. Διότι ἀδύνατον ἦτο νὰ γεννηθῇ δημώδης παράδοσις περί Φιλοπαπποῦ, συνδεομένη πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ μουσείου ἀρχαῖον μνημεῖον, ἀφοῦ ἠγνοεῖτο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε περιέγραψαν τοῦτο ὁ

69, Παρνασσός, τ. Δ', σ. 485.

70. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τ. Α', σ. 393 κέ.

Stuart και ὁ Revett, ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Φιλόπαππον, καὶ ἐλέγετο ὑπὸ τῶν λογιωτέρων κατοίκων *κουτὶ τοῦ Τραϊανοῦ* καὶ ὑπὸ τῶν ξένων περιηγητῶν πύλη τοῦ Τραϊανοῦ (*arc de Trajan*).

Ὁ ἀποθνήσκων ἐν τῷ 34 ἔσματι εἶναι ὁ συχνότατα εἰς τὰκριτικὰ ἄσματα μνημονευόμενος, πολλάκις δὲ πρὸς τὸν Διγενῆ συγγεόμενος Κωσταντής, ὃν ἡ σύζυγος ἐκοῦσα ἀκολουθεῖ εἰς τὸν τάφον. Τὴν ἀρχὴν ἔχει ὁμοίαν πρὸς κλέφτικα ἄσματα⁷¹.

Ἐν ταῖς ὑπ' ἀρ. 36 καὶ 37 παραλλαγαῖς τῆς Σινασοῦ τῆς Καππαδοκίας, ὁ Ἀκρίτης ἐνῶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κάστρου, ὅπερ ἔκτισεν ἴν' ἀποφύγῃ τὸν Χάρον, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ, εἶδεν αἰφνης ἐπιστάντα τὸν Χάρον, ἔτοιμον νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν του. Ἡ σύζυγός του παρακαλεῖ τὸν Χάρον νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνδρός της. Ὁ Χάρος καμφθεὶς εἰς τὰς ἰκεσίας της τῷ παραχωρεῖ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἐκείνη δὲ παρανοήσασα, καὶ ὑπολαβοῦσα ὅτι τεσσαράκοντα ἐτῶν ζωὴν ἐπὶ πλέον ἐχορήγησεν, ἐξεπλάγῃ ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν ἐλθόντα· νομίσασα δὲ ὅτι δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του, παροτρύνει τὸν Ἀκρίτην νὰ τὸν πολεμήσῃ. Ὁ Χάρος ἠττᾶται, ἀλλ' ὥς καὶ εἰς τὰλλα ἄσματα τὰ ἔχοντα τὸ ἐπεισόδιον τῆς πάλης μετὰ τοῦ Χάρου, κατισχύει εἰς τὸ τέλος. Ὁ Ἀκρίτης συρόμενος ὑπὸ τοῦ Χάρου ἀπὸ τῆς κόμης εἰς τὸν Κάτω κόσμον παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ λαμβάνων ἀπὸ τῆς χειρός, ἥ νὰ τῷ δείξῃ ἀπλῶς τὴν σκηνὴν του, εἰς ἣν ὑπόσχεται νὰ μεταβῇ ἐκουσίως. Ἀλλ' ὁ Χάρος ἀρνείται· ἡ σκηνὴ τοῦ εἶναι τοσοῦτο φοβερά, ὥστε οὐδ' ὁ ἀνδρειότατος εἶναι ἱκανὸς ν' ἀτενίσῃ αὐτὴν χωρὶς τρόμου. Τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ Χάρου γινώσκουμεν καὶ ἐξ ἄλλων δημοτικῶν ἁσμάτων, μάλιστα μοιρολογίων, ἅτινα περιγράφουσι τὴν δεινὴν καὶ φρικώδη ὄψιν αὐτῆς⁷². Ἐκ τοῦ πρώτου ἁσματος τῆς Σινασοῦ λείπει ἡ παρόρμησις τοῦ Ἀκρίτου εἰς καταπολέμησιν τοῦ Χάρου, ἡ πάλη καὶ ἡ νίκη τοῦ Διγενῆ· προστίθενται δ' ἐν ἐπιλόγῳ, ὥς λόγοι τοῦ Χάρου, ψυχωφελεῖς χριστιανικαὶ διδασκαλίαι περὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως.

Εἰς τὰ καππαδοκικὰ ταῦτα ἄσματα ἡ σύζυγος τοῦ Ἀκρίτου παρακαλεῖ τὸν Χάρον, ὥς εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους τὸν θεόν, νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος. Καὶ ἡ δέησις εἰσακούεται, ὥς καὶ εἰς τὰς ἐπομένας παραλλαγὰς, ἂν καὶ ὁ Χάρος εἶναι ἀδυσώπητος, καὶ εἰς τὰλλα ἄσματα τὰ ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ἀπορρέοντα καὶ ἔχοντα ὑπόθεσιν τὴν πάλην αὐτοῦ πρὸς λεβέντην ἢ βοσκὸν παρίσταται ἀποκρούων πᾶσαν ἰκεσίαν περὶ παρατάσεως τῆς ζωῆς. Εἰς δὲ τὰ ρωσικὰ ἄσματα, ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, ὁ Ἀνίκα ζητεῖ χάριν, προσφέρει εἰς τὸν Θάνατον πρὸς ἐξαγοράν τῆς ζωῆς του θησαυροὺς, ἰκετεύει νὰ τῷ παραχωρηθῇ προθεσμία ἐνὸς ἔτους, εἴτα ἐνὸς μηνός, μιᾶς ἡμέρας. Ἀλλ' ὁ Θάνατος εἶναι ἀκαμπτος, οὐδὲ στιγμὴν δὲ ζωῆς τῷ παραχωρεῖ, ἀλλὰ διὰ πρίονος ἀοράτου ἀποκόπτει τὰ ὀστέα καὶ τὰς φλέβας αὐτοῦ⁷³.

Ὁ ἥρωας εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 31 γορτυνιακὸν ἄσμα τῆς ἐπισυναπτομένης συλ-

71. Πρβλ. Passow, ἀρ. 146. 147.

72. Βλ. τὴν ἐμὴν Νεοελλ. Μυθολογ., σ. 334 κέ.

73. Βλ. Rambaud, ἐνθ' ἀν., Revue des tradit. popul., 1893, σ. 69.

λογῆς παρακαλεῖ τὸ ἐκ τῶν παλατίων τοῦ Χάρου ἐλθὼν πτηνόν, τὸ ἀναγγεῖλαν εἰς αὐτὸν τὸν ἐπικείμενον θάνατόν του, ὅπως ἐξεύρη τρόπον τινὰ πρὸς διαγραφὴν τοῦ ὀνόματός του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μελλοθανάτων. Ἀλλὰ τὸ πτηνὸν τῷ ἀποκρίνεται, ὅτι ὁ Χάρος δὲν παίρνει μίλημα. Ἐν τοῖς ποντικοῖς δ' ὁμοῦς ὑπ' ἀρ. 38-41, ὁ θεὸς ὑπέικων εἰς τὰς δεήσεις τοῦ προστάτου τῶν ἀνδρειωμένων ἀγίου Γεωργίου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀκρίτης (ἢ ὁ Γιάννης) ἐπεμψε νὰ μεσιτεύσῃ παρ' αὐτῷ, παραχωρεῖ παράτασιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκρίτου, ἂν δεχθῇ τις τῶν συγγενῶν νὰ δώσῃ ἐκὼν αὐτῷ τὰ ἡμίση τῶν μακρῶν ἐτῶν, τὰ ὅποια εἶναι προωρισμένον νὰ ζήσῃ. Ἀλλ' οὔτε ὁ πατήρ, οὔτε ἡ μήτηρ συναινουσιν ν' ἀφαιρεθῶσιν ἔτη ἐκ τῆς ζωῆς αὐτῶν χάριν τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ, καὶ μόνη ἡ σύζυγος μετὰ προθυμίας ἀποδέχεται τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθέντα ὄρον. Οὕτω παρειαίγεται εἰς τὰκριτικὰ ἄσματα ὁ ἀρχαῖος μῦθος τῆς φιλάνδρου Ἀλκήστιδος, οὗ διαφαίνεται ἴσως ἡ ἐπίδρασις καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους, ὅπου ἡ σύζυγος τοῦ Διγενῆ, μετὰ τὴν ματαίαν εἰς τὸν θεὸν δέησιν περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνδρός της, θνήσκει παρὰ τὴν κλίνην αὐτοῦ ἐκπνέοντος.

Εἰς τὸ κρητικὸν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἄσμα ἀρ. 42 εἶναι καταφανεστάτη ἡ ἐπίδρασις τῶν κρητικῶν παραδόσεων. Ὁ γενναῖος Ἀκρίτης, ὡς παρετήρησα εἰς τὰς Παραδόσεις μου (σ. 751) προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτᾶνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον το ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο, ὡς εἰς τὰς παραδόσεις⁷⁴, ὁ Διγενὴς διασκελίζει ὄρη, δισκεύει μὲ ὀγκώδεις λίθους, ἀγασπᾶ βράχους, νικά εἰς τὸν ὁρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάγρους. Ὁ Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαίσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἐξ ἐνέδρας.

Κατὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 43. 44 ἄσματα, ὁ Διγενὴς ψυχορραγῶν, λέγει λόγια ἀντρειωμένα, ὅπως ἀκούσας ταῦτα ὁ Χάρος τὸν φοβηθῇ καὶ τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν. Οἱ κομπαστικοὶ λόγοι τοῦ Διγενῆ ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν ἐρωτικῷ κρητικῷ ἄσματι⁷⁵.

Ὁ Χάρος συναντᾷ τὸν Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 45 κρητικῷ ἄσματι καὶ παλαίει πρὸς αὐτὸν εἰς πανηγύρι, ὡς ἐν τοῖς κυπριακοῖς (ἀρ. 1.2). Ἀδυνατῶν δὲ νὰ τὸν καταβάλῃ ἄλλως τὸν ἀνατρέπει διὰ παλαιστικοῦ τεχνάσματος. Εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο μόνον προστίθεται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς τοῦ Διγενῆ ἐκ τῆς λύπης διὰ τὴν ἥτταν τοῦ υἱοῦ της.

Τὰ ἄσματα 46-54 παρουσιάζουσι νέον τύπον τῆς πάλης πρὸς τὸν Χάρον. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀνδρειωμένοι πάντες κτίζουσιν, ὡς ὁ Ἀκρίτας εἰς προηγούμενα ἄσματα, κάστρον διὰ νὰ διαφύγῃ τὸν Χάρον. Ἀλλ' ὁ Χάρος ἐπιφαίνεται φοβερὸς ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἀπειλεῖ νὰ πάρῃ τὸν καλύτερόν των. Ὁ Χάρος, ὡς λέγει ἡ ὑπὸ τοῦ Πετρίτση διασκευή τοῦ ἔπους, ἡ ὁποία νομίζεις ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰ ἄσματα ταῦτα,

74. Τὰς κρητικὰς παραδόσεις βλ. ἐν Πολίτου, Παραδόσ., σ. 63-64 (ἀρ. 120-121). 69 (ἀρ. 121). Κρητικῷ Λαῷ, 1909, σ. 12 κέ.

75. Jeannarakí, Ἄσματα κρητικά, σ. 150, ἀρ. 159.

εἶναι πλιὸ ἀνδρειωμένος

κ' εἰς τοὺς ἀνδρείους ἔρχεται πολλὰ ἀγριωμένος (στ. 3031-2).

καὶ ἀλλαχοῦ:

Στὸ Χάρο ὁμπρὸς ἡ ἀνδρεία τίποτις δὲν ἀξίζει,

τοὺς ἀνδρειωμένους τίποτις ὁ Χάρος δὲν τοὺς χρήζει...

οὐδὲ ποσῶς δὲν μᾶς φελαῖ δόξα οὐδὲ ἀνδρεία (στ. 2973 κέ).

Κατὰ μίμησιν τῶν ἀκριτικῶν τούτων ᾄσμάτων καὶ ἄλλα δημοτικά, μάλιστα μοιρολόγια, ὑποδεικνύουσι τὴν ἀνάγκην ὁμοίας ἀμύνης τοῦ Χάρου. Πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ κτίζουν μαρμαρόκαστρο⁷⁶ ἢ σπίτια ψηλά⁷⁷. Εἰς τὴν πρόκλησιν τοῦ Χάρου ἀποκρίνεται ὁ κορυφαῖος τῶν ἀνδρειωμένων, ὁ ὑποκαθιστῶν τὸν Διγενῆ εἰς πολλὰ ἀκριτικά ᾄσματα ὑγιὸς τῆς χήρας (ἀρ. 46. 47. 49. 51. 52) ἢ Γιάννης (ἀρ. 47) ἢ Κωσταντής (ἀρ. 48), καὶ ἀποδύεται εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅστις παραδόξως δὲν εἶναι ἀγὼν πάλης ἀλλ' ἄλματος, πλὴν τοῦ ἀρ. 52, ἐν ᾧ γίνεται ἡ τυπικὴ πάλη, καὶ τοῦ ἀρ. 48, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἄλμα ἐπακολουθεῖ πάλη. Ἐν τῷ χιακῷ ὑπ' ἀρ. 49 ὁ ἀγὼν γίνεται εἰς τοὺς ἀνήλιους τόπους, καὶ ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἀνδρειωμένου εἶναι ἀντὶ τοῦ Χάρου ὁ Δράκος⁷⁸. εἰς τὸν ἡττηθέντα δ' ἀντίπαλον χαρίζει οὗτος τὴν ζωὴν. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 53 ὁ Χάρος ἄνευ ἀγῶνος παίρνει ὅλους τοὺς ἀνδρειωμένους· ἐνσκήπτει καταιγίς, τὸ κάστρον τῶν ἀνδρειωμένων ἐξαφανίζεται, αὐτοὶ δὲ θνήσκουσιν. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 54 ὁ Χάρος ἐπιφαίνεται μετὰ τῆς συνθέσεως τῶν νεκρῶν, ὡς ἐν ἀρ. 7 καὶ 16. Τὰ ὑπ' ἀρ. 55-58 παρέχουσιν ἀφήγησιν τῆς πάλης πρὸς τὸν Χάρον κατὰ τὸ πρότυπον τῶν περὶ Διγενῆ. Κατ' οὐδὲν δ' ἄλλο διαφέρει τῶν πολυπληθῶν περὶ πάλης ἀνωνύμου ἀνδρειωμένου καὶ τοῦ Χάρου, ἅτινα δὲν περιελάβομεν ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, εἰμὴ ὅτι δὲν χαρακτηρίζουσι τὸν ἀντίπαλον τοῦ Χάρου ὡς λεβέντην ἢ βοσκόν. Τὰ τρία τούτων ἔχουσι καὶ περίεργον προοίμιον περὶ ἀναθέσεως τῶν ὄπλων τοῦ πεθαμένου εἰς τριόδους, ὅπως χαιρετίζωσι ταῦτα οἱ διαβάται, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἔθος τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν παρὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τοῦ χαιρετισμοῦ ὑπὸ τῶν παροδιτῶν⁷⁹. Τοῦ προοιμίου τούτου παραλλαγαὶ εἶναι δημοτικά ᾄσματα περὶ τῆς προσηκούσης τύχης τῶν ὄπλων τῶν ἀνδρείων μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν⁸⁰.

Ὅλως διάφορος τῶν προεκτεθεισῶν εἶναι ἡ ἀφήγησις τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 59 ᾄσματι. Ὁ ἥρως θνήσκει ὄχι καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου, ἀλλὰ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου των. Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχουσι καὶ ἄλλα δημοτικά ᾄσματα, ἀλλ' ὁ φονευθεὶς βασιλεὺς ὀνομάζεται ἐν αὐτοῖς Ἀλέξαντρος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρα⁸¹. Ὁ

76. I. Βλαχογιάννη, Προπύλαια, σ. 70.

77. Παράρτημα Φόρμιγγος μουσικόν, ἔτος Γ', τεύχος Γ', σ. 43.

78. Ἐν ἀρ. 20. 21 ὁ ἀντίπαλος τοῦ Διγενῆ ἐπιφαίνεται στοῦ Δράκου τὸ λιβάδι, δὲν ἀναφέρεται δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

79. Βλ. J. H. Holwerda Jr., Die attischen Gräber der Blüthezeit, σ. 11 κέ.

80. Passow, ἀρ. 125. Jeannarakí, ἀρ. 183.

81. Jeannarakí, ἀρ. 240, σ. 178-179. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων,

Σάθας παρατηρεῖ⁸² περί τῆς κρητικῆς παραλλαγῆς τοῦ ᾄσματος τούτου, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ "présente une analogie si frappante avec le fait raconté par Plutarque (Vie d' Alexandre XII) sur Timoclée la Thebaine, qu' on pourra considérer la chanson crétoise comme un souvenir très ancien". Ἀπορον φαίνεται πῶς ἡδυνήθη ὁ Σάθας νὰ διίδῃ ὁμοιότητα καὶ μάλιστα ἐναργεστάτην τοῦ ᾄσματος πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἱστορούμενον γεγονός. Ἐν τῷ κρητικῷ ᾄσματι ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος, ἀποκρουσθείσης τῆς προτάσεως τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ μιᾶς βασιλοπούλας, πολιορκεῖ τὴν πόλιν τοῦ πατρός της καὶ ἀποκόπτει τὸ ὕδωρ. Ἡ βασιλοπούλα θέλουσα νὰ σώσῃ τὴν πάσχουσαν πόλιν, παρακαλεῖ τὸν πατέρα νὰ τῇ ἐπιτρέψῃ νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ βασιλεὺς συναινεῖ, ὑποσχόμενος ἂν ἐπανέλθῃ μὲ τὴν τιμὴν της νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλείας ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐκείνη δὲ μεταβαίνει εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν φονεύει εἰς τὴν κλίνην του τὴν νύκτα, παραλαβοῦσα δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπανέρχεται εἰς τοῦ πατρός της, ἀλλὰ φονεύεται καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν της. Ἡ δὲ ἱστορία Τιμοκλείας τῆς Θηβαίας ἔχει οὕτω: Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Θηβῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπόσπασμα Θρακῶν ἐδήλωσε τὴν οἰκίαν τῆς Τιμοκλείας, ὁ δ' ἀρχηγὸς αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐβίασε καὶ κατήσχυνε ταύτην, τὴν ἐξήτασε ἂν ἔχῃ πρὸς κεκρυμένον χρυσίον ἢ ἀργύριον. Ἐκείνη ὡμολόγησεν ὅτι ἔχει, ἀγανοῦσα δ' αὐτὸν μόνον εἰς τὸν κῆπον καὶ δείξασα φρέαρ, εἶπεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἔρριψε κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τὰ πολυτιμότερα τῶν πραγμάτων της. Ὅτε δ' ὁ Θραξ ἔκυψε διὰ τὴν ἰδίαν, ὥσθισα ἕκ τῶν ὀπισθεν τῶν ἐκρήμνισεν εἰς τὸ φρέαρ καὶ ἐπεμβαλοῦσα λίθους τὸν ἀπέκτεινεν. Προσθέτει δ' ὁ Πλουτάρχος, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πρὸς ὃν ἀπήγαγον τὴν γυναῖκα δεδεμένην αἱ Θρακεῖς, τὴν ἀφῆκεν ἐλευθέραν, μετὰ τῶν τέκνων της, θαυμάσας καὶ τὴν πρῶτην καὶ τὴν συμπεριφορὰν αὐτῆς.

Εἶναι κατάδηλον ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἔχει πλειοτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ ᾄσματος ἐκτιθέμενον φόνον τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἀφ' ὅσων θὰ εἶχον πᾶσαι αἱ διηγήσεις φόνων ἀνδρῶν ὑπὸ γυναικῶν ὕβρισθαισῶν ὑπ' αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδὲ τινες τῶν διηγήσεων τούτων, αἵτινες φαίνονται παρουσιάζουσαι ἐπίφασιν ὁμοιότητος χαρακτηριστικῶν τινῶν λεπτομερειῶν, ὡς ἡ τῆς Ἰουδεῖθ, ἡ ἐν τοῖς Niebelungen, ἡ τῆς Θήβης, τῆς φονευσάσης ἐν τῇ συζυγικῇ κλίνῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, τύραννον τῶν Φεραίων, ὅστις μάλιστα ὠνομάζετο Ἀλέξανδρος, τὸν μόνον ἢ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς ἀπολεσθέντα τύραννον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος⁸³, οὐδὲ αἱ διηγήσεις αὗται δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συναφεῖς πρὸς τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο ᾄσμα.

τ. Α', σ. 307. Ἐν ἑτέρᾳ ἀθηναϊκῇ παραλλαγῇ ἐν σ. 306 τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως εἶναι Ἐριγγας. Τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος εὐρίσκεται εἰς τινὰ ἀκριτικὰ ᾄσματα (βλ. καὶ ἀρ. 48) ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδροπολίτης (Σακελλάριος, τ. Β', σ. 12). Ἀξίον ἰδίας μνείας εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ ᾄσματος περί τοῦ φόνου αὐτοῦ λέγεται ἐν ἀνεκδότῳ κρητικῇ παραλλαγῇ βασιλεὺς τῆς Φλάνδρας· καὶ ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ παραλλαγῇ παρὰ Καμπούρογλου, σ. 306, ἡ σκηνὴ ὑπὸκειται μέσα στη Φιλάντρα (Flandria, Φλαμανδία).

82. Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας, τ. IV, σ. LXVI.

83. Πλουτάρχ., Πελοπίδ. 35. Διόδωρ., ΙΣΤ' 14, 1. Ξενοφ. ΣΤ' δ' 35.

Τὰ λοιπὰ ἄσματα (ἄρ. 60-72) ὡς ἐσημειώθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 106), μόνον διὰ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ 5 ἄσματος συναπτόμενα πρὸς τὸν Διγενῆ, εἶναι ἀλλότρια τῶν ἀκριτικῶν. Οὐδὲν ἥττον καὶ τὸ ὑπ' ἄρ. 60 ἔχει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρονίκου, τὸ γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους καὶ ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων, καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὀνομάζει Ἀρετὴν, ὅπερ ὄνομα ἐπίσης ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις εἰς τὰκριτικά ἄσματα. Τὸ ἄσμα εἶναι ἀνάμεικτον μετὰ πολλῶν ἀλλοτρίων στοιχείων, σκοπὸν δ' ἔχει κυρίως τὴν ποιητικὴν διατύπωσιν γεωργικοῦ παραγγέλματος· ὅτι ἡ ἄμπελος πλουσίως ἀνταμείβει τὸν ἰδιοκτήτην ἂν συντόνως καὶ μεθοδικῶς καλλιεργηθῇ· τὸ σκάψιμον αὐτῆς ἀπαιτεῖ ρώμην, τὸ κλάδευμα ἐμπειρίαν καὶ τὸ βλαστολόγημα προσοχὴν καὶ ἀβρότητα, διὰ τοῦτο ἡ μὲν πρώτη ἐργασία πρέπει ν' ἀνατίθεται εἰς ἀκμαίους νεανίας, ἡ δευτέρα εἰς γέροντας καὶ ἡ τρίτη εἰς κοράσια⁸⁴.

ΑΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σίμου Μενάρδου ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀκρίτα, 1904, τ. Α', σ. 297-300 καὶ ἐν τῇ Ἀληθείᾳ, ἔφημ. Λεμεσοῦ τῆς 26 Νοεμβρ. 1904, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ποιητάρη Γιαννῆ Ἀβράμη ἐκ Κώμης τοῦ Γιαλοῦ).

- Ὁ Χάρος μαῦρα φόρησεν, μαῦρα καβαλλισ'εύκει,
μαῦρα σκλαβούνικα φορεῖ νὰ πᾶ στὸ παναῦριν.
Στὴν νάκραν τοῦ παναῦρκοῦ ἡῦρεν τοὺς ἀροκόπους,
στὴν μέσην τοῦ παναῦρκοῦ ἡῦρεν τοὺς τρῶν τσ'αἰ πίνουν.
- 5 «Καλῶς ἤρτεν ὁ Χάροντας νὰ φᾶ νὰ πκῇ μιτά μας,
νὰ φάῃ ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὀφτὸν περτίσ'ιν,
νὰ πκῇ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίννουφ φουμισμένοι,
ποῦ πίννουσιν οἱ ἄρρωστοι τσ'αἰ βρέθονται γιαμμένοι.
- Ἐν ἤρτα γιῶ ὁ Χάροντας, νὰ φά, νὰ πκιῶ μιτά σας,
- 10 νὰ φάω ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὀφτὸν περτίσ'ιν,

84. Τὸ γεωργικὸν τοῦτο παράγγελμα συνοψίζεται καὶ εἰς δημώδη παροιμίαν (ἐν τῷ ἀνεκδότῳ μέρει τῆς ἐμῆς συλλογῆς, λ. κλαδεύω 2).

- μηὲ γλυκόποτον κρασίην, ποῦ πίνουφ φουμισμένοι,
μόνον ἤρτα ὁ Χάροντας τὸν κάλλιός σας νὰ πάρω.
— Τσ'αἰ πκοιός ἐνὶ ὁ κάλλιός μας, ἀπούρτες γιὰ νὰ πάρης;
— Τσ'εῖνος ὁ χοντροδάκτυλος, τσ'εῖνος ὁ ναρκοδόντας,
15 τσ'εῖνον τὸ παλληκάριός σας, πῶνι στὸ παναθύριν». *Ποῦ τὸν γροικᾷ ὁ Διενῆς ἀρκώθην τσ' ἐθυμώθην.*
«Γιὰ μὲν τὸ λέεις, Χάροντα, γιὰ μὲν τὸ συντυχάννεις».
Σ'ερκὲς σ'ερκὲς ἐπκιάσασιν καὶ στήν παλιώστραν πάσιν.
Τσ'αἰ τσ'εῖ'νι ποῦ παλιώννασιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέρες.
20 *Τσ'εῖ πῶπκιαννεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,*
τσ'εῖ πῶπκιαννεν ὁ Διενῆς τὰ κόκκαλα ἐλυοῦσαν.
Τσ'εῖ πῶνοσεν ὁ Χάροντας, πῶς ἐννα τον νιτσ'ήση,
ἐπολοήθην τσ' εἶπεν του τοῦ Διενῆ τσ'αἰ λέει.
«Τσ'αἰ χάμνα, χάμνα, Διενῆ, γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦμεν».
25 *Τσ' ἐχάμνισεν ὁ Διενῆς γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦσιν.*
Χρυσὸς ἀτὸς ἐγίνηκεν, στοὺς οὐρανοὺς τσ' ἐξέην,
τσ' ἀνοιξεν τὲς ἀλάτες του τσ'αἰ τὸθ θεὸδ δοξάζει.
«Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ 'σαι στὰ ψηλάμνα.
Καμμιά βουλή ἐγ γένεται μὲ δίχως σου ἐσένα.
30 *Ἀνδρειωρκὲς ποῦ τῶδωσες καὶ πῶς νὰ σοῦ τῶφ φέρω;*
— Τσ'αἰ πκιάσε, πκιάσε, Χάροντα, τσ'αἰ τῶπτην τήθ θεότην,
τοῦ Διενῆ τήν ἐπαρε, τσ' ἐρκεται τάπιας σου».
Τσ'αἰ πκιάννει, πκιάνν' ὁ Χάροντας τσ'αἰ τσ'εῖνην τήθ θεότην,
τοῦ Διενῆ τήν ἐδειξεν, τσ'αἰ πλέσται στὸ κρεβάτιν.
35 *Ἀππεξωθκιόν του στέκονται τρακόσ'οι δκυὸ νομάτοι,*
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸδ δοῦν τσ'αἰ κόμα κροφοοῦνται.
Τσ' ἐναν κοντὸν κοντούτσικον καὶ χαμηλοβρακᾶτον
στέκεται, νεπουγκώννεται, καὶ μπαίνει τσ' ἀρωτᾷ τον.
«Ἀππεξωθκιός σου στέκονται τρακόσ'οι δκυὸ νομάτοι,
40 *θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ δοῦν τσ'αἰ κόμα κροφοοῦνται.*
— Πέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ δοῦν, πέ τους νὰ μὲφ φοοῦνται.
Στήννει τους τάβλαν ἀρκυρήν, ποτῆριν τσ'αἰ τσ'ερνᾷ τους.
«Τρῶτε καὶ πίννετ', ἄρκοντες, τσ' ἐγιῶ νὰ σᾶς ξηοῦμαι.
— Τσ'αἰ πές μας, πέ μας, Διενῆ, πὰ στὲς παλληκαρκὲς σου.
45 *πάνω στὲς παιδκιωσύνες σου, τσ'αἰ τὲς ἀντρειωρκὲς σου.*
— Πάνω στὲς παιδκιωσύνες μου καὶ τὲς παλληκαρκὲς σου,
ἦταν τὰγκάθθιν πιθαμῇ καὶ τὸ τριόλιν δόλιν;
Κάτω στὲς νάκρες τῶν νακρῶν, στὸν ἀρκοκαλαμιῶναν,
τσ'εῖ μέσα ἐν ποῦ γύριζα τσ'αἰ νύχταν τσ'αἰ ἡμέραν.
50 *Εἶχα τσ'αἰ τήν καλίτσαμ μου πίσω μου πὰ στὸμ μαῦρον,*
τσ' ἐφέγγαν μου τὰ κάλλη της τήν νύχταν νὰ γυρίζω.

- Τσ'αὶ πὰ στὰ γλυκοξίφωτα, ποῦ πᾶ νὰ ξημερώσῃ,
 στσ'ιαστήκασιν τὰμμάδκια μου, τσ' ἓναν μεγάλοφ φῖν
 ἐξήντα τσ'ύκλους ἔκαμνεν, βδομηνταδκυὸ καμάρες,
 55 τσ' ἀκόμα δκυὸ τσ'υκλίσματα τὸν Ἑλενον νὰ φάῃ.
 Μὲ τοῦ θεοῦ τῆδ δύναμιν, μὲ τοῦ θεοῦ τῆχ χάριν,
 μπαίννω τσ'αὶ σαῖττεύκω τὸν στήμ μεσατσ'ὴν καμάραν.
 Ποῦ τὸ φαρμάτσ'ιν τοῦ φιδκιου ἐδίψασεν ὁ μαῦρος
 τσ'αὶ στὸν Ἀφρίτην ποταμὸν πάω νὰ τὸν ποτίσω.
 60 Πά' τσ' ἡῦρα τὸς Σαρατσ'ηνόν, τσ' ἐβλεπεν τὸν Ἀφρίτην.
 Σὰν τὸ βουνὸν ἐκάθετουν, σὰν τ' ὄρος ἐκοιμάτουν
 καὶ πάνω στὴρ ραχούλλαν τοῦ στσ'ύλλος λαὸν ἐβούραν,
 πάνω στὴν τσ'εφαλοῦλλαν τοῦ περτίτσ'ια κακκαρίζαν
 καὶ μέσα στὰ ρουθούνια τοῦ ἀππάρκα ξισταβλίζαν.
 65 Τσ'αὶ ποῦ τὸν εἶδεδ Διενῆς γοιὸν νὰ τὸν κροφοήθην·
 τσ'αὶ στέκει, δκιαλοῖζεται πῶς νὰ τόσ' σ'αιρετήσῃ.
 Ἄτε ἄς τόσ' σ'αιρετήσωμεν γοιὸν πρέπει, γοιὸν ταιρκάζει.
 — Καὶ γειά σου, γειά, Σαρατσ'ηνέ, γλεπάτουρε τοῦ τόπου·
 νάκκον νερόν σ' ἐρκάστηκα τὸν μαῦρον νὰ ποτίσω.
 70 Τοῦτος νερόν ἐζήτησεν, τσ'εἶνος σπαθὶν ἐταύραν.
 Ὁ Διενῆς ὁ γλήορος ἄρπαξεν τὸ ραβτίν του,
 τσ'αὶ μιὰ ξυλιὰν τοῦ ξύλωσεν, τσ'αὶ μιὰ ξυλιὰν τοῦ βκάλλεν.
 Τσακκίζει τ' ὀχτὼ κόκκαλους κ' ἐξηνταδκυὸ παῖες,
 τσ' ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τσ'εἶνη ἢ ἡ ἄρρωστσ'ιά του.
 75 Ξέην τὸ νάχος τῆς ραβκιᾶς ἐξηνταπέντε μίλια.
 Ἄρκοντες ἐν πώτρώσιν μέσ' αὐτοῦ ρηὸς τὰ σπίδκια,
 καὶ τὴν ξυλιὰν ἀκούσασιν τσ' οὐλλοὶ μπρουμουττιστήκαν.
 — Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ ρίβκει,
 γιὰ θέλησεν ὁ πλάστης μου τὸν κόσμον του νὰ χάσῃ.
 80 Ννάσιν τσ'αὶ τὸν Παλιοπαπποῦν ποῦ τσ'ειαχαμαὶ καὶ ράσσει.
 — Τρῶτε καὶ πίννεται ἄρκοντες, τίποτες μέφ φοᾶστε,
 τσ' ἐνι ξυλιὰ τοῦ Διενῆ, τσ' ἀλί του ποῦ τὴν ἔφαν,
 τσ'αὶ ποῦ τὴν ἔφαν τσ' ἐξῆσεν, καλλιόν του παλληκάριν.
 Ννάσου τσ'αὶ τὸς Σαρατσ'ηνόν, τσ' ἐρκετον κοντζυστῶντα,
 85 τσ'αὶ ποῦ τὲς ποκοντζύστρες τοῦ ἐστσ'ειοῦνταν τὰ παλάδκια.
 Τσ' ἓναν κοντὸν κοντούτσικον τσ'αὶ χαμηλοβρακάτον
 στέκεται, νεπουγκώννεται, τσ'αὶ μπαίννει τσ' ἀρωτᾶ τον.
 — Τσ'αὶ πέ μας, πέ, Σαρατσ'ηνέ, εἶντα 'ν' ἡ ἄρρωστσ'ιά σου;
 — Σαράντα χρόνους ἐβλεπα τὸγ γέρημον Ἀφρίτην·
 90 μῆτε πουλλὴν ἐδκιαάλλασσεν, μῆτ' ἄνθρωπος ἐπέρναν·
 τσ' ἓνας νερό μωζήτησεν, τσ' ἐγιῶ σπαθὶν ἐταύρουν.
 Τσ'εἶνος ἀποῦ τον γλήορος, ἄρπαξεν τὸ ραβτίν του,
 τσ'αὶ μιὰ ξυλιὰν μοῦ ἔδωσεν, τσ'αὶ μιὰ ξυλιὰν μοῦ βκάλλεν,
 τσακκίζει μοῦ δκυὸ κόκκαλα τσ'αὶ δεκοχτῶ παῖες,

- 95 τσ' ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τούτη 'ν' ἡ ἀρρωστσίᾱ μου.
 Σηκοῦτε τὴν κουτάλα μου νὰ δῆτε τὴρ ραβκιάν μου.
 Σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του νὰ δοῦσιν τὴρ ραβκιάν του,
 σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του τσ' ἐφάνην τὸ φλαντζίν του,
 τσ'αὶ ποὺ τὸν πόνον τὸν πολλὸν ἐξέην ἡ ψυχὴ του».
- 100 Τσ'αὶ πολοᾷτ' ὁ Διενῆς τῆς κάλης του τσ'αὶ λέει.
 «Ἐλα ὦδε, καλίτσα μου, νὰ ποσ'αιρετιστοῦμεν.
 Τὸν Γιάννην ἐσοῦ μὲν πάρης, τσ' ἔπαρ' τὸν Κωσταντῖνον.
 — Ὁ Γιάννης ἄντρας μου ἦتون, πάλε τὸν Γιάννην παίρνω.
 — Ἐλα ὦδε, καλίτσα μου, νὰ ποσ'αιρετιστοῦμεν,
- 105 θέλεις τὸν Γιάννην ἔπαρε, θέλεις τὸν Κωσταντῖνον».
 Ἐπῆεν τσ' ἡ καλίτσα του νὰ ποσ'αιρετιστοῦσιν,
 στάγκάλια του τὴν ἐσφιζεν τσ' ἐξέην ἡ ψυχὴ τους.
 Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ 'σαι στὰ ψηλωμένα,
 ὁποῦ γινώσσοις τὰ κρυφὰ τσ'αὶ τὰ φανερωμένα,
- 110 ποπίσω πᾶν τὰ ζωντανά, τσ' ὀμπρὸς τὰ ποθαμμένα.
 Ζωὴν τσ'αὶ χρόνους νὰ 'χουσιν ὅσοι τσ' ἂν τ' ἀγρηκοῦσιν,
 τσ' ἂν ἔν ἡ χνώμη τους καλή, πρέπει νὰ μᾶς τσ'ερνοῦσιν.

ΣΗΜ. Ὁ ἐκδότης, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου προπάντων, διώρθω-
 σε τὸ κείμενον εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ποιητάρη ἀπαγγελεθέν-
 των: Ἐν στ. 10 μὴ τε νὰ φάω, στ. 11 μὴ νὰ πῶ γλ., στ. 54 τσ'ύκλες, στ. 60
 ἐπῆα, στ. 105 τέρσα — τέρσα (δηλ. τὸ τουρκ. στέρσα), στ. 106 γιὰ νά, στ. 107
 του — της, στ. 110 πῶς ὀμπρὸς πάσι τὰ ζ. Μετὰ τὸν στ. 112, ὡς σημειώνει ὁ
 ἐκδότης, ὁ ποιητάρης, χάριν τῶν ἀκροατῶν, ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλας εὐχάς: Σ'ί-
 λIOUS χρόνους νὰ σ'αῖρουνται, σ'ίλιους χρόνους νὰ ζοῦσι, | σ'ίλιες λίρες βενέτικες,
 θεέ μου, νὰ κρατοῦσιν. | Στὸν ἀη Τάφον τοῦ Χριστοῦ (στὸν Ἄη Γιώρκην τὸν
 Κοντόν) νὰ πὰ νὰ προστσ'υνοῦσιν.

Στ. 6 ἄγριν τὸ ἐκλεκτότερον μέρος τοῦ κρέατος τοῦ λαγοῦ. — 14 ναρκο-
 δόντας = ἀραιοδόντης, ὁ ἔχων ἀραιοὺς ὀδόντας. Κατὰ τὰς φυσιογνωμικὰς δο-
 ξασίας τοῦ λαοῦ, αἵτινες εἶναι ἀρχαιοτάται, οἱ ἀραιόδοντες εἶναι βραχύβιοι.
 (Βλ. τὰς ἐμὰς Παροιμίας, τ. Δ', σ. 508). — 16 ἀρκώθην = ἡγριώθη. — 18 σ'ερ-
 κές = χεριές. — 19 τσ'εῖ νι = ἐκεῖ εἶναι. — 22 πῶνοσεν = ποῦ ἐννόησε. — 24
 χάμνα = χαλάρωσε· χαμνίζω = χαλαρώνω (χαῦνος). — 26 ἐξέην = ἐξέβη. —
 27 ἀλάτες = πτέρυγες (ἰταλ. alata = πτερύγισμα). — 31 θεότην ἀγνοῶ ἂν ἡ λέ-
 ξις ἔχει τὴν ἐννοίαν εἰκόνοσ ἢ ἄλλου θείου πράγματος, ὅπερ ὁ Χάρος μεταχει-
 ρίζεται ὡς γοργόνειον. — 35 ἀππεξωθκιὸν = ἐξωθεν. — 36 κροφοοῦνται =
 ἀκροφοοῦνται, κάπως φοβοῦνται. — 38 νεπουγκώννεται = ἀνακομβώνεται. —
 43 ξηοῦμαι = ἐξηγοῦμαι. — 45 παιδκιωσύνες = νεανιεύματα. — 47 ἀγκάθθιν =
 ἀγκάθι. Ἐν τῇ περιφερείᾳ, ὅθεν τὸ ἄσμα, προφέρεται μᾶλλον ἀγκάττιν (κατ'
 ἀνακοίνωσιν Χρ. Παντελίδου)· τὸ τριόλιν δόλιν τὸ τριόλιν (τὸ ἀρχαῖον τρίβο-
 λος) εἶδος ἀκάνθης· τὴν λ. δόλιν ἀγνοῶ· ἐκ τῶν συμφραζομένων φαίνεται ὅτι

σημαίνει ἀφθονίαν· ἐν ἄλλῳ ἀνεκδότῳ κυπριακῷ ἀκριτικῷ ἄσματι τὸ τριόλιν βίος· ἐν τῷ ῥοδιακῷ ἀρ. 3 στ. 9 τὸ τριγόλι πήχη. — 48 νάκρες = ἄκρας· ἀρκοκαλαμιῶναν = ἄγριον καλαμῶνα. — 52 γλυκοξίφωτα = τὰ γλυκοχαράματα. — 53 στσ'ιαστήκασιν = ἐστιάχτηκαν, ἐστιάσθησαν, ἐφοβήθησαν. — 55 Ἐλενον = Ἑλληνα. Ἐκ τοῦ ἀπλοῦ λ καὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η τῆς δευτέρας συλλαβῆς ὡς ε, καὶ τῆς καταλήξεως εἰς ος, ὁ Μενάρδος εὐστοχώτατα εἶκασεν (ἐν Ἀκρίτῃ, τ. Α', σ. 297) ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ἐπείσακτον ἐκ τοῦ ποντικοῦ ιδιώματος. Οἱ Κύπριοι τοὺς ἀρχαίους τάφους λέγουσιν ἐλληνικὰ καὶ τὸν γίγαντα Ἑλληνα. — 62 στσ'ύλλος λαὸν ἐβούρα = σκύλος ἐδίωκε λαγόν. — 64 ἀππάρκα = ἱππάρια· ξισταβλίζαν = ἐσταβλίζοντο. — 65 γοιὸν (οἶον) = ὦς. — 68 γλεπάτουρε = βλεπάτορα, φύλαξ. — 69 νάκκον = ὀλίγον· ἐρκάστηκα = ἐζήτησα. — 70 ἐταύραν = ἐτράβα, εἴλκε. — 75 ξέην τὸ νάχος = ἐξέβη ὁ ἦχος. — 77 μπρουμουττιστήκαν = ἔπεσαν μπρούμυτα, πρηνεῖς. — 78 χαλάζιρ ρίβκει ὁ αὐτὸς Χρ. Παντελίδης μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐν Κώμῃ προφέρουσι μᾶλλον χαλάζιν ρίβκει. — 80 ννάσιν καὶ ννάσου = νά σου, ἰδοὺ· τσ'ειαχαι = ἐκεῖ κάτω· ράσσει = διαβαίνει. — 83 καὶ ὅστις ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τοιαύτην πληγὴν εἶναι ἀνδρειότερος αὐτοῦ. — 84 ἔρκετον κοντζυστῶντα = ἤρχετο γογγύζων. — 85 καὶ ἀπὸ τοὺς γογγυσμοὺς αὐτοῦ ἐσεύοντο τὰ παλάτια. — 90 ἐδκιαλλάσεν = διέβαινε. — 94 παῖες = παγίδες, πλευρά. — 96 κουτάλα = πλάτες (κοτύλη). — 98 φλαντζίν = πνεύμων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ τραοῦν τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου

Κύπρου

(Γ. Λουκᾶς ἐν Χρυσολογίῳ, 1865, τ. Γ', σ. 597-599· ἐν Νεολόγῳ, ἐφ. Κ/πόλεως, ἀρ. 1432. Γ. Λουκᾶ, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις, Ἀθ. 1874, σ. 34-37. Ἀθ. Α. Σακελλάρειου, Τὰ Κυπριακά, Ἀθ. 1868, τ. Γ', σ. 46-49· Β' ἐκδ. 1891, τ. Β', σ. 26-29. Legrand, Recueil de chansons popul. gr., Par. 1874, σ. 190-194, ἀρ. 88. Ρωσικὴ μετάφρ. παρὰ Δεστούνη, Raziskanija o gretcheskich bogatirskich bilinach, Πετροῦπολις 1883, σ. 35 κέ. Ἐν Sbornik = Συλλογὴ τοῦ γλωσσικοῦ ρωσικοῦ καὶ γραμματολογικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρ. Ἀκαδημίας, τ. 34, τευχ. 1. Γαλλικὴ μετάφρασις ἐν Sathas et Legrand, Les exploits de Digénis Akritas, 1875, σ. LX-LXII).

Ὁ Χάρος μαυροφόρησε, μαῦρα καβαλλικεύκει,
 χρυσὸν σπαθὴν ἐζώστηκε καὶ πᾶ στοὶ παναῦριν,
 γιὰ νὰ ἔβρῃ καὶ τὴν μάνναν του, γιὰ νὰ τοῦ παραγγεῖλῃ.
 «Γιέ μου, μὲν παίρνης ὁμορφες, μὲν παίρνης τὲς γριάδες,
 5 μὲν παίρνης τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ κλαῖσιν οἱ μαννάδες».
 Κι ἀπελοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ τῆς.
 «Ἄν ἐν παίρνω τὲς ὁμορφες, ἂν ἐν παίρνω γριάδες,
 ἂν ἐν παίρνω μικρὰ παιδιὰ, τί Χάροντας λοοῦμαι;»

- Φτερνιστηρκὰν τοῦ μαύρου του, πάν' εἰς βουνὸν ἐβκαίνει.
- 10 Δικλᾷ ποκεῖ, δικλᾷ ποδά, θωρεῖ ἕναν περιβόλιν,
κ' ἐκ' ἦσαν ἄρκοντες πολλοὶ τραπεζοκαθισμένοι.
Κι ἀπολοοῦνται ἄρκοντες, στέκουσιν καὶ λαλοῦν του.
«Καλῶς ἦρτεν ὁ Χάροντας, νὰ φᾶ νὰ πκῇ μιτά μας,
νὰ φάῃ ἄγρη τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὄφτὸν περδίκιν,
- 15 νὰ φᾶ ἄρκοκεράμυνον, ποῦ τρῶν ἀντρεικωμένοι,
νὰ πιῇ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίννουν φουμισμένοι,
ἀποῦ τὸ πίννουν ἄρρωστοι καὶ βρέθουνται γιαμένοι».
Κι ἀπολοᾷται Χάροντας, στέκεται καὶ λαλεῖ τους.
«Ἐν ἦρτα γιῶ ὁ Χάροντας, νὰ φά, νὰ πιῶ μιτά σας,
- 20 παρᾶρτα γιῶ ὁ Χάροντας, τὸν κάλλιον σας νὰ πάρω».
Κι ἀπολοοῦνται ἄρκοντες, στέκουσιν καὶ λαλοῦν του.
«Καὶ πέ μας, πέ μας, Χάροντα, ποιὸς ἐνὶ ὁ καλὸς μας;»
Κι ἀπολοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
«Ἐνὶ καὶ μακροδάκτυλος, ἐνὶ κι ἀναρκοδόντας».
- 25 Ποῦ τ' ἄκουσεν ὁ Διενὴς ἀρκώθην καὶ θυμώθην.
Κλῶτσον τῶν τάβλων ἔδωκεν, κλῶτσον καὶ τῶν τσαέρων,
καὶ τὰ κανατοσκοῦτελλα πετᾷ τὰ τοῦ ἀέρα.
Κι ἀπολοήθη Διενὴς τοῦ Χάροντα καὶ λέει.
«Κι ἂν με νικήσῃς, Χάροντα, ἐβκαλε τὴν ψυχὴν μου,
- 30 κι ἂν σὲ νικήσω, Χάροντα, χάρισ' μου τὴν ζωὴν μου».
Χεριὲς χεριὲς ἐπιάσασιν κ' ἐπῆγαν στὴν παλαιστραν.
Κι ἀπολοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ του.
«Κι ἀλαβροπιᾶς' με, Διενή, γιὰ νὰ σὲ ἀλαβροπιᾶσω».
Κι ἀλαβροπιάνν' ὁ Διενὴς, καὶ σφικτοπιάνν' ὁ Χάρος.
- 35 Κεῖ ποῦ 'πιαννεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,
κεῖ ποῦ 'πιαννεν ὁ Διενὴς τὰ κόκκαλα ἐλυοῦσαν.
Κ' ἐδῶκαν καὶ παλιώννασιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέρες.
Στὰ τρία τὰ μερόνυκτα ὁ Διενὴς νικᾷ τον.
Κι ἀνοιξεν τὲς ἀγκάλες του καὶ τὸν θεὸν δοξάζει.
- 40 «Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ 'σαι στὰ ψηλωμένα,
κι ἀποῦ γινώσκεις τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερωμένα.
Τὸ πλάσμα ἀποῦ μου 'πεψες ἐβγῆκ' ἀντρεικωμένον».
'Ἦρτε φωνὴ ποῦ τὸν θεὸν κι ἀπὸ τοὺς ἀρχαγγέλους.
«Καὶ δὲν σὲ 'πεμψα, Χάροντα, παλιώματα νὰ κάμνης,
- 45 παρὰ 'στειλὰ σε, Χάροντα, ψυχὲς γιὰ νὰ μοῦ βκάλλης».
Χρυσὸς ἀτὸς ἐγίνηκε πάνω στὴν κεφαλὴν του,
κ' ἔσκαπτεν μὲ τὸ νύχιν του νὰ βκάλλῃ τὴν ψυχὴν του.
Κι ὁ Διενὴς ψυχομαχεῖ σὲ σιδερά παλάτια,
σὲ σιδερά παπλώματα, σὲ σιδερά κρεβάτια.
- 50 Π' ἀπέξω τριγυρίζουν τὸν τριακόσια παλληκάρια,
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸν δοῦν κι ἀκόμ' ἀκροφοοῦνται.

- Κ' ἓνας κοντὸς κοντούτσικος καὶ χαμηλοβρακάτος,
τὸ σχιάθι στὴν μασχάλην του μπαίνει καὶ χαιρετᾷ τον.
«Καὶ γειά σου, γειά σου, Διενή, ἀρχές ἀρχές π' ἀγάπας,
55 εἰς τὲς ὀσκιές τοῦ φεγγαριοῦ ἐδιάλεγες κ' ἐπάτας.
Π' ἀπέξω τριγυρίζουν σε τριακόσια παλληκάρια,
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ δοῦν κι ἀκόμ' ἀκροφοοῦνται».
Κι ἀπελοήθη ὁ Διενῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
«Πέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ δοῦν, τίποτες μὲ φοοῦνται».
- 60 Καὶ ἔσσω του ἐμπέησαν καὶ γλυκοχαιρετοῦν τον.
Κι ὁ Διενῆς ἐπρόσταξε ψωμὶν γιὰ νὰ τοὺς βάλουν.
Κι ἀπολοοῦνται κ' εἶπαν του καὶ λέουν καὶ λαλοῦν του.
«Κ' ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἤρταμεν νὰ φάμεν γιὰ νὰ πιοῦμεν,
ἤρταμεν νὰ ρωτήσωμεν πάνω σ' παλιούς πολέμους».
- 65 Κι ἀπολοήθη ὁ Διενῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
«Ἐσεῖς πὸ κεῖ τρῶτε ψωμὶν, κ' ἐγὼ πὸ δὰ ξηοῦμαι.
Κάτω στὲς ἄκρες τῶν ἀγρῶν, στὸν ἀγροκαλαμιῶνα,
ἐννιὰ βούργιες ἐγέμωσα οὐλον μοῦττες καὶ γλῶσσες,
κ' οἱ μοῦττες ἐν τοὺς δράκοντες, κ' οἱ γλῶσσες ἐν τοὺς λιόντες.
- 70 Ποὺ τὸ φαρμάκιν τὸ πολὺν διψᾷ ἐγὼ κι ὁ μαῦρος.
Στέκομαι διαλογίζομαι γιὰ ποῦ θὰ τὸν ποτίσω.
Εἰς τὸν Ἀβράτην ποταμὸν τρέχω νὰ τὸν ποτίσω.
Εἰς τὸν Ἀβράτην ποταμὸν Σαρακηνὸς καὶ βλέπει,
Στέκομαι, διαλογίζομαι πῶς νὰ τὸν χαιρετήσω·
- 75 καὶ ἂν τοῦ πῶ τριανταφυλλιά, τριανταφυλλιά 'χει ἀγκάθια,
καὶ ἂν τοῦ πῶ γαροφαλιά, γαροφαλιά 'χει κόμπους,
καὶ ἂν τοῦ πῶ βεργόλεγον, φοοῦμαι μὲν λυψή,
καὶ ἂς τὸν χαιρετήσωμεν σγοιὰν πρέπει, σγοιὰν ἀξίζει.
— Ὡρα καλή, Σαρακηνέ, φῶς τοὺς ἀντρειωμένους.
- 80 Κεῖνος καλοχαιρέτα τον, τοῦτος ξυλιὲς τ' ἀκτύπα.
Κι ἀπολοήθη Διενῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ του.
— Καὶ βρὲ μωρὲ Σαρακηνέ, ἐν νὰ σοῦ ἀκτυπήσω.
Καὶ μιὰ ξυλιά τοῦ χάλασεν πὸ πάνω στὸ κεφάλι.
Ἐν ἦτον πέτρα νὰ ραῖ, γιοφύρι νὰ χαλάσῃ,
- 85 ἐν ἦτον παλιοκάστελλον νᾶρτη πὸ πάνω κάτω.
Κεῖ μέσα στὰ ρουθούνια του φόραδοι ἐσταλίζαν,
ποκάτω στὲς μασχάλες του περδίκια κακουρίζαν,
καὶ πάνω στὴν ραχοῦλαν του ζευγαλατιά καὶ κάμνουν,
κ' ἐκράτει ἡ πατοῦνα του ἐννιὰ μοδιῶν χωράφια.
- 90 Μιὰ χώρα ἦταν κεῖ κοντά....
— Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾷ, κάπου χαλάζι ρίχνει,
κάπου θεὸς ἐθέλησε τὴν χώραν μας νὰ κλύσῃ.
Κ' εἶχεν ἓναν καριοπαπποῦν ποὺ τοὺς παλιούς ἀνθρώπους.
— Μηδὲ στράφτει, μηδὲ βροντᾷ, μηδὲ χαλάζι ρίχνει,

- 95 μηδὲ θεὸς ἐθέλησεν τὴν χώραν γὰρ νὰ κλύσῃ,
 παρὰ ξυλιὰν τοῦ Διενῆ, χαρὰ στὸν ποῦ τὴν ἔφα.
 Κ' ἡ ὥρα ἐν ἐτέλειωσεν, ἡ ὥρα ποῦ τὸ λέω,
 καὶ νὰ σου τὸν Σαρακηνὸν στὸν κάμπον γεμισμένον.
 Μέσα στὴν χώραν μπέηκεν καὶ γλυκοχαιρετᾷ τους,
 100 κι ἀπολοήθην ὕστερα καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
 — 'Ελᾶτε οὐλ' οἱ ἄρχοντες νὰ δῆτε τὸν γιαρὰν μου,
 ἓνα σκυλὶν, κακὸ σκυλὶν ἦρτεν κ' ἐσκότωσέ με.
 Μαζεύτησαν οἱ ἄρχοντες νὰ δοῦσιν τὸν γιαρὰν του.
 Κ' ἐννιὰ παῖδες ἔκοψε καὶ τρεῖς πισωκεντήτες.
 105 Ψηλώσασιν τὸ χέριν του νὰ δοῦσιν τὸν γιαρὰν του,
 καὶ βλέπεις τὸν Σαρακηνὸν χαμαὶ μαλλιὰ κουβάρην».

ΣΗΜ. Ἐν τῇ μεταγραφῇ τοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου Λουκᾶ δὲν ἐτηρήθησαν πιστῶς οἱ διαλεκτικοὶ τύποι, ὥς καὶ αὐτὸς ὁ ἀγνοῶν τὸ κυπριακὸν ἰδίωμα δύναται νὰ πεισθῇ διὰ προχείρου παραβολῆς τῶν ὁμοίων στίχων πρὸς τοὺς τῆς προηγουμένης, ἣν μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξέδωκεν ὁ Μενάρδος. Ὁ Legrand ἀποκατέστησέ τινάς τῶν κυπριακῶν τύπων. Ἡ τοῦ Σακελλαρίου ἐκδοσις εἶναι ἀπλῆ ἀνατύπωσις τοῦ ἐν τῇ Χρυσσαλλίδι κειμένου τοῦ Λουκᾶ, αἱ δὲ διορθώσεις μερικῶν λέξεων παρουσιάζουσι τύπους ὀχι κυπριακοὺς ὥς παρατήρησεν ὁ Μενάρδος (Ἀκρίτ., σελ. 296) διὸ ἐκρίναμεν περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν ταύτας. Ἀφαιρούμεν σχεδὸν ἀμετάλλακτον τὸ παρὰ Legrand κείμενον, ἀπὸ δὲ τοῦ 42 στίχου τὸ τοῦ Λουκᾶ, σημειοῦμεν ὧδε μόνον μικράς τινας διαφορὰς τῶν ἐκδόσεων τοῦ Λουκᾶ, ἐν τῇ Χρυσσαλλίδι (X) καὶ ἐν ταῖς Φιλολογικαῖς ἐπισκέψεσιν (Φ). Στ. 1 καβαλλικεύει (XΦ). — 2 χρυσὸ (XΦ) παναῦρι (X) παναγύρι (Φ). — 3 μάναν (XΦ). — 4 μὴν—μὴν (XΦ). — 5 μὴν — καὶ κλαίουσιν οἱ μανάδες (XΦ). — 6 Ἐλλεῖπει ἐν Φ. — Καὶ λέ(γ)ει της ὁ Χάροντας (X). — 7 δὲν—δὲν (XΦ). — 8 ἐν — λογοῦμαι (XΦ). — 9 φτερνιστηρκὰ (L) φτερνιστηριὰν (X) φτερνιστηρηὰν (Φ) πάνω 'ς βουνὸν ἐβγαίνει (XΦ). — 10 ποδῶ — θ. νὰ περιβόλι (ΦX). — 11 ἄρχοντες (XΦ). — 12 ἄρχοντες (XΦ). — 13 πιῇ (ΦL) μετὰ μας (XΦ). — 14 ἄγριν (L) περδίκκι (X) περδίκιν (Φ). — 15 ἀγρο-κεράμιδον — ἀντρειωμένοι (XΦ). — 16 πίνουν (XΦ). — 17 πίνουν (XΦ). — 19 δὲν (XΦ) γῶ (X) μαζί σας (X) μετὰ σας (Φ). — 21 ἄρχοντες (XΦ). — 25 ἀρκώ-θη καὶ θυμώθη (XL). — 26 κλωτσιὰν—κλωτσιὰν (L). — 27 κανατοσκοῦτελα (XΦ) π. τα στὸν ἀέρα (L). — 29 ἔβγαλε (XΦ). — 30 ψυχὴν μου (X). — 33 δ. νὰ σ' ἀ. (XΦ). — 35 πῶπιανεν (XΦ) πετοῦσαν (L). — 36 πῶπιανεν (XΦ). — 37 πα-λιώννασι (L). — 41 κι ὁποῦ (L). — 42 Ὁ στίχος οὗτος καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ᾄ-σματος ἐλλείπουσιν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ L. — ἐβγήκε (X). — 55 στὲς ὁ. (X). — 66 σείς (X). — 67 ἄκρες (ἢ ἄκριες) (X). — 71 δ. ποῦ θὰ τότε π. (X). — 72 Λεῖπει ὁ στ. ἐκ Φ. — 75-77 κι ἄν (X) — 78 κι ἄς (X). — 80 κεῖνος—κεῖνος (X). — 83 χάλασε ἐπάνω (X). — 84 καὶ ἐν ἦτον (X). — 86 καὶ μέσα (X). — 88 καὶ κάμνει (Φ). — 92 θιὸς. — 97 δὲν ἐτ. (X). — 100 ἀπολοήθη (X). — 103 μαζεύ-θησαν — γιαρᾶ (X). — 105 γιαρά του (X).

Στ. 10 *δικλᾶ* = κυττάζει, στρέφει τὸ βλέμμα. — 15 *ἀρκοκεράμυον* = ἀγριοκρόμμυον, ἀσφόδελος. — 26 *τσαέρων* = ἐδρῶν (ἀρχ. γαλ. *chaere, chaire* = *chaire*). — 33. 34 *ἀλαβροπιάννω* = ἀλαφροπιάνω, συνώνυμον τοῦ *χαμνίζω* τοῦ προηγουμένου ἔσματος. — 53 *σχιάθι* = σκιάδιον, πῖλος. — 68 *βούργιες* = δερματίνας πήρας (λατιν. *bulga*). *μουττες* = μύτες, ρύγχη ἢ κεφαλὰς. — 92 *κλύση* = πνίξη (κλύζω). — 101 *γιαρὰν* = πληγὴν (λ. τουρκ). — 104 *πισωκεντήτες* ἀγνοῶ τί ἀκριβῶς σημαίνει ἐνταῦθα ἡ λ., πιθανῶς μέλος τι τοῦ σώματος. Πισωκεντήτης λέγεται τὸ δεύτερον κέντημα ὑφάσματος.

3

Ρόδου

Βλ. τοῦτο ἐν τῇ ἐπομένῃ διατριβῇ «Ροδιακὰ μνημεῖα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου» ὑπὸ Μιχ. Δ. Χαβιαρᾶ.

Ρόδου

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ἀνδρέου Μ. Δέσποτα).

- Ὁ Διενῆς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆς ἀνατρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα τὸν νανατριχᾶ πῶς θὲ νὰ τὸ σκεπάσῃ.
 Ὅσ' ἄρκοντες τάκούσασιν ἐπῆσαν νὰ τὸ δοῦσι,
 μαντήλια θλιβερά βαστοῦν τὰ δάκρυα νὰ σφογγοῦσι.
 5 Ποῦ δῶ τριυρίζουσιν καὶ μέσα δὲν ἐμπαίνου.
 Ὁ Διενῆς ὥς τό 'κουσεν ἐφώναξέν τους μέσα.
 «Καλῶς τους καὶ τίς ἄρκοντες, ποῦρτασιν νὰ μὲ δοῦσι».
 Πιάνει σκαμνιά καθίζει τους, ποτήρια καὶ κερνᾶ τους.
 Ὁ Διενῆς ἐρκίνηξεν παλληκαριεὺς διηᾶται.
 10 «Δώδεκ' ἄρκούδια σκότωσα καὶ δεκαννιά λιοντάρια.
 Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τῆς Παρπαριᾶς τὰ μέρη,
 κανέναν δὲν τὰ γύρισε μέσα τὸ μεσημέρι,
 κ' ἐβῶ Διενῆς τὰ πέρασα μέσα τὸ μεσανύχτι.

- Στὸν Νεουρτάνην ποταμὸν, στῶ δρακοντῶν τῇ λίμνῃ,
 15 ἐπῆα κι ἐξεπόζεψα νὰ πιῶ ἐβῶ κι ὁ μαῦρος,
 νὰ ξεκολλήσ' ἡ γλῶσσά μου, νὰ φύῃ τὸ φαρμάκι,
 ἀποῦ μὲ πιτυρήσασιν οἱ ὀχεντρες κ' οἱ ὀφκιοι.
 Ὁ ποταμὸς ἐστέρεψεν ἡ λίμνη ἐξεράθθη,
 γιὰτὶ στὴ μάνναν τοῦ νεροῦ ἦταν ἓνας ἀράπης
 20 κ' εἶχεν τὸ στόμαν τ' ἀνοιχτὸν καὶ τὸ νερὸν ἐρρούφα.
 Καὶ μέσα στὰ ρουφούνια του βόδια 'χε σταλισμένα,
 εἶχε φωνὴ σὰν τῇ βροντῇ κ' οἱ κάμπ' ἐντιλαλοῦσα,
 κ' ἐφτάνασιν τὰ χέρια του σ' Ἀνατολὴν καὶ Δύση,
 κ' ἐβάσταν κ' ἡ πατοῦνα του ἐννιὰ μοδιῶ χωράφια.
 25 Ἡ χώρα ποῦ'ταν κεῖ κοντὰ ἐκάην ποῦ τῇ δίψα,
 τὰ πράματα ψοφούσασιν, οἱ ἀθρῶποι ἐπλαντοῦσα.
 Ὁ βασιλιάς διαλάλησεν ὅτις τὸν ἐσκοτώσῃ,
 θὲ νὰ τὸ δώκῃ χάρισμα τρεῖς χῶρες νὰ τὶς ρίξῃ,
 τῇ Βενετιᾷ μὲ τὸ φλουρί, τῇ Χιὸ μὲ τὸ λοᾶρι,
 30 τὴν Πόλῃν τὴν ἐξακουστὴ μὲ οὐੱλλα τὰ καλὰ της.
 Ἐδῖεν καὶ τὴν κόρην του, τὸ πρῶτόν του καμᾶρι,
 ποῦ δὲν ἐστάθῃ σὰν αὐτὴ στὸν κόσμον καμὰ ἄλλῃ.
 Κανεῖς καὶ δὲν εὐρίσκονταν, κανεῖς κ' ἂν ἐποκοτᾷ
 νὰ πᾶ ἂ σκοτώσῃ τὸ θερίό, γιὰ νὰ γλυτώσ' ὁ κόσμος.
 35 Πᾶς καραὶν τοῦ στέκουμαι καὶ διπλοχαιρεῶ το.
 «Ὦρα καλὴ στὰ πολεμᾶς, κανκὶν τῶν ἀντρεωμένω.
 — Καλὸν κανίσκι μ' ἐστειλαν, ποῖος μὲ τὸ κανισκεύκει;
 — Περίδρομο σ' ἐστείλασιν καὶ σφάχτην καὶ ὀρολῆκι».
 Νοῖει τὸ στοματάκιν του, βαθύ'τα σὰν πηᾶδι,
 40 νὰ μὲ ρουφήξ' ἐγύρεψεν ἐμέναν καὶ τὸ μαῦρο.
 Τὸ ματσουκκάκι μ' ἐπιασα, καὶ ματσουκκιὰν τὸ δίω.
 Ἡ γῆς ἐταντανίστηκεν καὶ τὰ βουνὰ χαλοῦσα,
 κ' ἐκεῖνος ὁ κακόμοιρος χαπάρι δὲν ἐπῆρε.
 Ὁ κόσμος ἐσυγκλύστηκεν κι ὀξω στοὺς κάμπους τρέχει.
 45 Γέρος ἐπηλοήθηκεν τοῦτον τὸ λόο λέει.
 «Ἐν εἰ βροντὴ καὶ χαλασμός, ἐν εἰν' ἀστροπελέκι,
 μὸ ματσουκιὰ τοῦ Διενῆ, κι ὠλί στον ποῦ τῇ φάη».
 «Μπαλαίνουμε, στραβάραπε, κι ὅτις τὸν ἄλλο ρίξῃ,
 νὰ παίρῃ τὸ κεφάλιν του στὸ βασιλιὰν κανίσκι».
 50 Τὸ μπαλαισίμιν πιάσαμεν εἰς τῆς Σουριᾶς τὸν κάμπο.
 Ἀράπης ὅπου ἐπιανεν τὰ γαίματα τσιλλοῦσα,
 κι ὁ Διενῆς κεῖ ποῦ 'πιανεν τὰ κόκκαλα ἐθριοῦσα.
 Τρεῖς μέρες ἐμπαλαίναμεν τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.
 Στὶς τέσσερις παίρτισα ἴδρος μ' ἐπερεχύστη
 55 Φωνῆρτεν ποῦ τὶς οὐρανούς, ποῦ ἀρκαγγέλου στόμα.
 «Ἐσ' ἔχεις διμισκὶ σπαθὶν κι ὀρκυιόμπηχον κοντάρι,

- κοντάρεψέ το τὸ σκυλλίν, πριχοῦ σὲ θανατώσῃ».
 Τρεῖς κονταριές τὸν ἔδωκα καὶ κάτω τὸ ξαπλώνω,
 τὸ κεφαλάκιν τ' ἔκοψα, στοῦ βασιλιᾶ τὸ παίρνω.
- 60 Κανεῖς δὲν ἦτα σὰν κ' ἐμὲν εἰς τῆς ἀντρείας τῇ χάρῃ,
 στὸ μπάλαιμα, στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδος, στὸ κοντάρι.
 Καὶ τῶρα τὸν κακόμοιρον ὁ Χάρος θά μὲ πάρῃ.
 Πιάνω τον καὶ δὲν πιάνεται, χτυπῶ το δὲ χτυπιέται,
 τρέχω, πηδῶ, πάω ἄλλου, παντοῦ τὸ βρίσκω μπρὸς μου.
- 65 Ποῦ θὰ πεθάνω ἔ χολιῶ, χολιῶ μ' αὐτά ποῦ φήνω.
 Ποῦ φήνω δυὸ ἄρφανα παιδιά, ἄουρον καὶ κορίτσι.
 Καὶ φήνω καὶ λλιάκι χριός, χίλιες χιλιάδες ἄσπρα,
 καὶ φήνω καὶ λλιάκι βιός, χίλι' ἄρκατῶν ἀμπέλι».
 Ὁ Διενῆς ἐπέθανεν καὶ πάσιν νὰ τὸ χῶσου,
- 70 πάσιν κι οἱ χριοφελέτες του τ' ἀμπέλιν νὰ πουλήσου,
 πάσιν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά νὰ τὸ ποχαιρετήσου.
 Μπαίνουν στὴ μέσσην κλαῖσιν το, στὴν ἄκριαν ναστενάζου.
 «Ἄχ, ἀμπελάκι μας χρουσόν, τοῦ κόσμου ζουλεμένο,
 τώρα π' ἄ σὲ πουλήσουσιν, εἰς τί ἄ γενοῦμε;»
- 75 Τότες τὰμπέλιν τᾶλαλον ἀπὸ λυγρὰν τίς οἶει,
 «Ἄς μὲ κλαδέψου γέροντες, μὲ σκάνουν παλληκάρια,
 κι ἄς μὲ καρπολογήσουσιν τ' ἀπάρθρα κορίτσια,
 τότες τὰ τριανταδυὸ βουτσῖα κρασί θὰ τὰ γιμώσω
 κι ἀπὸ τὰ ποτσαμπούρια μου τὸ χριός θε νὰ τὸ δώκω».

ΣΗΜ. Στ. 1 «Τοῦ ροδίου τούτου Ἡρακλέους σώζεται καὶ χορὸς ἰδιόρ-
 ρυθμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκλέγοντες ἓνα ἀρχηγόν, ὃν ὀνομάζουσιν Διενήν,
 χορεύουσιν αὐτὸν τὴν πρωίαν τῆς δευτέρας ἡμέρας τῶν γάμων τραγοῦντες:

Διενή μου, πάσα πάσα,
 οὔλλοι στὸ χορὸ ἐπιάσα

πρὸς δὲ καὶ Συνοικία ἢ μᾶλλον Παναγιά τοῦ Διενῆ, καὶ
 Πατήματα τοῦ Διενῆ, ἴχνη ποδὸς ἐπὶ βράχου εὐρισκομένου οὐ μα-
 κρὰν τῶν προαστείων, εἰς θέσιν καλουμένην τοῦ Δράκου τὸ νερό. Ἐκ τοῦ βρά-
 χου τούτου μυθολογεῖται, ὅτι ἀναγνωρίσας ὁ Διενῆς τὸν ἀδελφόν του διαβαί-
 νοντα ἐκεῖθεν ἐπὶ πλοίου ἐξετόξευσεν» (Α. Μ. Δέσποτας). Περί τῶν παραδό-
 σεων τούτων γίνεται ἐκτενέστερος λόγος ἐν τῇ ἐπομένῃ διατριβῇ. — 2 Παραλ-
 λαγὴ τοῦ στίχου τούτου:

κ' ἢ πέτρα τρομαλίζεται πῶς θε νὰ τὸν σκεπάσῃ (Α.Μ.Δ.)

Νατριχῶ καὶ νατριχιάζω ἐκ τοῦ ἀνάτριχος. Ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς
 Ἑλλάδος τὸ ρ. ἀνατριχιάζω σημαίνει φρίσσω, ἐν Ρόδῳ δὲ κατὰ σημείωσιν τοῦ

συλλέκτου Ἀ. Μ. Δέσποτα: «ἐξ ἀποστροφῆς ἡ βδελυγμοῦ ὀρθοῦνται αἱ τρίχες μου. Ἀπαντᾷ καὶ ὁ παθ. παρακείμενος τῆς μετοχῆς νατριχιασμένος, σημαίνων τὸν ἐμπνέοντα ἀποστροφήν καὶ βδελυγμόν, καὶ ἐπίρρ. ἀνάτριχα = κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν τῶν τριχῶν». — 14 *Νεουρτάνης* ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης (Α.Μ.Δ.). — 15 *ἐξεπόζεψα* τὸ ἀλλαχοῦ *ξεπέζεψα* = ἀφίππευσα. — 17 μ' ἐδηλητηρίασαν αἱ ἔχιδναι καὶ οἱ ὄφεις. «Πιστεύει ὁ ρόδιος λαὸς ὅτι οἱ ὄφεις πιτυροῦσιν ἥτοι ρίπτουσι μακρὰν τὸ δηλητήριον» (Α.Μ.Δ.). Τὸ ρῆμα πιθανῶς εἶναι τὸ ἀρχαῖον πιτυλίζω, κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ λ εἰς ρ ἐκ συνεκδρομῆς ἴσως πρὸς τὰ πιτυριάζω, πιτυρίδα κττ. Ἄλλοι νεοελληνικοὶ τύποι τοῦ πιτυλίζω εἶναι τὸ κοινότατον πιτυλιίζω (ραίνω διὰ ρυπαίνοντος ὕγρου ἢ πηλοῦ), κυπρ. πιτυκκλίζω ἢ πιτυκκῶ ἢ πιτυκκιάζω, ὅθεν καὶ πιτυκκλα (Σακελλαρίου, Κυπριακά, τ. Β', σ. 736-737), ἐν Κύθνῳ δὲ πιτυκλήθρα (Βάλλη ν δ α, Πάρεργα, σ. 10) τὸ καλάμινον ὄργανον δι' οὗ οἱ παῖδες ἐκσφεδονῶσιν ὕδωρ· σπανιώτερος εἶναι ὁ τύπος πιτυκῶ. Ἐνιαχοῦ πιτυλιὰ ἢ ρανίς (Θήρα: Πεταλᾶ, Ἰδιωτικόν, σ. 127. Χίος: Πασπάτη, Χιακ. Γλωσσάριον, σ. 219). — 26 τὰ πράματα = τὰ κτήνη (Α.Μ.Δ.). ἐπλαντοῦσα = ἔσκαζαν, ἔθνησκον ἐκ δίψης. Ὁ τύπος πλαντῶ εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ Ἑρωτοκρίτῳ (Γ 1949), ὅπου καὶ τὸ σύνθετον ποθοπλανταμένος (Α 741) καὶ ἐν δημῳδῇ κρητικῇ ᾠσματι (Jeannarakis, ᾠσματα κρητικά, σ. 54, 26). Ἐπίσης ἐν Χίῳ (Πασπάτη, Χιακὸν γλωσσάριον, σ. 293). Κοινότερος δ' ὅμως εἶναι ὁ τύπος πλαντάζω· οἷον ἐν Πελοποννήσῳ φρ. πλάνταξα ἀπὸ τῆς δίψας, ἀπὸ τῆς σκῆς, πλάνταξε τὸ παιδί ἀπὸ τὰ κλαίματα· ἐν κατάραι: νὰ σκάσης, νὰ πλαντάξης! ἐν Σινασῶ τῆς Καππαδοκίας (Ἀρχελάου, Σινασ., σ. 262). Βλ. Κοραῆ, ᾠσματα, τ. Β', σ. 302-303. — 29 *λοάριν* = θησαυρόν (Α.Μ.Δ.). Βλ. Παλιόπου, Παραδ. Β', σ. 1003. — 33 *ἐποκόττα* = ἐτόλμα (Α.Μ.Δ.). Τὸ ρῆμα κοῖνῶν καὶ ἀλλαχοῦ (κοττῶ, κοττάου, ἀποκοττῶ). — 34 *νὰ πὰ ᾶ* = νὰ ὑπάγῃ νὰ (Α.Μ.Δ.). — 36 *καυκὶν* = καύχημα (Α.Μ.Δ.). — 38 *δρολῆκι* = ὑδροκήλη. Λέγεται καὶ κατάρα νὰ τρέξῃ τὸ δρολῆκιν πὺρ τὰ χεῖλη του (Α.Μ.Δ.). Πρβλ. τὸ τοῦ Πτωχοπροδρόμου (Γ 286, σ. 62 Legrand):

ἀντὶς ψωμὶν τὸν δρόληκον, ἀντὶς φαγὶν τὸν σφάχτην

καὶ (στ. 436, σ. 68 Legrand): Συγχάρισε τὸν δρόληκον καὶ κατὰ διάφορον γραφὴν (Δ 436, σ. 91 Legrand). Πρβλ. Κοραῆ (ᾠσματα Α', σ. 293): «Συγχώρησον τὸ ὑδρόκηλον. Ἑτεραι δύο ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ λέξεις ἐπίσης εἶναι κατάραι: Περίδρομος = ὁ κωλικόπονος (περίδρομος νὰ σὲ κόψῃ! ἢ φάγε τὸν περίδρομο! ἢ ἀπλῶς Περίδρομος! εἰς ἀδηφάγους, καὶ φρ. ἔφαγε τὸν περίδρομο). Σφάχτης = ὁ ὀξὺς ρευματικὸς πόνος. Ὅθεν καὶ ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τοῦ Πτωχοπροδρόμου εἶναι, ὅτι ὁσάκις ζητεῖ ψωμὶν τοῦ ἀποκρίνονται διὰ τῆς κατάρας Δρόληκος! ὁσάκις δὲ φαγὶν διὰ τοῦ Σφάχτης! — 44 Ὁ Α.Μ.Δ. γράφων ἐσυγκλήστηκεν ἐρμηνεύει: «Συνεκλήθη. Λέγεται καὶ θὰ συγκλήσω τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνὰς μου = συγκαλέσω καὶ συνεκάλεσα κλπ». Ἄλλ' ἀναμφισβητήτως τὸ ρῆμα εἶναι τὸ ἀρχαῖον συγκλύζομαι, ἡ δὲ φρ. εἶναι παροιμιώδης, σημαίνουσα με-

γάλην καταστροφήν. Εἶναι δὲ κοινοτάτη ἡ φράσις μετὰ συνωνύμων τοῦ συγκλύομαι ἐν παροιμίαις ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων. Ὁ κόσμος ἐποντίζετο καὶ ἡ ἐμὴ γυνὴ ἐβρυλλίζετο (Πολίτου, Παροιμ. (ἀνέκδοτον μέρος), λ. κόσμος 32. Πρβλ. καὶ ἀρ. 20). Ἐν σημεριναῖς ὁ κ. ποντίζεται (αὐτ. ἀρ. 47), ἐποντίζετο (ἀρ. 33), ἐποντίγετον (ἀρ. 31), ἐχιονίζετο (ἀρ. 35), ἐχαλιώτανε (ἀρ. 34), ἐκαιγώτανε (ἀρ. 30), καίγεται (ἀρ. 36), συντελεθεται (ἀριθ. 49), συντελεύονταν (αὐτ., τ. Β', σ. 53, ἀρ. 12). Ἡ γῆ καταποντίζεται (αὐτ., τ. Γ', σ. 629, ἀριθ. 8). — 47 Ὁ Α.Μ.Δ. γράφει ὁλοῖστον καὶ ἐξηγεῖ «ὁλοῖτο ἄν». Ἀλλὰ τὸ ὠλί τοῦτο εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ σχετλιαστικοῦ ἐπιφωνήματος ἀλί (= ἀλίμονο), ὅπερ ὡς παρετήρησα ἄλλοτε (Παροιμ., τ. Α', σ. 503-504), εἶναι ἡ ὑστάτη κραυγὴ τοῦ Ἰησοῦ Ἡλί Ἡλί μὲ προτεταγμένον τὸ ἐπιφώνημα ἀ! συνηθέστατα ἢ τὸ ὦ! ἢ τὸ οὐ! (Ἐν μεσαιωνικοῖς κειμένοις ἀηλί, οὐηλί!). — 48 μπαλαίνουμε = παλαιομεν. Καὶ κατωτέρω μπαλαισίμιν = ἡ πάλῃ. — 50 Σουριᾶς = Συρίας. Ὑπάρχει καὶ ἄσμα τῆς Σουριᾶς τὸ κάστρο καὶ ὄχι τῆς Ὀριᾶς τὸ κάστρο, ὡς τινες λέγουσιν (Α.Μ.Δ.). Πρβλ. τὰς ἐμὰς Παραδόσεις, σ. 718. 719. 720. — 51 τσιλλοῦσα = ἀνεπήδων (Α.Μ.Δ.). Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τιλάω. — 52 ἐθριοῦσαν = ἐθραύοντο (Α.Μ.Δ.). — 54 παίρτισα = ἀπέκαμα, λ. τουρκ. — 68 ἀρκατῶν = ἐργατῶν (Α.Μ.Δ.). — 70 χριοφελέτες = οἱ δανεισταί (Α.Μ.Δ.). — 74 ᾱ = θά (Α.Μ.Δ.). — 77 τ' ἀπάρθена κορίτσια : «Οὕτω λέγονται ἐν Ρόδῳ αἱ παρθένοι. Τὸ α ἂν δὲν εἶναι πλεοναστικόν, ὅπως εἶναι εἰς πλείους ραδίαις λέξεις, ὡς ἀπλάτανος, ἀχάλαστρα, ἀροδάφνη (ροδοδάφνη) καὶ, εἶναι ἐκ τοῦ ἀειπάρθενος. Λέγονται προσέτι καὶ ἀπάρθена νερά ὑπὸ τῶν ἀπογαλιευτῶν μέρη, τῶν ὁποῦν οἱ σπόγγαι ἤδη τὸ πρῶτον ἀλιεύονται· καὶ ἐν παραμυθίᾳ τῆς ἀπάρθენης τὸ βουνί· καὶ τῆς ἀπάρθენης τὸ κομμάτι παμμέγεθες τηλεβόλον ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως, ὅπερ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν» (Α.Μ.Δ.). — 79 ποτσαμπούρια : «Οὐ μόνον βοτρυδία, ἀλλὰ καὶ τσαμπούρια λέγονται οἱ βότρεις. Βωτρίδια λέγονται προσέτι καὶ τὰ ἰδρωτήρια» (Α.Μ.Δ.). Ποτσαμπούρια ὡς ἐκ τῶν συμφραζομένων καταφαίνεται εἶναι αἱ ἐπιφυλλίδες. Ἐν Χίῳ ἀπότσαμπα (Πασπάτη, Γλωσσάριον, σ. 89). Ἀλλαχοῦ ἀπότσαμπο, τσαμπουρίδι, τσαμπάκι, τσάμπουρο, τσάγγουρο, καμπανός (βλ. Πολίτου, Παροιμ., τ. Α', σ. 458).

6

Σωζοπόλεως

Θὰ δημοσιευθῇ ἐν ἐπομένῳ τεύχει τῆς Λαογραφίας, περιλαμβανόμενον ἐν συλλογῇ σωζοπολιτικῶν ᾠμάτων τοῦ Κ. Δ. Παπαϊωάννου.

Πελοποννήσου

(Μ. Λελέκου, Ἐπιδόρπιον, Ἀθ. 1888, σ. 189). Μοιρολόγι.

- Ἄτος τοῦ τό εἶδ' ὁ Διγενὴς ποῦ ἠθελε νὰ πεθάνη.
 Μάιδ' ἔτρωγε, μάιδ' ἔπινε, μαῖδε γλυκοκοιμᾶτο,
 μονὲ περισυριάναγε σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι.
 Τὸ γρίβα τοῦ παζάρευε καὶ τὴν ἀντρειά τοῦ δίνει.
- 5 «Σύρε, ἀντρειά μου, στὸ καλὸ, στοὺς ἄλλους ἀντρειωμένους.
 Πολὺ σὲ χάρηκα κ' ἐγώ, πεζὸς καὶ καβελλάρης.
 Τῆς Ἀλεξάντρας τὸ βουνό, τὸ δασοφυτρωμένο,
 κανεῖς δὲν τὸ ἀνέβαινε, κανεῖς δὲν τ' ἀνεβαίνει.
 Ἐγὼ ὁ μαῦρος τ' ἀνέβηκα τὴ νύχτα στὸ σκοτάδι,
- 10 μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ πέντ' ὀργυιῆς τουφέκι.
 Μὰ κεῖ μ' ἐγέλασ' ἡ αὐγὴ, τᾶστρι καὶ τὸ φεγγάρι,
 κ' ἔγυρα ν' ἀποκοιμηθῶ, λίγον ὕπνο νὰ πάρω.
 Βλέπω τὸ Χάρο κ' ἔρχεται στοὺς κόμπους καβελλάρης.
 Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο ν' καὶ τᾶλονό του,
- 15 μαῦρα λελούδια πέφτουνε τριγύρω στὸ πλάι τοῦ.
 Φέρνει τοὺς ἄρχοντας μπροστὰ καὶ τοὺς φτωχοὺς ὀπίσω,
 κ' εὐτοῦνα τὰ μικρὰ παιδιὰ στὴ σέλλα κρεμασμένα·
 κ' ἓνα μικρὸ ἀπ' τὰ μικρὰ τοῦ Χάρου κουβεντιάζει.
 — Χάρε, δὲν πάμ' ἀπὸ χωριά, κι ἀπὸ κρυῖες βρυσοῦλες,
- 20 νὰ φάν οἱ ἄρχοντες ψωμί καὶ οἱ φτωχοὶ νεράκι,
 κ' εὐτοῦνα τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ παίζουν λιγούλακι,
 νὰ παίζουν τὸ χρυσόμηλο, νὰ λησμονοῦν τίς μάννες».

ΣΗΜ. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης (Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, Ἀθ. 1881, σ. ιγ') παραθέτει κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Λελέκου ἐκ τῆς ἀνεκδότου τότε συλλογῆς τοῦ τοὺς στίχ. 14-17 ἐκ τοῦ ᾠσματος τούτου, καὶ προσέτι τοὺς ἐπομένους 8 στίχους, ἀποτελοῦντας τὸ τέλος τοῦ ᾠσματος, οἵτινες δὲν φαίνονται γνήσιοι δημοτικοί, ἄλλως δὲ καὶ δὲν περιελήφθησαν ἐν τῇ μετέπειτα ἐκδοθείσῃ συλλογῇ:

Ὁ Χάρος εἰς τὸ Διγενὴ ὁπῶφτασε πεζεύει·
 κι ὁ Διγενὴς πετάχθηκε σὰν τᾶγριο λοντάρι,
 καὶ πιάσθηκαν καὶ πάλευαν, καὶ πιάνουν καὶ παλεύουν,
 ἐκεῖ στὰ γάργαρα νερά, στὰ δροσερὰ λιβάδια.
 Ὁλημερις ἐπάλεψαν καὶ οἱ δυὸ σὰν παλληκάρια,
 μάιδε ὁ ἓνας ἔπεφτε, μάιδε ὁ ἄλλος πέφτει.
 Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε καὶ τὸ φεγγάρ' ἐχάθη,
 κι ὁ Διγενὴς δὲν φάνη πλιὰ στὸν κόσμον καβελλάρης.

Σύμης

(Δ. Χαβιαράς ἐν Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς Πετρουπόλεως, 1905, τ. XII, σ. 499).

- Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆς τὸν ἐτρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχᾷ ππῶς θὲ νὰ τὸν ναπάψη.
 Οἱ ἄρκοντες τὸ μάθανε καὶ πὰ νὰ τὸν ἐδοῦσι.
 Σύρνει θροινιά, καθίτζει τους, γλυκὸν κρασὶν κερνᾷ τους.
 5 «Γιὰ φάτε, πιῆτε, ἄρκοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς δηοῦμαι.
 Ποιὸς εἶναι νὰ γύρισε τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη,
 τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ ὦραν τὸ μεσημέρι;
 Ἐγὼ μουν ποῦ τὰ γύρισα τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη,
 τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ ὦραν τὸ μεσημέρι.
 10 Σαράντ' ἀρκούδια σκότωσα καὶ δεκοχτὼ λεοντάρια.
 Ποττέ μου δὲν ἐδείλιασα ὡσὰν αὐτὴν τὴν ὦραν,
 ποῦ ἔδα τὸχ Χάρον ἐγδυμνὸ, τὸλ Λιὸν ἀρματωμένο,
 τὸμ Μιχαὴλ ἀρκάγγελο τριτὰ σπαθιά τζωσμένο.
 Τὸ ἓνα ἔναι γιὰ τοὺς φτωχοὺς, τὸ ἄλλο γιὰ τοὺς ἀρκόντους,
 15 τὸ τρίτον τὸ φαρμακερὸ γιὰ μᾶς τοὺς ἀντρειωμένους.

ΣΗΜ. Στ. 12 Τὸ Λιὸς πολλαχόθ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐν χρήσει ὡς ὑποκοριστικὸν τοῦ Ἑμμανουὴλ (Μανώλης-Μανωλιὸς-Λιός), ἐνταῦθα πιθανῶς ἐννοεῖται ὁ προφήτης Ἡλίας, ἃν καὶ ἡ παράστασις τούτου ὡς ψυχοπομποῦ εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν, ἢ ὁ ἅγιος Νικόλαος, ὅστις παίρνει τὴν ψυχὴν, κατὰ τὰ συμαϊκὰ μοιρολόγια, τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω (σ. 109).

Ἀτσιόλου τοῦ δήμου Γόρτυνος τῆς Ἀρκαδίας

(Παναθήναια, 1905, τ. ΙΑ', σ. 34). Τραγοῦδι τῆς τάβλας.

- Φίλοι, καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι.
 Συχάσατε, καθήσατε, γιὰ νὰ σᾶς μολοήσω
 τῆς θάλασσας τὸν ταρασμὸ καὶ τῆς στεριᾶς τὰ πάθια.
 Τῆς Γουργαριᾶς τὶς λαγκαδιές, τῆς Ἀραπιᾶς τὰ ὄρη,
 5 ποῦ κεῖ συδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
 παρὰ πενήντα κ' ἑκατό, καὶ πάλι φοβισμένοι,
 κ' ἐγὼ πῶς τὰ τριγύρισα τὶς νύχτες μοναχός μου,

- μὲ τετραπήχينو σπαθὶ καὶ μὲ βαρὺ κοντάρι.
 Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
 10 νυχτιῆς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιῆς χωρὶς φεγγάρι,
 κ' ἡῦρα τὰ φίδια πλεχταριὰ καὶ τίς ὀχιῆς πλεμένες.
 Ξῆντα λοντάρια σκότωσα καὶ τετρακόσιους δράκους,
 σὰν ἓνα φίδ' δικέφαλο, φίδι μὲ δυὸ κεφάλια,
 ποτές μου δὲ φαντάστηκα πῶς θά'χε ν' ἀπαντήσω.
 15 Εἶχε τὰ πόδια ἀλοῖνά, καὶ μάτια σὰν τὸ βόιδι,
 κ' εἶχε καὶ κάτι κέρατα πὸ μάλαμα καθάριο,
 σὰν ἔκανες γιὰ νὰ τὰ ἰδῇς τὰ μάτια σου χυνόνταν.
 Καὶ πῶς ἐγὼ τὸ τήραξα, πῶς τό'βανα σημάδι.
 Πέντε κοντάρια τοῦ'δωκα καὶ μιὰ σπαθιὰ στὴ μέση,
 20 μάιδε τὸ βόλι τὸ κολλᾷ, μάιδε σπαθὶ τὸ παίρνει,
 καὶ μόνο μὲ τὸ δαμασκὶ τὸ τρύπησα μαχαῖρι.
 ('Φ') τὰ σουριχτά, ('φ') τὰ χουγιαχτά τὰ δέντρα μαραθῆκαν,
 κι ὅσοι κάμποι τ' ἀκούσανε, οὔλοι στὰ γνάντιο βγῆκαν.
 Κ' ἐπέτυχα κ' ἐσκότωσα τὸ στοιχειωμένο λαόν.
 25 ποῦ'χε σταυρὸ στὰ κέρατα, στὸ κορτελό κ' ἀστέρι.
 Καὶ τόσα χρόνια ποῦ'ζησα δῶ στὸν ἀπᾶνον κόσμον,
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρεϊωμένους.
 Καὶ τώρα νὰ ὁ Χάροντας, οὔλο χωσεῖς μου κάνει.
 Ἄν' ἀνερᾷ πὰ στὰ βουνά, κ' ἐκεῖνος ἀνερβαίνει,
 30 κι ἂν ροβολήσω τὰ βουνά, κ' ἐκεῖνος ροβολάει,
 κι ἂν πέσω ν' ἀποκοιμηθῶ, γυρεύει νὰ μ' ἀρπάξη.

ΣΗΜ. Στ.3-4 Ἄλλως: Τῆς θ. τὸν τ. τῆς Γουργαριᾶς τοὺς κάμπους, | τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ τὰ πολυφοβισμένα. — 21 Ὁ στίχος ὡς ἔχει, δὲν φαίνεται γνήσιος, συντεθειμένος ὢν παρὰ τοὺς στιχουργικοὺς κανόνας τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων. — 23 Ὁ στίχος εἶναι ἀκατανόητος· ἴσως γραπτέον κι ὅσοι στοὺς κάμπους τ' ἀκούσαν οὔλοι στὰ γνάντια βγῆκαν.

*10

Εὐβοίας

(Νέα Πανδώρα, 1854, τ. Δ', σ. 621-622. Passow, σ. 393-394, ἀρ. 516 μετὰ παραλλαγῆς ἐξ Εὐβοίας δοθείσης ὑπὸ Βενθύλου [ἐσφαλμένως παρὰ Passow γράφεται Βρουθύλλος]. Th. Kind, Anthologie d. neugr. Volkslieder, Lpz. 1861, σ. 62 [μετὰ γερμαν. ἐμμέτρου μεταφράσεως]. Ρωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεστούνη, ἐνθ' ἀν., σ. 29 κέ, ἀρ. 6).

Τρίτῃ γεννήθ' ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτῃ θὰ πεθάνῃ.
 Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τς ἀντρεϊωμένους.

- νάρθ' ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραλῆς νάρθη κι ὁ γιὸς τοῦ Δράκου,
νάρθη κι ὁ Τρεμαντάχειλος, ποῦ τρέμ' ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.
- 5 Ἐπῆγαν καὶ τὸν ἠῦρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.
«Ποῦ'σουν ἐσύ, βρὲ Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;
— Φάτε καὶ πιέτε, φίλοι μου, κ' ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.
Στῆς Ἀλαμάνας τὸ βουνό, στῆς Ἀραπιᾶς τὸν κάμπο,
ἐκεῖ ποῦ πέντε δὲν περνοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,
10 περνᾶν πενήντα κ' ἑκατὸ καὶ νὰ 'ν' κι ἀρματωμένοι.
Κ' ἐγὼ μαῦρος ἀπέρασα πεζὸς κι ἀρματωμένος.
Τριακόσι' ἀρκούδια σκότωσα κ' ἐξηνταδυὸ λεοντάρια.
Ἐπέτυχα κ' ἐβάρεσα τὸ στοιχειωμένο ἐλάφι,
ποῦ'χε σταυρὸ στὰ κέρατα κι ἀστέρι στὸ κεφάλι,
15 κι ἀνάμεσα στὰ δίπλατα εἶχε τὴν Παναγία.
Αὐτὸ τὸ κρῖμα μ' ἔσωσε καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
Τρακόσους χρόνους ἔζησα δῶ στὸν ἀπάνω κόσμος,
Κανένα δὲν φοβήθηκα ἀπ' τοὺς ἀντρειωμένους.
Τῶρ' εἶδ' ἓνα ξεσκάλτσωτο πεζὸ κι ἀρματωμένο,
20 πῶχει τοῦ ρίσου τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια.
Τὸν εἶδανε τὰ μάτια μου κ' ἔλαβας ἡ καρδιά μου.
Κεῖνο τὸ κρῖμα μ' ἔσωσε καὶ θέλω νὰ πεθάνω».

ΣΗΜ. Στ. 1 θ' ἀποθάνη Β. — 2 τοὺς ἀν. Ρ. — 3 Μαυρουδῆς Β. — 3.4 νάλθ' ὁ — νάλθη κι Π. — 5 Ὑπῆγαν Β. — 6 μπρὲ Διγ. Ρ. Τί ἔχεις σὺ βρὲ Δ.Β. — 7 ἀφηγοῦμαι Β ἀφηγιῶμαι Ρ. — 9 ἐκεῖ εἰς — εἰς δέκα Β πέρνουν—δὲν δ. Ρ. — 10 ἂν εἶν' Β. — 12 λιοντάρια Ρ. — 13 στ. λάφι Ρ. — 14 πῶχει Π. — 16.22 μέλλω Β. — 17 τριακόσιους Ρ ἐδῶ Π. — 19 καὶ τώρα εἶδα ἓνα ξ. πεζὸν κι ἀρματωμένον Π ἀνδρειωμένο Β. — 20 ποῦ 'χε Ρ.

Στ. 15 ἀνάμεσα στὰ δίπλατα = μεταξὺ τῶν δύο ὁμοπλατῶν. — 16.22 τὸ κρῖμα μ' ἔσωσε = ἡ ἁμαρτία μὲ κατέφθασε, ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ἀποτίνω. — 20 ρίσος = ὁ λύγξ (*Felis lynx* L.). Ἡ λ. σλαβική.

*11

(Τριαντ. Μάρτα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος, ἐν Παρίσι. 1861, σ. 141).

- Στῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Ἀραπιᾶς τὸν κάμπο,
ἐκεῖ οἱ πέντε δὲν περνοῦν, κ' οἱ τρεῖς δὲ συντυχαίνουν,
κ' ἐγὼ μαῦρος ἀπέρασα, πεζὸς κι ἀρματωμένος.
Σαράντ' ἀρκούδες βάρεσα κ' ἐζήντα λαφομούσχια,
5 κ' ἐπέτυχα κ' ἐβάρεσα τὸ πρῶτο λαφομούσχι,
ποῦ'χε κουμπιὰ στὰ κέρατα, φεγγάρι στὰ καπούλια,
κι ἀνάμεσα στὰ στήθη του, σταυρὸ μαλαματένιο.

- Ποτὲ δὲν ἐφοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀνδρειωμένους,
 κ' ἐκ' εἶδ' ἓνα ξεκάλτσωτο, ἓνα λαμπροφεγγίτη,
 10 ποῦ'χε τοῦ Χάρου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια,
 κρατοῦσε κ' εἰς τὸ χέρι του σπαθὶ ξεγυμνωμένο.
 «Σύρε λεβέντη, φώναζε, γιὰ σύρε στὸ καλὸ σου,
 τὴ λεβεντία σου θάμασα καὶ τὴν παλληκαριά σου».

ΣΗΜ. Στ. 1 κάμπον Μπ. —2 δὲν σ. Μπ. —6 κουμβιά Μπ. (ἴσως ἐννοεῖ κοσμήματα ἐκ μαργαριτῶν ἢ τιμίων λίθων). —7 μαλαγματένιο Μπ. —13 τὴν λ. σου θάμασα Μπ.

*12

Κουρέντων Ἡλείου

(Γ. Χρ. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡλείον δημ. ᾠσμάτων, Ἀθ. 1866, σ. 208, ἀρ. 31. Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημ. ᾠσμάτων, 1880, σ. 273, ἀρ. 453. Ρωσ. μετάφρ. παρὰ Δεστούνη, σ. 30-31).

- Στῆς Ἀῆ Μαρῖνας τὰ βουνά, στῆς Ἐριβοιάς τοὺς κάμπους,
 ἐκεῖ που πέντε δὲν πατοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,
 ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι ἀρματωμένος,
 μὲ τετριμίδες στὸ σπαθὶ καὶ φοῦντες στὸ ντουφέκι.
 5 Ἐξῆντα δράκους σκότωσα κ' ἐξῆντα λαβωμένους,
 μούν' πέτυχα κ' ἓνα στοιχειὸ σὲ μιὰ ψηλὴ ραχοῦλα,
 ποῦ'χε σταυρὸ στὰ κέρατα, φεγγάρι στὰ καπούλια.
 Σειέται καὶ σειόνται τὰ βουνά, σειέται καὶ σειόνται οἱ κάμποι,
 ταραῖζει τὰ ποδάρια του, τὰ δέντρα ξερριζώνει,
 10 στριγγιὰ φωνὴν ἐφώναξε, βουγγᾶν βουνὰ καὶ ράχες.
 «Ἐδῶ ποῦ πέντε δὲν πατοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,
 τί χάλευες μονάχος σου πεζὸς κι ἀρματωμένος;»

ΣΗΜ. Στ. 2 πατᾶν — δὲν δ. Α. —6 μόν' πίτυχα Α. —7 εἶχε Χ. —8 σειοῦνται-σειοῦνται Χ. —10 βογκᾶν Α. —11 πατᾶν Α.

Στ. 1. Ἐριβοιάς. Τὸ ὄνομα εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλ' ἀμφίβολον ἂν ἔχη τι κοινὸν πρὸς τὰς οὕτω καλουμένας πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βιθυνίας. — 4 τετριμίδες ἄγνωστός μοι ἡ σημασία τῆς λέξεως. Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 14 ἀντὶ τοῦτου κεῖται μὲ τετραπίθαμο σπαθί· ἐν δὲ τῷ 15 τετραπήχινο σπ. —10 στριγγιὰ φωνή ἢ ὀξεῖα καὶ διάτορος, καὶ ρῆμα στριγγίζω (Κοραῖ, Ἀτακτα Α', σ. 184). Ἀπὸ τῆς φωνῆς τοῦ νυκτοβίου πτηνοῦ στριγγὸς (λατ. striga).

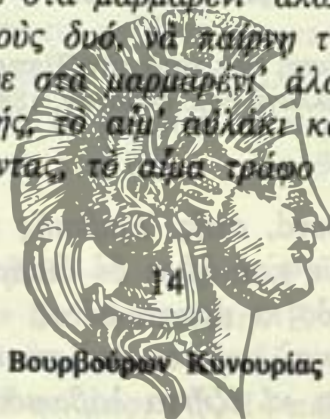
*13

(Εὐλαμπίου, Ἀμάραντος, ἀρ. 26. Passow, σ. 306, ἀρ. 430. Th. Kind, Anthologie neugr. Volkslieder, Lpz. 1861, σ. 66 [μετά γερμ. μεταφρ.]. Ρωσική μετάφρ. παρὰ Δεστούνη, σ. 50-51).

- Τρίτ' ἐγεννήθ' ὁ Διγενής, Τρίτη θὲ νὰ πεθάνη.
 Στέλνει, φέρνει τοὺς φίλους του, ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους·
 νᾶρθ' ὁ Μηνᾶς, ὁ Μαυραῖλῆς κι αὐτὸς ὁ γιὸς τοῦ Δράκου.
 Κ' ἐπῆγαν καὶ τὸν ἠῦρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο·
 5 βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 «Σὰν τί νὰ σ' ἤῤε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;
 — Ὅγδόντα χρόνους ἔζησα εἰς τὸν ἀπάνω κόσμος,
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπ' τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρ' εἶδα 'να ζυπόλυτο καὶ λαμπροφορημένο,
 10 φορεῖ τοῦ ἡλίου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 μὲ κράζει νὰ παλέψωμε στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια,
 κι ὁποῖος νικήσ' ἀπὸ τοὺς δυό, νὰ παίρῃ τὴ ψυχὴ του.
 Κ' ἐπῆγαν κ' ἐπαλέψανε στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια·
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμ' ἀλάκει κάνει
 15 κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τῆρας κάνει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Βουρβούρον Κυνουρίας

(Παναθήναια, 1905, τ. ΙΑ', σ. 35). Μοιρολόγι.

- Στῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τὰ δασοφυτεμένα,
 κανεῖς δὲν τὰ περπάτησε, δὲν τὰ 'χει περασμένα.
 Κ' ἐγὼ ὁ μαῦρος Διγενής τὰ 'χω συργιανισμένα,
 μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργυιῆς κοντάρι.
 5 Δώδεκα ἀρκούδια σκότωσα, τὰ πέντε μερωμένα,
 τέσσερα φίδια μὲ φτερά, πίσω καλλιγωμένα.
 Κ' ἐκεῖ δὲν ἐφοβήθηκα σὰν τούτηνε τὴν ὥρα,
 ποῦ εἶδα τὸ Χάρο ζωντανό, τὸ Χάρο καβαλλάρη,
 ποῦ εἶδα τὸν ἀρχιστράτηγο μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

15

Λάστας Γορτυνίας

(Εξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ν. Λάσκαρη, 1889. Ν. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα, ἐν Πύργῳ 1908, σ. 347). Τῆς τάβλας.

«Καλῶς ὠρίστε, φίλοι μου, φίλοι μ' ἀγαπημένοι.
Γιὰ κάτσετε, σιγήσετε, νὰ σᾶς τὰ μολογήσω.
Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τῆς Ἀραπιᾶς τὰ μέρη,
πῶκεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
5 ἀπὸ πενήντα κ' ἑκατό, κι ἀπὸ κατὸν πενήντα,
κ' ἐγὼ μικρὸς τὰ πέρασα, τῇ νύχτα μὲ σκοτάδι,
μὲ τετραπήχινο σπαθί, μὲ πέντ' ὀργυιῆς ντουφέκι.
Δώδεκα ἀρκούδια σκότωσα καὶ δώδεκα λοντάρια,
καὶ πέντε φίδια μὲ φτερά, τὰ πέντε στοιχειωμένα.

16

Μαρμαριῦ Ἀκράτας

(Παρά Ν. Βράχου, ἐπιγραφοῦ)

Στῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, στῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
ποῦ κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν καὶ πέντε δὲν κοιμῶνται,
παρὰ πενήντα κ' ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,
κ' ἐγὼ ὁ μαῦρος τὰ πέρασα τῇ νύχτα μὲ φεγγάρι
5 καὶ τὴν αὐγὴ μὲ τὸ δροσιὸ ποῦ θελὰ διασελλέψω.
Κ' ἐκεῖ τὸ Χάρο ἀπάντησα στᾶλογο καβαλλάρη.
Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρό 'ν' καὶ τᾶλογό του,
μαῦρά 'ν' καὶ τὰ ζαγάρια του, ποῦ περβατοῦν κοντά του.
Φέρνει τοὺς νιοὺς ἀπ' τὰ μαλλιά, τοὺς γέρους ἀπ' τὰ γένεια,
10 καὶ τὰ μικρούλια τὰ παιδιὰ στὴ σέλλα κρεμασμένα.
Πᾶν κ' οἱ μαννάδες τοὺς κοντά, κοντὰ περικαλιῶντας.
«Δὸς μάς τα, Χάρε, τὰ παιδιὰ, νευτοῦνα τὰ μαζούμια».

17

Καρπάθου

(C. Wescher, Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου, μετάφρ. Μανωλακάκη, Ἀθ. 1878, σ. 80. Μανωλακάκη, Καρπαθιακά, Ἀθ. 1896, σ. 234, ἀρ. 27).

Ὁ Ἰενῆς ψυχομαχεῖ κι οὐλὸς ὁ κόσμος κλαίει.

- Κ' οἱ ἄρκοντες τὸ κούσασι κ' ὑπᾶ νὰ τὸν ἰοῦσι.
 Στρώνει τω τάβλα νὰ εὐτοῦ, πᾶσα λογιῶν τραπέζι.
 «Τρῶτε καὶ πίνετ', ἄρκοντες, κ' ἐγιῶ νὰ σᾶς φηοῦμαι.
 5 Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ οὐνιά, τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη,
 ἐγιώμαι ποῦ τὰ ὕρισα τὰ κάστρη ὕρου ὕρου.
 Ποτὲ δὲ ἐφοήθηκα ὥς ἐτούτη τὴν ὥραν,
 ποῦ ἅ τὸ Χάροντα γδυμνὸν μὲ τρὰ σπαθιά ζωσμένο·
 τό να βαστᾶ γιὰ τὶς φτωχοὺς, καὶ τᾶλλο γιὰ τὶς πλούσιους,
 10 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ γιὰ τὶς κριματισμένους.

ΣΗΜ. Παραλλαγαὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Στ. 1 Ὁ Γιενής. — 2 Κ' ἐκούσα το κ' οἱ ἄρκοντες κ' ὑπᾶν νὰ τον ἐοῦσι. «Ἦρα καλὴ σου, Γιενή. — Καλῶς τοὺς ἄρκοντές μου». — 3 Στρ. τους τ. νὰ γευτοῦ, νὰ φάσι καὶ νὰ πιοῦσι. — 5 οὐνά, τῆς Μπαρμπαριᾶς τὰ ὄρη. — 6 ὕρισα ὦρα τοῦ μεσονύκτου. — 7 Δὲν ἐφοήθηκα ποτὲ σὰ τουτηδὲ τὴν ὥρα. — 8 π' εἶδα — γυμνὸ — σπαθθιά. — 9 τό να εἶν' γιὰ τὶς ἄρκοντες καί. — 10 γιὰ μᾶς τοὺς ἀνδρειωμένους.

Στ. 3 νὰ εὐτοῦ = νὰ γευτοῦν. — 5 οὐνιά = βουνά. — 8 ποῦ ἅ = ποῦ·δα, εἶδα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Λακκοθίκιον Μακεδονίας

ΑΘΗΝΩΝ

(Γουσίου, Τὰ τραγοῦδια τῆς πατρίδος μου, Ἀθ. 1901, σ. 104-105, ἀρ. 162).
 Μοιρολόγι.

- Ἐψὲς προψὲς ἀπέρασα ἀπ' ἓνα παλιοκλῆσι.
 Βρίσκω σαράντα μνήματα, ὅλα μὲ τὴν ἀράδα,
 καὶ ἓνα μνήμα ξέχωρα, ξεχωριστὰ πὸ τᾶλλα.
 Δὲν τό·δα καὶ τὸ πάτησα πάνω στὴν κεφαλὴ του.
 5 Κι ὁ νιὸς ποῦ μέσα φώναζε, βαριὰ ἀναστενάζει.
 «Ποιὸς εἶναι ποῦ μ' ἐπάτησε πάνω στὴν κεφαλὴ μου;
 Κ' ἐγὼ·μαν νιὸς κ' ἐλεύτερος, κ' ἐγὼ·μαν παλληκάρι.
 Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, μαῦρα καὶ βουρκωμένα,
 κανεῖς καὶ δὲν τὰ πέρασε, δὲν τὰ ἔχει περασμένα.
 10 Ἐγὼ ὁ νιὸς τὰ πέρασα, τὰ ἔχω περπατημένα.
 Μέρα δὲν τὰ περπάτησα, νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι,
 μὲ δεκοχτὼ πθαμῶν σπαθί, μὲ δεκαννιὰ τουφέκι.
 Σκοτώνω ἀρκούδια μὲ φτερά, λύκους λυσοδεμένους,
 σκοτώνω φίδια μὲ φτερά, ποῦ τρῶν τοὺς ἀντρειωμένους.
 15 Καὶ τόσα ἀπὸ σταύρωσα κανένα δὲ φοβῆθκα.

Μὰ σταύρωσα τὸ Χάροντα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
ἀπ' τὰ μαλλιά μὲ ἄρπαξε, κ' ἐπῆρε τὴν ψυχὴ μου».

ΣΗΜ. Στ. 4 στή κ. — 7 ἐλεύθερος. — 12 δεκαννέα.
Στ. 15 σταύρωσα = διεσταύρωσα, συνηντήθη.

19

Κυνουρίας

(Παναθήναια, 1905, τ. ΙΑ', σ. 38. Παρά καλογήρου τῆς μονῆς τῆς Ἑλῶνας).
Τῆς τάβλας.

Βουνὰ τοῦ Ἀσπροπόταμου, μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια.
Χιόνια μου, νὰ μὴ λειώσετε, ὥς ποῦ νάρθουνε τᾶλλα,
τ' εἶν' ἄρρωστος ὁ Διγενής, βαριὰ γὰ νὰ πεθάνῃ.
Καὶ τό μαθαν τρεῖς φίλοι του κ' οἱ τρεῖς καλοὶ του φίλοι,
5 τοῦ φέρνουν τὸν ἀντίψυχο γιὰ νὰ μὴ θῇ ἡ ψυχὴ του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ὅρους Κερκύρας

(Αντ. Μανούσου, Τραγούδια ἔθника, Κέρκυρα 1850, τ. Β', σ. 86-87).

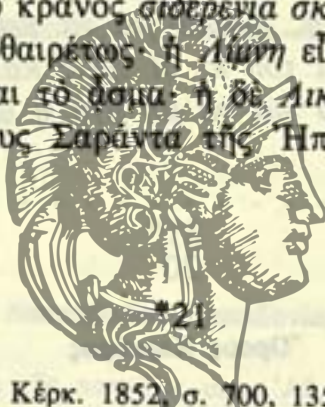
Ψυχομαχάει ὁ Διγενής κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει.
Τὸ μάθανε τρεῖς φίλοι του, τρεῖς ἀγαπητικοί του·
ὁ ἕνας τοῦ παίρνει κρύο νερό κι ὁ ἄλλος ἀφράτο μόσκο,
κι ὁ τρίτος τὸν ἀντίψυχο νὰ μὴν ψυχομαχήσῃ.
5 Στὴν τάβλαν ὅπου ἐστρώσανε νὰ κάτσουν νὰ γευτοῦνε,
ἀθιβολὴ δὲν εἶχανε κι ἀθιβολὴν εὗρηκαν.
«Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἡμαστέ κι οἱ τρεῖς καλαντρειωμένοι,
μὰ σὰν τὸν ἄντρα ποῦ εἶδα χτές στοῦ Δράκου τὸ λιβάδι,
σὰ δυὸ βουνά ἦτα οἱ πλάτες του, σὰν κάστρο ἡ κεφαλὴ του».
10 Ὡς τ' ἄκουσεν ὁ Διγενής ἀντρειεύτῃ κ' ἐσηκώθη.
Ντύνεται τσάρκους δώδεκα καὶ καραντάνες δέκα,
καὶ χάλκινο ποκάμισο καὶ σιδερένια σκούφια.
Ἐπῆγε καὶ τὸν ἠῦρηκε τσοῦ κάμπους π' ἐκυνήγα.
«Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ κυνηγᾷ στ' ἀφέντῃ μου τσοῦ κάμπους;
15 — Ἀφέντῃ σου καὶ σένανε, ἀφέντῃ μου κ' ἐμένα.
— Βάρεί μου γιὰ νὰ σὲ βαρῶ, κροῦε με νὰ σὲ κρούω».

- Μιά κονταριά τοῦ βάρησε ἀνάμεσα στὲς πλάτες,
τὸ στόμα τ' αἷμα γιόμισε, τάχειλι του φαρμάκι,
κι ὁλος ὁ κόσμος ἄτρεχε νὰ ἰδῇ τὸ λαβωμένο.
- 20 Ποιὸς ἦτανε ποῦ σκότωσε αὐτὸ τὸν ἀντρειωμένο,
τῇ Λίμνης τὸν πραματευτή, τῇ Λικουρσιᾶς τὸν ἄντρα,
ὅπ' ἔκανε τὰ ψυχικὰ καὶ τὲς ἐλεημοσύνες,
τὶς ὀρφανὲς ἐπάντρευε, τὶς χῆρες λεημονιώτουν,
καὶ τῶν φτωχῶν ἐδάνειζε κι ἀπίσω δὲν τὰ παίρνει.
-
- 25 «Βολεῖ σου ὁ τόπος, Διγενή, καὶ φαίνεσαι ἀνδρειωμένος»...
Σὰν ἀστραπὴ τὸ βλέμμα του καὶ σὰ βροντὴ ἡ φωνή του.

ΣΗΜ. Στ. 3 κι ἄλλος Μαν. — 21 πραγματευτὴ Μαν. — 25 ἀνδρειμένος Μαν.

Στ. 11 τσάρκους. Ἀγνοῶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως· τσάκος εἶναι ὁ θώραξ (ἰταλ. giaco)· ἀλλ' ἐν τῷ ᾄσματι τοῦτω καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ ὁ θώραξ λέγεται χάλκινο ποκάμισο, ὥς τὸ κράνος σιδερένια σκούφια ἢ σιδερένιο πόσι. — 21 Αἱ τοπωνυμῖαι ἐτέθησαν αὐθαίρετως· ἡ Λίμνη εἶναι κοινοτάτη τοπωνυμία, ἁδελον δ' εἰς τίνα ἀναφέρεται τὸ ᾄσμα· ἡ δὲ Λικουρσιὰ εἶναι ἡ ἀπέναντι τῆς Κερκύρας ὑπὲρ τοὺς Ἀγίους Σαράντα τῆς Ἠπείρου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

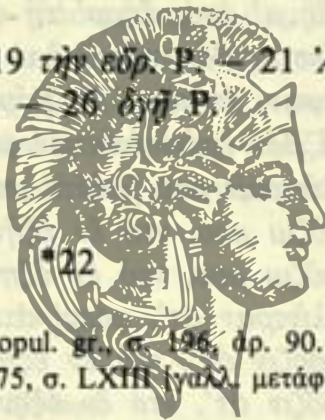
(Ζαμπελ., ᾄσματα δημ. Κέρκ. 1852, σ. 700, 135. Passow, Carmina popular., σ. 371-372, ἀρ. 491. Th. Kind, Anthologie neugr. Volkslieder, Lpz. 1861, σ. 102-104 [μετὰ γερμ. μεταφρ.]. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη, Βενετ. 1873, τ. Β', σ. μη' - μθ'. Βύρων 1874, τ. Α', σ. 702. Α. Θέρου, Δημοτ. τραγούδια, 1909, σ. 99. Ρωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεστούνη, σ. 25 κέ).

- Ψυχομαχάει ὁ Διγενὴς κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει.
Τὸ μάθανε τρεῖς φίλοι του, τρεῖς μπιστεμένοι φίλοι·
κι ὁ νας τοῦ φέρνει κρύο νερό, ὁ ἄλλος ἀφράτο μόσκο,
ὁ τρίτος τὸν ἀντίψυχο νὰ μὴ ψυχομαχήσῃ.
- 5 Στὴν τάβλα ποῦ καθοῦντανε καὶ ποῦ ψωμί ἐτρῶγαν,
ἀθιβολὴ δὲν εἶχανε κι ἀθιβολὴν εὐρήκαν.
«Τρεῖς ἀντρειωμέν' εἰμάστενε κ' οἱ τρεῖς καλαντρειωμένοι,
μὰ σὰν τὸν ἄντρα ποῦ 'δα χτές στοῦ Δράκου τὸ λιβάδι,
χαρά στον ποῦ τὸν ἔσπειρε κι ὅπου τὸν κοιλοπόνα,
- 10 σὰ βράχος εἶν' οἱ πλάτες του, σὰν κάστρο ἡ κεφαλὴ του,
καὶ τὰ πλατιά τὰ στήθια του, τοῖχος χορταριασμένος».
Σὰν κάπως τ' ἄκουσ' ὁ νεκρὸς καὶ βαριαναστενάζει.
«Φέρτε μου δῶ κρασί νὰ πιῶ, φέρτε μ' ψωμί νὰ φάω,

- καὶ σύ, γραμματικόπουλε, κατέβασ' τὸ σπαθί μου
 15 καὶ τὸ βαριὸ κοντάρι μου, ν' ἀναστηθῇ ἡ καρδιά μου». *Κάνει τὰ χέρια βασταριό, ἀντρειεύθη κι ἀσηκώθη. Ντύνεται τσάρκους δώδεκα καὶ δεκαπέντε δίπλες, καὶ χάλκινο πουκάμισο καὶ σιδερένιο πόσι. Κ' ἐπῆγε καὶ τὸν ἠῦρηκε στὸν κάμπο ποῦ κυνήγα.*
 20 «Ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ κυνηγᾷς στοῦ Δράκου τὸ λιβάδι;
 — Ἀφέντης σου καὶ κύρης σου, κι ἀφέντης τ' ἀφεντός σου.
 — Βάρει μου σὺ νὰ σοῦ βαρῶ, κροῦε μου νὰ σὲ κρούω». *Σὰν ἀστραπὴ τὸ μάτι του καὶ σὰ βροντὴ ἡ φωνή του. Μιὰ πρώτη τοῦ κατέβασε, μιὰ δεύτερη τοῦ δίνει.*
 25 *Τὸ στόμα τ' αἷμα γιόμισε, τὸν ξάπλωσε τοῦ μάκρου*
κι ὁλος ὁ κόσμος ἔτρεξε νὰ ἰδῇ τὸ λαβωμένο.
«Χαρά στον τὸν κοιτάμενο, τὸ μισαπεθαμένο,
χαρὰς καὶ τέτοιονε γιὰ τὸ ποῦ νεκροθεραπεύει».

ΣΗΜ. Στ. 17 τσάρκους P. — 19 τὴν εἰδ. P. — 21 Ἀ. μου—ἀφεντός μου P.
 — 22 Βαρεῖ P. — 25 στ. αἷμα P. — 26 ἰδῇ P.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Legrand, Recueil de chansons popul. gr., σ. 196, αρ. 90. Πρβλ. Sathas et Legrand, Les exploits de Digénis, Par. 1875, σ. LXIII [γαλλ. μετάφρ.]. Ρωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεστούνη, σ. 53).

- Ψυχομαχεῖ ὁ Διγενὴς στὸ σιδερό κρεβάτι,*
τὸν τριγυρίζουν οἱ γιατροὶ μὲ τὰ χαρτιά στὸ χέρι.
Σηκώνει τὸ κεφάλιν του καὶ κράζει τὴν καλὴν του.
«Κάθου κοντά μου, λυγερή, κάθου κοντά μου, κόρη.
 5 *Στὸν κόσμον τοῦτον ἔζησα χρόνους τριαντατρία,*
καὶ τώρα ἦλθ' ὁ ἄγγελος νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν μου».
Σφίγγει τὰ χέρια της τὰ δύο, χίλια φιλιὰ τῆς δίδει,
καὶ μέσα στὲς ἀγκάλες του σφικτὰ σφικτὰ τὴν πνίγει.

ΣΗΜ. Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ᾠσματος ὁ Legrand δηλοῖ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ἔπους ὅτι ἀνεκοινώθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν Ἀντ. Φατσέα. Οὗτος κατήγετο ἐκ Κυθήρων, ἐδίδαξε δὲ ἐν τοῖς γυμνασίοις Τριπόλεως καὶ Ναυπλίου.

Κερασούντος

(Εξ άνεκδότου συλλογῆς Ι. Βαλαβάνη).

- Ἀκρίτες κάσ'τρον ἔχτιζεν τριγύλῳ σ' σὰ ρασ'ία.
 Ἀπάν' τοῦ κόσμου τὰ φυτά, ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
 ἀπάν' τοῦ κόσμου τὰ πουλιά, ἐκεῖ πάγ'νε φωλεῦνε.
 Ἀτὰ κιλαίδναν κ' ἔλεγαν «πάντα θὰ ζῇ ὁ Ἀκρίτες».
- 5 «Ἀφσῆτεν τὰ πουλόπα μου ἄς κιλαίδουν καὶ ἄς σ'αίρουν,
 ἀτὰ μικρὰ πουλόπα εἶν', 'κ' ἐξέρ'ν νὰ κιλαίδουνε».
- Ὦνταν τερῇ τὸ πέραγκαν ὁ Χάρον κατιβαίνει.
 «Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μου, καὶ πᾶς συγχαιρεμένα;
 — Ἐρθα νὰ παίρω τὴν ψυχὴν σ', καὶ πάγω χαρεμένα.
- 10 — Χάρε μ', γιὰ 'λ' ἄς παλεύουμε στὸ χάλκινον τάλῳνιν.
 Ἄν ἔν καὶ τὸ νικᾶς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴ ψο'ήμ μ' καὶ δέβα,
 ἄν ἔν καὶ τὸ νικεῖσαι, θὰ παίρῃ καὶ τὸν μαῦροσ σ'».
- Ἐξέβαν καὶ ἐπάλεψαν, ἐνίκησεν ὁ Χάρον.
 «Ν' ἀηλὶ ἐμέν, καὶ βαί ἐμέν, ἐνίκησέ μ' ὁ Χάρον.
- 15 Φέρτεμ με τὴν φιλίντραμ μου, φέρτε με τὰ σιλιάχα μ',
 φέρτεμ με τὸ τοπουζιμ μου, ντὸ ἐν ἐξῆντ' ὀκαῶδες,
 καὶ τάλλο τὸ τοπουζιμ μου, ντὸ ἐν ἐξῆνταπέντε».
- Φέρν' ἀτον τὴν φιλίντραν ἀτ', φέρν' ἀτον τὰ σιλιάχ' ἀτ',
 φέρν' ἀτον τὸ τοπουζιν ἀτ', ντὸ ἐν ἐξῆντ' ὀκαῶδες,
- 20 καὶ τάλλο τὸ τοπουζιν ἀτ', ντὸ ἐν ἐξῆνταπέντε.
- Ἀχπάσ'κεταν ὁ Ἀκρίτες μου νὰ πάγη κυνηγεύη.
 Σ' σὸ μεσοστράτ' 'κ' ἐπρόφθασεν, σ' σὸ μεσοστράτ' 'κ' ἐπῆγεν,
 ἐπόνεσεν ἡ κεφαλιά τ', τεράζειν ἡ καρδιά τ',
 καὶ συντρομάζ'ν τὰ γόνατά τ', καὶ 'κ' ἐπορεῖ νὰ πάγη.
- 25 Ὁ Ἀκρίτες ὀπίσ' κλώσ'κεται καὶ πυκναναστενάζει.
 «Ν' ἀηλὶ ἐμέν τὸν ἄκλερον, ἐγὼ πῶς θ' ἀποθάνω.
 Ἄς σ'αιρουντάνε τὰ ρασ'ία, ἄς σ'αίρουν τὰ θερία.
 Ἄς ἔστεκα ψηλὰ ρασ'ία, ψηλὰ περχαρομύτια,
 νὰ ποῖνα τ' ὄρεα κ' ἐκλαιγαν, τ' ὀρμένα μοιρόλόγναν.
- 30 Δέβα, καλίτσα μ', στρῶσομ με θανατικὸν κρεβάτιν,
 θέκον καὶ στὸ κεφάλιμ μου καὶ παρχαρί' τσ'ιτσ'ίκια».
- Διαβαίν' ἡ κάλια τ' στρώνει ἀτον τουσέκια καὶ γεργάνια,
 καὶ θέκ' καὶ στὸ κεφάλιν ἀτ' καὶ παρχαρί' τσ'ιτσ'ίκια.
 «Καλή, ἀδὰ ντὸ ἔστρωσες ἀχάντια καὶ τριβόλια;...
- 35 — Ἀκουῶς', ἀκουῶς', ν' Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγ'ν οἱ γειτονᾶδες;
 Γιάννες λέει, παίρω τάλλογον, καὶ Γεῶρις τὸ τοπουζιν ἀτ',
 κι ὁ γέρον ὁ σαπόγερον λέγει, παίρω τὴν κάλ'ν ἀτ'.

- Γιάννεν 'κὶ πράττει τ'ἀλογόμ' μ', καὶ Γεῶριν τὸ τοποῦζιμ' μ',
τὸ γέρον τὸς σαπόγερον 'κὶ πράττ' τ'έμὸν ἢ κάλη».
- 40 Καὶ τὸ τοποῦζιν ἀτ' ἔκαψεν καὶ τ'ἀλογον σκοτώνει.
«Κόρ', ἔλα φτειᾶμε ἀσπασμὸν καὶ τς ἀποχωρισίας».
Κλίσ'κεται κά' νὰ προσκυνᾷ τ' Ἀκρίτα τὴν καρδίαν.
Ἀτὸς τὴν κόρην ἔγλυσεν, τὴν θαμαστήν τὴν κόρην.
Οἱ δίσσ' μίαν ἐπέθαναν, οἱ δίσσ' μίαν ἐθάφαν.

ΣΗΜ. Στ. 5 Ἀφσῆτεν = ἄφετε· πουλόπα, ὑποκορ. τοῦ πουλίν. — 6 'κ ἐξέρ'ν = οὐκ ἐξέρουν, ἀγνοοῦν. — 10 γιά 'λ' = γιά ἔλα. — 11 ψσ'ή μ' = ψυχὴν μου· δέβα = διάβηθι. — 15 φιλίντρα = δπλον, ὁποῖον ἀκριβῶς ἀγνοῶ· ἴσως τὸ τόξον· σιλιάχιν (ἀραβ. τουρκ. σιλάχ = δπλον) τὸ κοινῶς σιλάχι (ζώνη δερματίνη χρησιμεύουσα ὡς ὄπλοθήκη). — 16 τοποῦζιν = ρόπαλον (τουρκ. τοπούζ). — 21 ἀχπάσ'κεταν (ρῆμ. ἀχπάνω) ἀχπάσκουμαι = κινῶ, ὀρμῶμαι εἰς ὁδοιπορίαν, κυνήγιον κττ. — 25 κλώσ'κεται = στρέφεται, γυρίζει. — 26 ἄκλερον (ἄκληρον) μτφ. ἄθλιον, τάλανα. — 28 περχαρομύτια = ἄκραι ὀροπεδίων. — 29 νὰ ποῖνα = νὰ ἐποιοῦν· ὀρμένια = δάση (τουρκ. ὀρμάν) κοινῶς ρουμάνια. — 31 θέκον = θές· παρχαρί' τσ'ίτσ'ίκια = ἄνθη ἐκ τοῦ ὀροπεδίου· τσιτσέκ = ἄνθος (λ. τουρκ.). — 32 τουσέκια = ὑπόστρωμα (λ. τουρκ.)· γεργάνια = ἐφαπλώματα (λ. τουρκ. γιορκάν). — 34 Δυσφορῶν ὁ Ἀκρίτης νομίζει ὅτι ἡ στρωμνὴ του εἶναι ὄχι ἐξ ἀνθέων, ὡς παρήγγειλεν, ἀλλ' ἐξ ἀκανθῶν καὶ τριβόλων. — 39 τὸν γέρον σαπόγερον Β.

*24

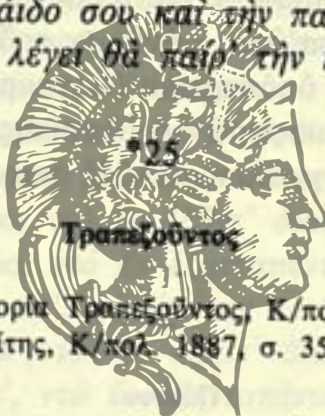
Πόντου

(Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ Φυγάδες, ἐν Ἀθ. 1870, σ. 49-50. Σάβ. Ἰωαννίδου, Ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτης, σ. 34-35. Legrand, Recueil de chansons pop. gr., 1874, σ. 194-196. Ρωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεστούνη, σ. 55 κθ).

- Ἀκρίτας κάστρον ἔκτιζεν κι Ἀκρίτας περιβόλιν
σ' ἓναν ὁμάλ', σ' ἓναν λιβάδ', σ' ἓναν πιδέξιον τόπον.
Ὅσα τοῦ κόσμου τὰ φυτά, ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
κι ὅσα τοῦ κόσμου τὰ ἀμπελιά, ἐκεῖ φέρ' κι ἀμπελώνει,
5 κι ὅσα τοῦ κόσμου τὰ νερά, ἐκεῖ φέρ' κι αὐλακώνει,
κι ὅσα τοῦ κόσμου τὰ πουλιά, ἐκεῖ πάει καὶ φωλεύουν.
Πάντα κελαῖδναν κ' ἔλεγαν «πάντα νὰ ζῇ Ἀκρίτας».
Κ' ἓναν πουρνόν, πουρνίτζικον καὶ Κερεκὴν ἡμέραν,
ἀτὰ κελαῖδναν κ' ἔλεγαν «αὐρ' ἀποθάν' Ἀκρίτας».
- 10 «Ἀκοῦσ', ἀκοῦσ', Ἀκρίτα μου κι ἄξιο μου παλληκάριν,
ἀκοῦσ' ντὸ λέγνε τὰ πουλιά, ἀκοῦσ' ντὸ κελαῖδοῦνε;
— Ἀτὰ μικρὰ πουλόπα εἶν', 'κ ἐξέρ'ν νὰ κελαῖδοῦνε.
Φέρε με τὴν σαῖττα μου, ντὸ σύρ' ἐξηνταπέντε,

- καὶ τ' ὅλον τὸ μικρότερον, ντὸ σύρ' πενηνταπέντε·
 15 ἄς πάγω καὶ νὰ κυνηγῶ καὶ στὰ κυνηγοτόπια,
 κι ἂν εὕρισκω νὰ κυνηγῶ, ἐγὼ 'κὶ θ' ἀποθάνω,
 κι ἂν 'κ εὕρισκω νὰ κυνηγῶ, ἐγὼ θέν' ἀποθάνω».
 Κυνήγεσεν, κυνήγεσεν, πουθὲν κυνήγιν 'κ ἡῦρεν.
 Ὁ Χάρον τὸν ἐπέντεσεν ἀπὰν στὸ σταυροδρόμιν.
 20 «Χάρε, ντὸ ἔχεις μετ' ἐμέν, κι οὐπαν πάγ' ἀκλουθᾶς με,
 κι ἂν κάθωμαι συγκάθεσαι, κι ἂν περπατ' ἀκλουθᾶς με,
 κι ἂν κεῖμαι ν' ἀποκοιμηθῶ, γίνεσαι μαξιλάριν;
 Ἐλα, Χάρ', ἄς παλεύωμεν στὸ χάλκινον τ' ἀλῶνιν.
 Χάρε, καὶ ἂν νικᾶς με σύ, νὰ παίρς καὶ τὴν ψυχὴν μου,
 25 Χάρε, καὶ ἂν νικῶ σ' ἐγὼ, νὰ χαίρωμαι τὸν κόσμον».
 Ἐπάλεψεν, ἐπάλεψεν, κι ὁ Χάρον 'κ ἐνικέθεν.
 «Ἐμπα, καλὴ, καὶ στρῶσο με θανατικὸν κρεβάτι,
 βάλε ἀνθιὰ παπλώματα καὶ μουσκομαξιλλάρια,
 κ' ἔβγα καὶ τέρ', ναὶ κάλη μου, ντὸ λέγνε οἱ γειτόνοι.
 30 — Ἐνας θὰ παίρ' τὸν μάλιστα σου καὶ τὴν παλληκαρότεσ',
 κι ὁ γέρον ὁ σαπόγερον λέγει θὰ παίρ' τὴν κάλη σ'».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Σάβ. Ἰωαννίδου, Ἱστορία Τραπεζούντος, Κ/πολ. 1870, σ. 282-283. Τοῦ αὐ-
 τοῦ, Ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτης, Κ/πολ. 1887, σ. 35-36).

- Ἀκοῦσ', ἀκοῦσ', Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγνε τὰ πουλόπα;
 Πάντα κελαΐδναν καὶ λεγαν «πολλὰ θὰ ζῇ (ὁ) Ἀκρίτας»
 καὶ ἀτῶρα κελαΐδουν καὶ λέγν' «θένα ἀποθάν' (ὁ) Ἀκρίτας».
 Ἀκοῦγ' ἀτο (καὶ (ὁ) Ἀκρίτας χαμογελᾷ καὶ λέγει).
 5 «Ἀτὰ μικρὰ καὶ παλαλά, νὰ κελαΐδουν 'κ ἐξέρνε.
 Ἀφῆστε ἀτὰ τὰ μωρά, ἄς κελαΐδουν καὶ χαίρουν,
 καὶ φέρτε μ' τὴν σαφττα μου, ντὸ σύρ' τρακόσ'α πῆχες,
 φέρτε τὰ κυνηγός'κυλά μ', τὰ ἀλυσσοδεμένα,
 καὶ γὼ ἄς πάω σ' σὸ κυνῆι καὶ σ' σὰ κυνηιοτόπια,
 10 καὶ ἂν 'κ ἔν πουλὶν νὰ κυνηγῶ, ἀλήθεα θ' ἀποθάνω».
 Ἀκρίτας πάει σ' σὸ κυνῆι καὶ σ' σὰ κυνηιοτόπια
 καὶ οὐδὲ μικρὸν νὰ κυνηγᾷ πουθὲν πουλόπον εὔρεν.
 Ὅτότες ἀς σὴ λύπην ἀτ' ἐγύρσεν, καὶ εἶχεν κ' ἔρτεν.
 «Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μου, καὶ εἶσαι χαρεμένος;
 15 — Ἐγὼ σ' ἐσέναν ἐρχομαι καὶ εἶμαι χαρεμένος.
 — Ἐμὲν Ἀκρίτα λέγνε με, ἀνίκητον Ἀκρίτα.
 — Γιὰ σοὺς, γιὰ σοὺς, Ἀκρίτα μου, βαρέα μὴ καυκᾶσαι,

- ἐμὲ σ' ἐσὲν^οποιὸς ἔστειλεν, ἀπ' ἐσὲν παλληκάρ' ἐν.
 — Καὶ ἄρ' ἔλα ἄς παλεύουμε σ' σὸ χάλκεον τ' ἀλῶνιν,
 20 καὶ ἂν ἐν καὶ τὸ νικᾶς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴν ψ'ὴμ μ' καὶ δέβα,
 καὶ ἂν ἐν καὶ τὸ νικᾶ σ' ἐγὼ, θὰ παίρω καὶ τὸν μαῦρο σ'».
 Ἐξέβαν καὶ ἐπάλεψαν καὶ νίκησεν ὁ Χάρον.
 «Χάρε μ', ἔπαρ' ἀσημικά, μαλάματ' ὅσα θέλῃς,
 ἂν θέλῃς καὶ τὸ ἄλογό μ', ντὸ 'κ ἔχ' ὁ βασιλέας,
 25 ἔπαρεν τὴν σαῖτταμ μου, ντὸ σύρ' τριακόσ'α πῆχες,
 ἔπαρ' τὰ κυνηγός'κυλα μ', ἔπαρεν εἰντ' ἂν θέλῃς.
 — Ἐμὲν σ' ἐσὲν ποιὸς ἔστειλεν ἀοῖκα 'κ ἐθυμέθεν,
 μόνον ἐμέναν εἶπε με, τῆμ ψ'ὴν ἀτ' ἔπαρ' κ' ἔλα.
 — Ἀλί ἐμεν τὸν ἄκλερον, ἐγὼ θὲ ν' ἀποθάνω.
 30 Ἄς χαίρουν τ' ἀψηλὰ ρασ'ῖα καὶ τὰ παρχαρομῶτια.
 Ἐμπα, καλὴ μ', καὶ στρῶσον με θανατικὸν κρεβάτιν,
 θέκον ἴα σ' σὸ κεφάλι μου καὶ παρχαριοῦ λουλούδια».
 Ξῆβεν ἡ κάλη καὶ στρωσεν ἄνθα καὶ μανουσάκια.

*26

Καρυῶν τῆς ἑπαρχίας Καβακλή τῆς Ἀνατ. Ρούμελης

(Λουλουδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἐν Βάρνα 1903, σ. 46-47, ἀρ. 31).

- Καὶ σεῖς μικρὸν μὲ βλέπετε, μικρὸν καὶ με θαρρεῖτε.
 Δώδεκα χρόνια γύρισα νὰ βρῶ καλὴ γεναῖκα,
 καὶ πὸ τὰ τρία κ' ὕστερα βρῆκα καλὴ γεναῖκα.
 Καὶ ἄλλα τρία γύρισα νὰ βρῶ καλὸ ζευγάρι,
 5 καὶ ἀπὸ τὰ τρία κ' ὕστερα ἠύρα καλὸ ζευγάρι,
 Κάμνει ἀλέτρι πὸ καρυά, ζυγὸν τσιμισιρένιο,
 καὶ πάγαινε νὰ κάμῃ σ' ἀκάμωτο χωράφι.
 Βγάνουν οἱ σπάθες κόκκαλα καὶ τὸ ὑνὶ κεφάλια.
 Παγαίνει πουλὶ καὶ κόνεψε δεξιὰ μεριὰ στὴ ζεύγλα,
 10 καὶ δὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, σὰν οὔλα τὰ πουλάκια,
 μόνον λαλοῦσε κ' ἔλεγε σὰν ἀνθρώπου λαλίτσα.
 «Κάμνεις, Γιάννη μ', χαίρεσαι, ὀργώνεις, καμαρώνεις,
 κι αὐτὸ ποῦ κάμνεις, Γιάννη μου, 'π' αὐτὸ σὺ δὲ θὰ φάγῃς.
 — Ποῦ ξέρεις σύ, πουλοῦδι μου, πὸ ταῦτο δὲ θὰ φάγω;
 15 — Ἐψὲς τὴ νύχτα διάβαινα, νύχτα πὸ τὰ μνημόρια,
 κι ἄκουσα πῶς χωράτευαν κι ἀνάφερναν καὶ σένα.
 — Κι ἂν εἶναι ἔτσ', πουλοῦδι μου, ...
 νὰ σφάζω τὴ γεναῖκα μου, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ,
 κι ἂν εἶναι ἔτσ', πουλοῦδι μου, νὰ σφάζω τὰ παιδιὰ μου,

- 20 νὰ κάψω τάλετράκι μου, ἄλλος νὰ μὴ ὀργώσῃ,
νὰ κάψω τὸ ζυγοῦτσκο μου, ἄλλος νὰ μὴ τὸ ζέψῃ».

ΣΗΜ. Στ. 3. 18 γυναῖκα. — 21 καὶ τὸ ζ.

Στ. 6 τσιμισιρένιο = πύξινον ἐκ τοῦ τουρκ. τσιμσίρ = πύξος. — 7 Ὁ χέρσος ἄγρός, ὃν ἀροτριᾷ ὁ Γιάννης εἶναι παλαιὸν νεκροταφεῖον. — 8 σπάθη = μέρος τοῦ ἀρότρου ἐκ σκληροῦ ξύλου (γαλλ. coutre, ἢ μᾶλλον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἑταῖον τοῦ νέου εὐρωπαϊκοῦ ἀρότρου. Βλ. Π. Γενναδίου, Τὸ νέον κυπριακὸν ἀροτρον, ἐν Λευκωσίᾳ 1899, σ. 6). — Ὁ χωλὸς 7 στίχος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν πλήρη 20 τοῦ ἐπομένου ἔσματος.

*27

Αὐτόθεν

(Λουλουδοπούλου, σὺν. α. 47-48, ἀρ. 32).

- Κοίτεται ὁ ξένος, κοίτεται βαριά γὰ νὰ πεθάνῃ.
Δὲν ἔχει μάννα νὰ τὸν κλαίῃ, δερσὴ νὰ τὸν λυπιέται,
μόν' ἔχει τρεῖς γειτόνισσες καὶ τρεῖς γειτονοπούλες.
Ἡ μιά τὸν πάει κρυὸ νερό κ' ἡ ἄλλη ἀφρίντο μῆλο,
5 ἡ τρίτ' ἡ πλιὸ μικρότερη κλῆμα μὲ τὸ σταφύλι.
«Σήκω, νέε μ', νὰ πιῇς νερό νὰ φᾶς ἀφρίντο μῆλο,
κι ἀπὸ τὸ δροσοστάφυλο ρῶγα γὰ νὰ τσιμπήσῃς.
— Ἐγὼ σᾶς λέγω δὲν μπορῶ καὶ σὺς μὲ λέτε σήκω.
Δεχθῆτε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
10 καὶ φέρτε τὴ φυλλάδα μου καὶ τάργυρὸ κονδύλι,
καὶ φέρτε τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήσῃ,
γὰ νὰ σᾶς πῶ τὰ πάθια μου, τὰ ντέρτια ποῦ περάσαν.
Τὰ πάθια γὼ ποῦ ἔπαθα, κανεῖς νὰ μὴν τὰ πάθῃ,
οὐδὲ Ρωμιός, οὐδὲ Τοῦρκος, οὐδὲ караβοκύρης,
15 οὐδὲ τὸ ψάρι στὸ γιαλό, οὐδὲ τὸ φίδ' στ' ἀγκάθι.
Τρία χρόνια ἔτρεξα νὰ βρῶ καλὴ γυναῖκα,
καὶ ἄλλα τρία ἔτρεξα νὰ βρῶ καλὸ ζευγάρι,
καὶ ἄλλα τρία ἔτρεξα νὰ βρῶ ζυγὸ κι ἀλέτρι.
Βρῆκα ζυγὸ ἀπ' ἀγριαλιά, κι ἀλέτρι τσιμισιρένιο».
20 Καὶ πάει ὁ Γιάννης στὸ χωράφ', πάει γὰ νὰ ὀργώσῃ.
Ἡ σπάθη βγάνει κόκκαλα καὶ τὸ ὄνι κεφάλια.
Καὶ πάει πουλί καὶ κόνεψε δεξιὰ μεριὰ στὴ ζεύγλα,
κι οὐδὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, σὰν οὔλα τὰ πουλάκια,
μόνον λαλοῦσε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
25 «Στέκα, Γιάννη, καὶ μὴ κάμνης, στέκα καὶ μὴ ὀργώνῃς.

Ἐψές ἀργὰ ἐπέρασα τὴν ἄκρα 'π' τ' ἅγιο δῆμο,
 ἀκουσα πῶς χωράτευαν κι ἀνάβαλαν καὶ σένα.
 Τὸ Γιάννη νὰ τὸν πάρουμε μαζί μὲ τς πεθαμένοι.
 — Τί 'ν' τὸ κακὸ ποῦ ἔπαθα πάλι ἐγὼ ὁ καϊμένος;

- 30 Θὰ κάψω τὸ σπίτι μου, κανεῖς νὰ μὴ τὸ πάρη,
 θὰ κάψω τὸ ἀλέτρι μου, κανεῖς νὰ μὴ ὀργώση,
 θὰ σφάζω τὸ ζευγάρι μου, ἄλλος νὰ μὴ τὸ ζεύξη».

ΣΗΜ. Στ. 1 Κοίτ. ξ. κ. β. Σὰν ἀπεθάνει. Διώρθωσα τὸν στίχον ἐξ ἄλλων δημοτικῶν ᾠσμάτων. — 4 ἢ ἄλλ'. — 5 τρίτη πλειό. — 6 Σ., νέε μ', νὰ φᾶς, νὰ πιῇς ν., νὰ φᾶς ἀ. — 11 πνευματικό. — 16 Ἐν τῇ προηγουμένη παραλλαγῇ ὁ ἀριθμὸς χάριν τοῦ μέτρου διωρθώθη εἰς τρισύλλαβον ἐν τῷ 2 στίχῳ, ἂν καὶ δὲν συνεφώνει πρὸς τὸν ἐν τῷ τρίτῳ. Ἴσως ἀντὶ τοῦ ἔτρεξα πρέπει νὰ τεθῇ ἐτριγύρισα. — 26 ἅγιο δῆμο = ἅγιον βῆμα τῆς ἐκκλησίας. — 29 ἐγὼ καῦμένος.

28

Μακεδονία

(Ἔστια, 1884, τ. ΚΖ, σ. 323).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Σὰν κίνησιν ἡ Μῆτρις μας νὰ πᾶν νὰ ζευγαρίσῃ,
 παίρνει νάλέτρι ποῦ μηλιά, ζυγὸν μαλαματένιον,
 κὶ γκάτσανον ἀποῦ λαλεῖ, τριανταφυλλιάς κλουνάρι,
 κι βόδια λαμπρουκέρατα σ' ἓνα στρουφὸ χωράφι.

- 5 Σπέρνει σιτάρια δώδिका, κριθάρια δικαπέντι,
 κὶ βρόμις δικατέσσιρα, μὰ δὲ θὰ τὰ θιρίσῃ.
 Πουλοῦδι πάησι κ' ἕκατσι στὰ πιγυρίσματά του.
 τασὰ λαλοῦσι κ' ἥλιγι, σὰν ἀνθρουπους τοὺν λέγει.
 «Σπέρνεις, Μῆτρι μ', κὶ χαίρισι, μὰ δὲ θὰ τὰ θιρίσης.
 10 — Τὰ ποῦ τὸ ξέρς, πουλοῦδι μου, πῶς δὲ θὰ τὰ θιρίσου;
 — Ν ἰψέ μεινα στοὺν οὐρανό, μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλοι.
 Γλέπου τὸν Κύριο στὸ θρουνί, τὸ Χάρο στὸ πουδάρι,
 ἀχώρια γράφان τς ζωντανοί, κι ἀχώρια τς πιθαμένοι,
 κὶ σένα, Μῆτρι μ', σ' ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀπιθαμένοι.
 15 — Τὰ νὰ ξίρα, πουλοῦδι μου, νιγὼ πῶς θὰ πιθάνου,
 νὰ σφάζου τὰ βουδούδια μου, ἄλλους νὰ μὴν τὰ ζέψη,
 νὰ σφάζου τὴν καλοῦδα μου, ἄλλους νὰ μὴν τὴν πάρη».

Λακκοβικίων Μακεδονίας

(Γουσίου, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ἀθ. 1901, σ. 98-99, ἀρ. 152).
Μοιρολόγι.

- Σὰν κίνησε ὁ Κωσταντῆς νὰ πάη νὰ ζευγαρίσῃ,
παίρνει ἀλέτρι πὺ μῆλιά, ζυγὸ μαλαματένιο,
τὸν κάτσιανον ἀπὸ λαλεῖ, τριανταφυλλιᾶς κλωνάρι,
καὶ βόδια λαμπροκέρατα, καὶ ζευλὶς ἀσημένις.
- 5 Σπέρνει σιτάρια δώδεκα, κριθάρια δεκαπέντε,
καὶ τότες πῆγε κ' ἔκατσε γιὰ νὰ προγοματίσῃ.
Πουλοῦδι πῆγε κ' ἔκατσε πάνω στ' ἀπογυρίσμα,
καὶ δὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, σὰ μαῦρο χελιδόνι,
μόνον λαλοῦσ' ἀνθρωπινά, πικρὰ φαρμακωμένα.
- 10 «Σπέρνεις, Κώστα μ', καὶ χαίρεσαι, σπέρνεις καὶ καμαρώνεις,
καὶ νὰ 'ξερεις, βρε Κώστα μου, πῶς δὲ θὰ τὸ θερίσῃς.
— Πὸ ποῦ τὸ ξέρς, πουλοῦδι μου, πῶς δὲ θὰ τὸ θερίσω;
— Ἐχτὲς ἤμαν στὸν Κύριον καὶ τὰρα ποῦ κεῖ ἦρτα.
Εἶδα τὸν Κύριον στὸ θρονί, τὸ χάρυ στὸ ποδάρι,
15 ἀχώρια γράφουν ζωντανούς, κι ἀχώρια πεθαμένους,
καὶ σένα, Κώστα, σ' ἔγραψαν μαζί μὲ τὸ πεθαμένους.
— Νὰ ξέρω γώ, πουλοῦδι μου, πῶς δὲ θὰ τὰ θερίσω,
θὰ κόψω τὴ γυναῖκα μου, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ,
θὰ κόψω τὰ βοδάκια μου, ἄλλος νὰ μὴ τὰ ζέψῃ».

Μάνης

(Παρνασσός, 1893, τ. ΙΣΤ', σ. 952-953).

- Τὸ βλέπεις κεῖνο τὸ βουνὸ τὸ πέρα καὶ τὸ κεῖθε;
Στὴν ἀποσκιαδερὴ μεριά ὁ Μαυροειδὴς ἐσπέρνει.
Μά εἶν' τὸ ζευγάρι τοῦ καλὸ, ζυγὸς μαλαματένιος,
εἶν' καὶ τὰ λουῖρα τοῦ ζυγοῦ χρυσᾶ, μαλαματένια.
- 5 Πουλάκι ἐπῆγε κ' ἔκατσε στοῦ Μαυροειδῆ τὰσκιάδι.
Δὲν ἐκελάιδει σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χελιδόνι,
μόν' ἐκελάιδει κ' ἔλεγε μ' ἀνθρωπινὴ μιλίτσα.
«Ἄιντε, καὶμένε Μαυροειδῆ, κι ἂν σπέρνης δὲ θερίζεις.
— Πουλάκι μου, ποῦ τ' ἄκουσες...
10 — Ἐχθὲς προχθὲς ἐδιάβαινα μὲ δυὸ μὲ τρεῖς ἀγγέλους,

- καὶ γράφαν καὶ τὸ Μαυροειδῆ μὲ τοὺς ἀποθαμένους». *Κ' ἐκεῖ τὰ βόιδα σκότωσε καὶ τὸ ζυγὸ τσακίζει.*
Πηγαίνει στὸ σπιτάκι του, τῆς γυναικὸς του λέει.
«Γυναῖκα, στῶσε πάπλωμα, στῶσε παχιὸ στρωμένο,
 15 *καὶ χάε γιὰ τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήσῃ».*
Κι ὅσο νὰ πάῃ, κι ὅσο νάρθῃ, ὁ Μαυροειδὴς πεθαίνει.

ΣΗΜ. 15 πνευματικὸ Παρν.· χάε = ὕπαγε.

31

Λάστας τῆς Γορτυνίας

(Παρά Ν. Λάσκαρη. — Ν. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα, ἐν Πύργῳ 1908, σ. 299).
 Τῆς τάβλας.

- Ἀφῆναι ὁ Γιάννης τὴν κλεψιὰ καὶ παίρνει τὸ ξευγάρι·*
πὸ τὴν αὐγὴ ὡς τὸ δειλινὸ σπέρνει πεντε κουβέλια.
Μά'χε τὰ βόιδι' ἀπὸ στοιχειά, τάλέτρια σιδερένια.
Πουλάκι ἐδιάῃ κ' ἔκατσε στοῦ λιάρου τὰ καπούλια.
 5 *Δὲν ἐκιλαῖδα σὰν πουλί, οὔτε σὰ χιλάδον,*
παρὰ κιλαῖδει κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη λαλίτσα.
«Εὐτοῦ ποῦ σπέρνεις, Γιάννη μου, σπέρνεις καὶ δὲ θερίζεις.
— Καὶ ποῦ τὸ ξέρεις, βρὲ πουλί, ποῦ σπέρνω δὲ θερίζω;
— Ἐψὲς προψὲς πῶπέρναγα στοῦ Χάρου τὰ παλάτια,
 10 *ἄκουγα πῶς σ' ἐγράφανε μὲ τοὺς ἀποθαμένους.*
— Δὲν εἶναι τρόπος, βρὲ πουλί, νὰ πᾶς νὰ μὲ ξεγράψῃς;
— Χάρος δὲν παίρνει μίλημα, δὲν παίρνει καὶ κουβέντα,
μοῦ παίρνει ἀνθρωπινὲς ψυχὲς καὶ πάει στὸν κάτω κόσμον».

ΣΗΜ. Στ. 9 Καὶ ἄλλως: πῶδιάβαινα. — Ὁ πρῶτος στίχος μετέπεσεν εἰς παροιμίαν (Πολίτου, Παροιμίες, τ. Α', σ. 677, λ. ἀφῆνω 6α).

Στ. 4 λιάρου = τοῦ λευκοῦ βοός (βλ. περὶ τῆς λ. αὐτ., τ. Γ', σ. 133-134).

31β

Παραλλαγή Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας

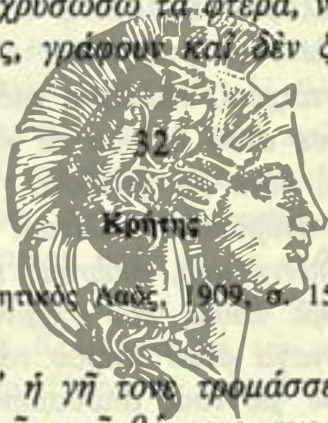
(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Χαρ. Μελετοπούλου, καὶ ἐξ ἐτέρας Κ. Κασιμάτη).

Ὁ Γιάννης ἀρχισπόριζε σ' ἓνα πλατὺ χωράφι.
Μά εἶχε τὰ βόιδα ἀπὸ τῇ Χιό, τάλέτρια σιδερένια,

- καὶ τῇ φουκέντρα ποῦ κεντάει ἀπ' ἄγριο κυπαρίσσι.
 Πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε στοῦ μαύρου τὰ καπούλια.
 5 Δὲν ἐκιλαίδει σὰν πουλί, μαῖδὲ σὰ χιλιδόνι,
 παρὰ ἐκιλαίδει κ' ἔλεγε ἀνθρωπινῇ κουβέντα.
 «Ἐσὺ τὰ σπέρνεις, Γιάννο μου, κι ἄλλος θὰ τὰ θερίση.
 — Βρὲ ποῦ τὸ ξέρεις, ρὲ πουλί, π' ἄλλος θὰ τὰ θερίση;
 — Ἐψὲ προψὲ ποῦ πέρναγα στοῦ Χάρου τὰ σαράγια,
 10 ἄκουσα καὶ σὲ γράψανε μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 — Δὲν εἶναι τρόπος, ρὲ πουλί, νὰ πᾶς νὰ μὲ ξεγράψης;
 — Ἐκεῖ, Γιάννο μ', ποῦ γράφονται, μάτα δὲν ξαναγράφουν».

ΣΗΜ. Διαφοραὶ τῆς δευτέρας παραλλαγῆς. Στ. 1 Ὁ Χρῆστος ἐκαμάτευε σ' ἓνα. — 2 ἀπὸ στοιχειό, τάλέτρι σιδερένιο. — 4 Π. ἐβγήκε κ' ἔ. στοῦ μ. τὸ καπούλι. — 5 δὲν ἐκιλαίδα. — 6 π. κιλαίδα. — 7 Ξάκρισ' το, Χρῆστο, ξάκρισ' το, κι ἄ. — 8 Τὸ ποῦ τὸ ξ. — 9 Ἐ. βραδιοῦ π. — 10 κι ἄ. καὶ σὲ γράφανε. — 11 νὰ πᾶ νὰ μὲ ξεγράψης, | νὰ σοῦ χρυσώσω τὰ φτερά, νὰ σ' τὰ περιχρυσώσω. — 12 Ἐκεῖ ποῦ γράφουν, ὁ ἄμοιρος, γράφουν καὶ δὲν ξεγράφουν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Κρήτης

(Κρητικός Λόγος, 1909, σ. 15).

ΑΘΗΝΩΝ

- Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τονε τρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα του ἀνατριχιᾶ, ποῦ θὰ τονε σκεπάση.
 Καὶ τσῆ καλῆς του φώνιαζε νὰ πᾶ τὴν ἐρωτήξῃ.
 «Ἄν ἀποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρης;
 5 — Ἄν ἀποθάνης, Διγενή, τὰ μαῦρα θὲ νὰ βάλω,
 νὰ τρώῃ σένα ἡ μαύρη γῆ κ' ἐμὲ τὰ μαῦρα ροῦχα».
 Μὰ κεῖνος δὲ τσῆ πίστεψε, πάλι ξαναρωτᾶ την.
 «Ἄν ἀποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρης;
 — Ἄν ἀποθάνης, Διγενή, τὰ μαῦρα θὰ φορέσω,
 10 νὰ τρώῃ σένα ἡ μαύρη γῆ κ' ἐμὲ τὰ μαῦρα ροῦχα».
 Μὰ πάλι δὲν τς ἐπίστεψε καὶ τρεῖς ξαναρωτᾶ τη.
 «Ἄν ἀποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρης;
 — Ἄν ἀποθάνης, Διγενή, τὸν ἄρχο θὲ νὰ πάρω,
 ὅπου 'ν' ἡ πρώτη μου χαρά, τὸ πρῶτο μου καμάρι».
 15 Ποῦ τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε, τρεῖς γύρους καὶ τσῆ κάνει.
 «Ἄφισ με, σκύλε Διγενή, νὰ πῶ ἓνα τραγοῦδι.
 Τρεῖς ἀδερφίδες ἤμεσαν κ' οἱ τρεῖς ἀδικοπήγαν,
 ἡ μιὰ ἐπῆγ' ἀπὸ φωτιά κ' ἡ γι' ἄλλη ἀπὸ πηγίδι,
 κ' ἐγὼ τὸ κακορρίζικο στοῦ Διγενῆ τὰ χέρια.

- 20 Ἐπारे πέρδικα πλουμί, καὶ σὺ τρυγόνα πάσο,
καὶ σὺ τὸ σφακολούλουδο πάρε τὴν κοκκινάδα,
καὶ σὺ βρουλιά, κομποβρουλιά, ἔπारे τὰ μαλλιά μου,
νὰ μὴν τὰ πάρη θηλυκὸ νὰ ᾿χη τὰ βάσανά μου».

ΣΗΜ. Στ. 15 ἄρπαζε ΚΛ.

Στ. 20 πάσο (ἰταλ. passo) = τὸ βῆμα, τὸ βάδισμα. — 21 σφακολούλουδο τὸ ἐρυθρὸν ἄνθος τῆς ροδοδάφνης (*perium oleander* L.), ἣτις ἀλλαχοῦ καλουμένη πικροδάφνη, ροδοδάφνη ἢ φυλλάδα, ἐν Κρήτῃ ὀνομάζεται σφάκα (ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐλλ. *φάσκος). — 22 βρουλιά = ὁ σχοῖνος (*juncus acutus* L.).

*33

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς).

Τρίτην ἐσπάρθη ὁ Διγενής, καὶ Τρίτην ἐγενήθη,
Τρίτην ἐκαβαλλίκεψε τὰπαίδευτο μουλάρι,
καὶ τό ᾿μαθε νὰ περπατῇ, καὶ τό ᾿μαθε νὰ δρέμῃ,
καὶ τό ᾿μαθε νὰ δέχεται τοὺς ἀγρίους πολεμῶντες.
5 Βασιλοπούλα ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὸ παλάτι,
προξενιτεῖα τῆς ἔστειλε γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.

Πρὸς τὴν προξενήτριαν, κρούουσαν τὴν αὐλειον, ὁ βασιλεὺς λέγει:

Ἄν εἶναι φίλος νὰ διαβῇ, ἂν εἴν' ὀχθρὸς νὰ σκάσῃ,
καὶ ἂν εἶναι καὶ γιὰ προξενεῖα, νὰ πῇ καὶ νὰ περάσῃ.

Ἡ προξενήτρια ἀπήντησεν, ὅτι ἤλθε νὰ εἰπῇ καὶ νὰ σταθῇ, καὶ ὄχι νὰ περάσῃ. Ἐρωτήσαντος δὲ τὸ ὄνομα, εἶπεν ἐκείνη τὸ τοῦ Διγενῆ, καὶ τοὺς ἐπαίνους. Πρὸς ἃ ὁ βασιλεὺς:

Δὲ θέλω γὰρ τὸν Γαρζανή...

- 10 στήν ὄξω πόρτα μάνδαλο, στὴ μεσιανὴ κοράκι,
στήν ὄξω στήν παράοξω θυμάρῃ τῆς αὐλῆς μου.

Τότε ὁ Διγενής καταφυγὼν εἰς μάγισσαν ἔμαθε τὸ βιολί, διὰ τοῦ ὁποίου κατάφερε τὴ βασιλοπούλα ξυπόλυτη νὰ πάῃ στήν πόρτα τοῦ τῆ νύχτα. Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Δ. κρουομένην τὴν θύραν καὶ ὅτι ἡ κρούουσα ἦν ἡ βασιλόπαις, ἐξετόξευσε πικρὰν εἰρωνεῖαν ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ βασιλέως, εἰπόντος εἰς τὴν προξενήτριαν, ὅτι:

ὅταν ξυπνοῦν οἱ ἄρχοντες, τότε κοιμᾶται κείνη,
 κι ὅταν λαλοῦν οἱ πέρδικες, τότε ξυπνάει ἐκείνη.
 Καὶ τώρα τὸ βραδὺ βραδὺ τσουρτσουῖρκες τσουρτσουρίζουν;

Τὴν ἐπιούσαν ἐκίνησε φουσσᾶτο ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ Διγενῆ, ὅστις πρῶτον ἠρώτησε τὴν βασιλοπούλαν τίνας εἶναι οἱ ἐρχόμενοι· αὕτη δὲ ἀπήντησεν ὅτι οἱ μὲν μελανεῖμονες εἶναι οἱ γονεῖς της, οἱ δὲ γαλάζια φοροῦντες τὰ δέρφια κι ἀξαδέρφια της, οἱ δὲ λευχεῖμονες ἦσαν ὁ στρατός. Τότε ἐρρίχθη ὁ Διγενὴς ξιφῆρης καί:

15 *στὸ ἔμπα χίλιους ἔσφαζε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες,
 καὶ εἰς τὸ ξαναγύρισμα ἔσφαζε πεντακόσιους.*

Εὔρε δὲ τὰ πεθερικά, οἵτινες τῷ εἶπον, ὅτι ἀδίκως ὠργίσθη, καθόσον ἐκεῖνοι τοῦ ἔφεραν προικιά. (Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ τούτους ἐφόνευσε;) Εἶτα σκάσας μόνος, εἰσῆλθεν εἰς λάκκον, προσκαλέσας δὲ καὶ τὴν βασιλοπούλαν, ὅπως τὴν φιλήσῃ τὸ τελευταῖον, ἔσυρεν ἄνω τοῦ λάκκου μεγάλην πλάκα, βράχον, καὶ οὕτω συναπέθανεν αὐτῇ, ἥτις ηὐχόθη τὴν φαιότητά της νὰ τὴν πάρουν μόνον ἢ πικροδάφνη καὶ οἱ πέρδικες. Μετεμορφώθησαν δὲ ὁ μὲν Διγενὴς εἰς κάλαμον, ἡ δὲ ἐρωμένη του εἰς δάφνην.

Πᾶσα λαμπρὴ καὶ Κυριακὴ καὶ πῖσημον ἡμέρα,

ἔσκυβεν ὁ κάλαμος κ' ἐφίλειγε τὴ δάφνη, καὶ πάλι ἔσκυβε ἡ δάφνη κ' ἐφίλειγε τὸν κάλαμο. Βασιλοπούλα δὲ βλέπουσα ταῦτα ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἀνακτόρων ἔκραξε:

*Γιὰ ιδέες τα τὰ μαργιόλικά καὶ τὰ μαργιολεμένα,
 καὶ ζωντανὰ ἀγαπιώτουςαν καὶ τώρα πεθαμένα.*

ΣΗΜ. Τὸ ᾄσμα τοῦτο ἐστάλη πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναλέκτων ἐπιτροπείαν τοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ. Εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ φύλλου χάρτου ἡμικλάστου· εἰς τὴν ἀριστερὰν στήλην τούτου εἶναι γεγραμμένοι οἱ πρῶτοι πέντε στίχοι διὰ γυναικείας χειρὸς (ἄλλης παρὰ τὴν γράψασαν τὸ ὑπ' ἀρ. 59 ᾄσμα). Εἰς δὲ τὴν δεξιὰν ἐπαναλαμβάνονται οἱ στίχοι οὗτοι διωρθωμένοι, ἔπεται δὲ τὸ λοιπὸν ᾄσμα, οὗ μὴ ἐνθυμούμενος πολλοὺς στίχους ὁ καταγράψας, συνεπλήρωσε τὰ κενὰ διὰ περιλήψεων. Τῶν διορθώσεων τῶν πρώτων πέντε στίχων παρεδέχθημεν τὴν τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου, ἀνθ' οὗ ἡ πρώτη γράψασα εἶχε: *Τρίτην ἐστάθη ἐν τῇ γενῆς*· ἐπροτιμήσαμεν δὲ ν' ἀφήσωμεν ἀμετάβλητον καὶ τὸν ἀσυνήθη τύπον ἐν τέλει τοῦ 3ου στίχου νὰ *δρέμη*, ὅπερ ὁ δεῦτερος συλλογεὺς μετέβαλεν εἰς τὸ νὰ *τρέχη*. Αἱ ἄλλαι διορθώσεις ἢ παραλλαγαὶ εἶναι αἱ ἐξῆς: Στ. 1 *Τρίτη-Τρίτη* — 2 καὶ *Τρίτη* καβ. — 5 *Βασιλοπούλ'* ἀγάπησε. — Ἡ ἐν στ. 10 λ.

κοράκι έχει τὴν εἰδικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ὁμοίως καὶ ἡ ἀρχαία κόραξ. — Ἡ εὐχή τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ, κληροδοτοῦσης τὴν καλλονὴν αὐτῆς εἰς τὴν πικροδάφνην καὶ τὰς πέρδικας, συμπληροῦται ἐκ τῆς προηγουμένης παραλλαγῆς (στ. 20-23).

34

Κερασούντος

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς I. Βαλαβάνη).

- Σεράντα δράκ', σεράντα δράκ', σεράντα παλληκάρια,
 ἐχπάστανε νὰ πάγουνε, νὰ πᾶν σ' σὴν ξενιτείαν.
 Ὅρκον βαρὺν ἐπήρανε νὰ μὴ ἀφουν τ' ἓναν τᾶλλο,
 ἂν κάποιος καὶ ἀρρωστᾷ, οἱ ἄλλοι νὰ μὴ ἀφίννε.
- 5 Σ' σὸ μεσοστράτ' 'κ ἐπρόφθασαν, σ' σὸ μεσοστράτ' 'κ ἐπῆγαν,
 ἐρρώστησεν ὁ Κωσταντῆς ἀπὸν σ' σὸ σταυροδρόμιν.
 «Κλάψομ με, μάννα μ', κλάψομ με, ἐγὼ θε' ν' ἀποθάνω.
 Ἄν ἀποθάνω, θάψτε με σ' ἓναν ψηλὸν ραστόπον,
 10 κι ἂν ἀμπερνᾷ ὁ κύρης μου, ἄς βάλῃ τὸ καντήλιν,
 κι ἂν ἀμπερνᾷ ἡ μάννα μου, ἄς βάλῃ τὸ ἐλάδιν,
 κι ἂν ἀμπερνᾷ κι ὁ ἀδελφὸς μ', ἄς βάλῃ τὸ φωλάριν,
 κι ἂν ἀμπερνᾷ κ' ἡ ἀδελφὴ μ', ἄς βάλῃ τὸ καντήλιν,
 κι ἂν ἀμπερνᾷ κ' ἡ κάλη μου, ἄς τὸ γεμίσῃ δάκρυα».
- Ἀπλῶννε τὸ μαντήλιν ἀτ' καὶ στρώνν ἀπὸν σ' σὸν δρόμον,
 15 καὶ λύννε τὸ ζωνάριν ἀτ' καὶ θέκνε σ' σὸ κεφάλ'ν ἀτ',
 καὶ χῶννε τὸ μιστράχιν ἀτ', καὶ δένν' ἐκεῖ τὸμ μαῦρον,
 καὶ παῖρνε τὸ σπαθὶν ἀτου ἄς τὸ χρυσὸν θεκάριν,
 καὶ κόφτουνε τὸν τάφον ἀτ' ἀπὸν σ' σὸ σταυροδρόμιν·
 φυτεύν ἀπὸν σ' σὸν τάφον ἀτ' ἓναν μηλιᾶς φυτάκιν,
 20 ἀπὸν σ' τὸ λάσ'ιν τὸ κλαδὶν, ἀπὸν κανδὴλ' κρεμάννε.
 Ἐρτε κι ὁ κύρης ἀτ' νὰ διαβαίν', νὰ βάλ' ἐκεῖ ἐλάδιν,
 ἔρτε κ' ἡ μάννα τ' νὰ διαβαίν', νὰ βάλ' ἐκεῖνε δάκρυα,
 ἔρτε κ' ἡ κάλια τ' νὰ διαβαίν', κλαῖμένη καὶ φλιμμένη.
 «Γιὰ σοῦκ', γιὰ σοῦκ', ναὶ ἑταιρέ μ', κ' ἔπαρ' κ' ἐμὲν ἐντάμαν».

ΣΗΜ. Στ. 2 ἐχπάστανε νὰ π. = ἡβουλήθησαν, ὥρμησαν νὰ ὑπάγουν. — 7-13. Οἱ στίχοι οὗτοι παρενετέθησαν ἐξ ἐτέρου ἔσματος, ὥς εἰκάζει ὁ Βαλαβάνης, οὐχὶ πιθανῶς. — 16 μιστράχιν = λόγχη (λ. τουρκ.).

(Εὔξεινος Πόντος, 1880, τ. Α', σ. 351-352).

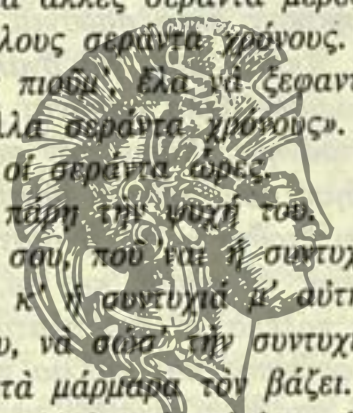
- Ἀκρίτες κάστρον ἔχτιζεν, Ἀκρίτες περιβόλιν,
 σ' ἕναν ὁμάλ', σ' ἕναν λιβάδ', σ' ἕναν πιδέξιον τόπον,
 τ' ὀλόγερα τάφρον ἔκοφτεν, σ' τὴν μέσην στέν' τὸν κάστρον.
 Ὅλια τὰ ὄρημ τὰ νερά, ἐκεῖ αὐλακιάζ' καὶ φέρειν,
 5 ὄλια τοῦ κόσμου τὰ δεντρά, ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύειν,
 ὄλια τοῦ κάμπημ τὰ πουλιά, ἐκεῖ φέρ' καὶ φωλιάζειν.
 Ἡ κάλη του ἐγρήκανεν ἄς τοῦ πουλὶ τὰς γλώσσας.
 «Ἀκοῦσ', ἀκοῦσ', ν' Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγνε τὰ πουλόπα;
 Πάντα κιλαῖδιναν κ' ἔλεγαν «πάντα θὰ ζῇ Ἀκρίτες»,
 10 ἀτώρα κιλαῖδουὶν καὶ λέγν «θὲ ν' ἀποθάν' Ἀκρίτες».
 — Ἀφῆστε τὰ πουλόπα μο, ἄς κιλαῖδουὶν καὶ σ' αἴρουν,
 ἀτὰ μωρὰ καὶ παλαλά, νὰ κιλαῖδουὶν καὶ ξέρνε.
 Φέρτε με καὶ τὸ μαῦρο μου, ἄς πάγω στὸ κυνηγιν,
 ἂν εὐρήκω καὶ κυνηγῶ, ἐγὼ κ' ἔθ' ἀποθάνω,
 15 κι ἂν 'κ εὐρήκω νὰ κυνηγῶ, ἐγὼ θὲ ν' ἀποθάνω».
 Τὰ ὄρημ ἐλογῆρισεν, τοὺς κάμπους ἐδιακλώσεν,
 τοὺς λόγγους ἐδιαπάτεσεν, πουθεν κυνήγιν 'κ εὐρέν.
 Ἀβρὸς λαγὸς ἐβόσ'κετον σ' πράσινον λιβαδόπον·
 τουξουλαγεύι, τὰ λαγγώνικ' αὐτ' ἀρροποροῦν κ' πάγνε,
 20 ραβδοκοπᾷ τὸ μαῦρον του, ἐκεῖ πάγ κατιβαίνειν.
 Τὸν Χάρον καὶ ν ἐπέντεσεν, καὶ πολλὰ χαρεμένον.
 «Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μο, καὶ πᾶς καὶ χαρεμένος;
 Σ' τέσεν ἔρχομαι, ν' Ἀκρίτα μο, ἔρχομαι καὶ χαρεμένα.
 — Ἐγὼ καὶ σὺ ἄς παλεύωμεν στὸ χάλκινον τ' ἁλῶνιν.
 25 Χάρε μ', κι ἂν νικᾶς με σύ, χάρσ νὰ ἔν τὸ ψιόπο μ',
 Χάρε μ', κι ἂν νικῶ σε γώ, χαρίσ' με καὶ τὸ ψιόπο μ'».
 Στὸ πρῶτον καὶ τὸ πάλεμαν, Ἀκρίτες ἐνικέθεν,
 στὸ δεῦτερον τὸ πάλεμαν, ὁ Χάρον ἐσκοτῶθεν.

ΣΗΜ. Ὁ ἐκδότης σημειώνει ὅτι ἐλησμόνησε πρὸ χρόνων τὸ τέλος τοῦ ἔσματος τούτου, ὃπερ ἀδόμενον κατὰ τοὺς γάμους, ἐνθυμεῖτο ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας· καὶ ὅτι ἡ ἐννοια εἶναι ὅτι ὁ Ἀκρίτες θάψας τὸν Χάρον, μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκ περιεργείας κινούμενος ἀνέσκαψε τὸν τάφον· ἐκ τῆς δυσωδίας δὲ τοῦ πτώματος κτυπηθεὶς, ἀπέθανεν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μᾶλλον ἢ ἐξηγήσεις τοῦ τέλους τοῦ ἔσματος ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ οὐχὶ αὐτὸ τὸ ἔσμα. Πάντως δὲ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι δὲν ἔχουσιν ὀρθῶς, καὶ πρέπει νὰ διορθωθῶσι, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς ἄλλας παραλλαγάς: Σ' σὸ πρῶτον — ὁ Χάρον ἐνικέθεν, σ' σὸ δεῦτερον τὸ πάλεμαν ὁ Ἀκρίτες ἐσκοτῶθεν» — Στ. 22 πᾶς Χ. ΕΠ. — 25.26 ψιόπον ὑποκοριστικὸν τοῦ ψυχῇ (καὶ κατὰ συγκοπὴν ψῆ).

*36

Σινασού

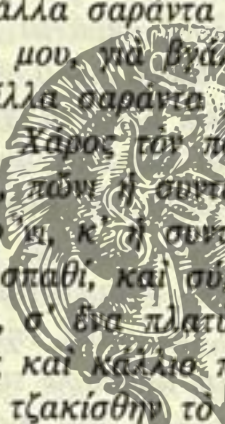

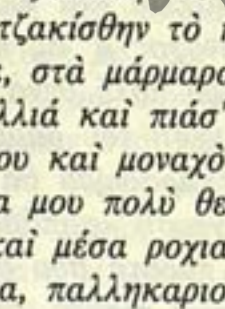
(Αρχελάου, Ἡ Σινασός, Ἀθ. 1899, σ. 159-160).

- Ἀκρίτης κάστρον ἔχτισε, Χάρος νὰ μὴν τὸν εὖρη,
διπλοῦν τριπλοῦν τὸ ἔχτισε σιδερογκαρφωμένο.
Ἐγύρισε καὶ ἐτράνησεν, Χάρος τὸν παραστέκνει.
Φώναζεν ἢ καλίτζα του κ' εἶπεν τοῦτα τὰ λόγια.
- 5 «Καλῶς ἦρτες, ἄη Χάρε μου, ἔλα ἄς φάμ' κι ἄς πιοῦμε.
— Ἐγὼ διὰ φαγεῖ δέν ἦρτα, καὶ διὰ πιστὸν δέν ἦρτα,
ἦρτα διὰ τὸν Ἀκρίτη σου, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ του.
— Χάρε μου, πάρ' πέντε μ' παιδιὰ, κι ἄφες με τὸν Ἀκρίτη,
κι Ἀκρίτης μου παιδί ἐνι, κι ἄλλα παιδιὰ θὰ κάμη.
- 10 — Ἐγὼ διὰ τὸν Ἀκρίτη σου πέντε ψυχὲς δέν παίρω.
Ἄς εἶν' κι αὐτὸς γιὰ χάρισμα ἄλλες σεράντα μέρες».
Κ' ἢ κόρ' ἐπαραγρήκησε ἄλλους σεράντα χρόνους.
«Μητέρα, ἔλ' ἄς φάμ' κι ἄς πιοῦμ' ἔλα νὰ ξεφαντώσωμ',
κι ὁ Χάρος μᾶς ἐχάρισεν ἄλλα σεράντα χρόνους».
- 15 Σώθαν τὰ σεραντάμερα καὶ οἱ σεράντα ὥρες.
Χάρος τὸν παραστήθηκε νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴ του.
«Χάρε μου, ποῦ ἔν' ὁ λόγος σου, ποῦ εἶναι ἡ συντυχιά σου;
— Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος μου, κ' ἡ συντυχιά μ' αὐτὴ ἔναι.
Ὡστοῦ νὰ σώσ' τὸ λόγο του, νὰ σώσ' τὴν συντυχιά του,
- 20 ἀπ' τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε στὰ μάρμαρα τὸν βάζει.
— Χάρε μ', ἄφες μ' ἄς τὰ μαλλιά καὶ πιάσ' με ἄς τὸ χέρι,
ἢ δεῖξε με τὴν τέντα σου μονάχος μ' ἄς πηγαίνω.
— Ἄν σὲ δεῖξω τὴν τέντα μου πολὺ θενὰ τρομάξης.
Ὅλο τριγύρω πράσινα κ' ἢ μέση του βαμμένη.
- 25 Κόμμα ψωμί κ' ἂν ἔδωκες, παράδεισο θὰ λάβης,
κόμμα παρᾶ κ' ἂν ἔδωκες, χρυσὴ λαμπάδα μπρὸς σου,
κόμμα ροῦχο κι ἂν ἔδωκες, προστά σου θ' νὰ τὸ φέρουν,
κι αὐτὰ ἂν δέν τὰ ἔκανες, στίς πίσσες, στὰ χατράνια».

ΣΗΜ. Στ. 25-27. Κόμμα (κόπτω) τὸ κοινῶς κομμάτι. — 28 χατράνια κοιν. κατράμια, ἐνιαχοῦ κατράνια (τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἰταλ. catrame, τὸ δὲ κατράνι ἢ χατράνι ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ κατράν, ὅθεν καὶ ἡ ἰταλ. λέξις).

Συνασοῦ

(P. de Lagarde, Neugriechisches aus Klein - Asien, Göttingen 1886, σ. 26 = Abhandl. d. kgl. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen).

- Σίδηρον κάστρον ἔχτισα κ' ἐγὼ γιὰ τὸν Ἀκρίτη,
 Χάρος νὰ μὴν τὸν εὖρη.
 Τὸν ἐκλώσε καὶ τράνησε, Χάρος τὸν παρεστάθη.
 «Καλῶς ἦλθες, ἄγῃ Χάρε μου, νὰ φάμεν καὶ νὰ πιοῦμεν.
 5 — Ἐγὼ γιὰ φαγεῖ δὲν ἦρτα, καὶ γιὰ πιοτὸ δὲν ἦρτα,
 ἐγὼ γιὰ τὸν Ἀκρίτη ἦρτα, νὰ πάρω τὴν ψυχὴν του.
 — Χάρε μου, πάρ' τὰ πέντε μου παιδιὰ, κ' ἄφες με τὸν Ἀκρίτη.
 Ἀκρίτης μους παιδὶν ἐνι, καὶ ἄλλα παιδιὰ νὰ κάμη.
 — Κ' ἐγὼ γιὰ τὸν Ἀκρίτη σου πέντε ψυχὲς δὲν παίρνω.
 10 Ἄς εἶν' Ἀκρίτης σου τὸ σὸν ἄλλα σαράντα μέρες».
 Κ' ἐκεῖνη παρεγρήκησεν ἄλλα σαράντα χρόνους.
 «Γιὰ φά, γιὰ πιέ, Ἀκρίτη μου, γιὰ βγάλε καὶ παιγνίδια,
 ὁ Χάρος μᾶς ἐχάρισεν ἄλλα σαράντα χρόνους».
 Τὸν ἐκλώσε καὶ τράνησε, Χάρος τὸν παρεστάθη.
 15 «Χάρε, πῶνι ὁ λόγος σου, πῶνι ἡ συντυχία σου;
 — Κ' ὁ λόγος μου ἐτοῦτο 'νι, κ' ἡ συντυχία μου ἀπὸ 'θι.
 — Ἄς πάρῃ Ἀκρίτης τὸ σπαθί, καὶ σὺ, Χάρε, τὸ κοντάρι,
 ἐβγαῖ' ἐκεῖ σ' σὸ πόλεμο, σ' ἐνὰ πλατὺ λιβάδι».
 Νοῦτον ὁ Χάρος φρόνιμος καὶ κάλλιστος παιδευμένος.
 20 Ἐπιασε Χάρος τὸ σπαθί, τζακίσθην τὸ σπαθί του,
 πιάσε κ' ἀπὸ κονταριοῦ, τζακίσθην τὸ κοντάρι.
 Ἄς τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε, στὰ μάρμαρα τὸν κρούει.
 «Χάρ', ἄφες μ' ἄς τὰ μαλλιά καὶ πιάσ' μ' ἄς τὸ χέρι,
 γιὰ δεῖξε με τὴν τέντα σου καὶ μοναχὸ μ' ἄς πάγω.
 25 — Ἄν σὲ δεῖξω τὴν τέντα μου πολὺ θενὰ τρομάξης.
 Ὡς κλώθει ὀλοπράσινα καὶ μέσα ροχιασμένα,
 ὥς κλώθουν τὰ τεντώματα, παλληκαριοῦ βραχιόνια».

ΣΗΜ. Στ. 2 ἴσως δύναται νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 36: Διπλοῦν
 τριπλοῦν τὸ ἔχτισα, Χάρος.... — 3 κλώθω = γυρίζω, ζητῶ· τρανῶ = βλέπω. —
 5 ἴσως: Ἐγὼ δὲν ἦρτα γιὰ φ. — 12 βγ. παιγν. L. — 13 χάρισεν L. — 15 πῶνι =
 ποῦ ἐνι. — 16 ἐτοῦτο 'νι = ἐτοῦτο ἐνι, εἶναι. — 19 Νοῦτον = νῆτον, ἦτον. — Ἡ
 συνομιλοῦσα ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ Χάρου ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ σύζυγος καὶ ὄχι
 ἡ μήτηρ τοῦ Ἀκρίτου, ὥς ὑπέλαβεν ὁ ἐκδότης.

Πόντου

(Εξ ανέκδοτου συλλογῆς Ι. Βαλαβάνη).

- Ἀπὸ θεοῦ λαλιά ἐρθεν «ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη».
 «Ἄ-Γιώρ', Ἄ-Γιώρ' ἐγλήγορέ μ', Ἄ-Γιώρ' ἀνδρειωμένε μ',
 στὸν οὐρανὸν θὲ νὰ προφτάντς, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια».
 Στὸν οὐρανὸν ἐπρόφτασεν, τὸν θεὸν ἐπαρακάλεν.
- 5 «Ἄ-Γιώρ', γιατί εἶσαι μωρός, μωρὰν δουλείαν τὸ κάμεις;
 Τὰ χρόνια τ' ἐτελείωσαν, ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη.
 Ἄμε καὶ πὲ τὸν κύρην ἀτ', θὰ ζῇ κι ἄλλο ὁ Γιάννης».
 «Καὶ ἀς τὰ χρόνια μ' τὰ καλὰ χρόνον πάλιν 'κὶ δοίγω».
 «Ἄ-Γιώρ', Ἄ-Γιώρ' ἐγλήγορέ μ', Ἄ-Γιώρ' ἀνδρειωμένε μ',
- 10 στὸν οὐρανὸν θὲ νὰ προφτάντς, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια».
 Στὸν οὐρανὸν ἐπρόφτασεν, τὸν θεὸν ἐπαρακάλεν.
 «Ἄ-Γιώρ', γιατί εἶσαι μωρός, μωρὰν δουλείαν τὸ κάμεις;
 Τὰ χρόνια τ' ἐτελείωσαν, ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη.
 Ἄμε καὶ πὲ τὴν μάνναν ἀτ', θὰ ζῇ τριάντα χρόνια.
- 15 Τ' ἐμὰ ἀν ἔν καὶ δοῖ ἀτον, θὰ ζῇ κι ἄλλο ὁ Γιάννης».
 «Καὶ ἀς τὰ χρόνια μ' τὰ καλὰ χρόνον πάλιν 'κὶ δοίγω».
 «Ἄ-Γιώρ', Ἄ-Γιώρ' ἐγλήγορέ μ', Ἄ-Γιώρ' ἀνδρειωμένε μ',
 στὸν οὐρανὸν θὲ νὰ προφτάντς, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια».
 Στὸν οὐρανὸν ἐπρόφτασεν, τὸν θεὸν ἐπαρακάλεν.
- 20 «Ἄ-Γιώρ', γιατί εἶσαι μωρός, μωρὰν δουλείαν τὸ κάμεις;
 Τὰ χρόνια τ' ἐτελείωσαν, ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη.
 Ἄμε καὶ πὲ τὴν κάλην ἀτ', θὰ ζῇ σεράντα χρόνια,
 τ' ἐμὰ ἀν ἔν καὶ δοῖ ἀτον, θὰ ζῇ κι ἄλλο ὁ Γιάννης».
 «Καὶ τὰ σεράντα δοίγ' ἀτόν, κι ἄλλα σεράντα τόσα».

ΣΗΜ. Στ. 7 Τὸ ᾄσμα ἀτελές· ὁ Θεὸς παραχωρεῖ εἰς τὸν Γιάννην τὰ ἡμίση ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ πατρός του, ἀν οὗτος δεχθῇ νὰ τῷ τὰ δώσῃ· ἀλλ' ὁ πατὴρ ἀρνεῖται, ὡς καὶ ἡ μήτηρ ὕστερον. Τὰ ἐλλείποντα συμπληροῦνται ἐκ τῶν ἐπομένων παραλλαγῶν. — 8 δοίγω = δίδω. — 15 Ἄν εἶναι (ἀν τύχη) καὶ δώσῃ εἰς αὐτόν τὰ μισά.

*39

Πόντου

(Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες, σ. 174-175. Ἀνέκδοτος συλλογὴ Ι. Βαλαβάνη).

Ὁ Γιάννης ὁ μονόγιαννης κι ὁ μοναχὸν ὁ Γιάννης,

- ὁ Γιάννης ἐτοιμάσκει νὰ φτάγ' χαρὰν καὶ γάμους.
 Χάρος σ' σὴμ πόρταν ἔστεκεν, κι ἀτόναν φοβερίζει.
 «Χάρε μ', κι ἀπόθεν ἔρχεσαι, καὶ πᾶς συγχαρεμένος;
 5 — Ἐρθα νὰ παίρω τὴν ψυχὴ σ', καὶ πάγω χαρεμένα.
 — Χάρε μ', ἔλ' ἄς παλεύουμε σ' σὸ χάλκενον τ' ἀλῶνιν,
 ἂν ἔν καὶ τὸ νικᾷς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴν ψοῆμ μ' καὶ δέβα,
 ἂν ἔν καὶ τὸ νικεῖσαι, θὰ φτάγω γὼ τὸν γάμον.
 — Ἐμὲν ἀδὰ ποῦ ἔστειλεν πᾶς κ' εἶπεν φὰ καὶ πία,
 10 πᾶς κ' εἶπεν ἔβγα πάλεψον σ' σὸ χάλκενον τ' ἀλῶνιν;
 Ἐμὲν ἀδὰ ποῦ ἔστειλεν, ψυχὴν ἔπαρ' καὶ ἔλα.
 — Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, Θεοῦ παρακαλίαν,
 ἐχὼ καιρὸν νὰ σ' αἴρουμε, μουράτια νὰ πλερώνω,
 ἐμὲν ζωὴν γιὰ χάριζον, ἄς φτάγω γὼ τὸν γάμον.
 15 — Ἐμὲν ἀδὰ ποῦ ἔστειλεν πᾶς κ' εἶπεν φὰ καὶ πία,
 πᾶς κ' εἶπεν κάθ' καὶ πέρμεσον, πότε θὰ φτάς τὸν γάμο σ';
 Ἐμὲν π' ἔστειλεν εἶπε με, ψυχὴν ἔπαρ' καὶ ἔλα.
 — Ἄγ Γιῶρ μ', πρόφτα στὸ Θεόν, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια.
 Ἄγ Γιῶρς εὐθύς ἐπρόφτασεν, στὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
 20 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια.
 «Ἄγτ' ἄμε πὲ τὸν κύρην ἀτ', θὰ ζῇ τριάντα χρόνια,
 ἄς δῇ τ' ἐμσὰ τὸν Γιάννην ἀτ', κ' ἄς πάγ' νὰ στεφανοῦται.
 Κέρδε μ', ἀφέντ μ', κέρδε με, ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με.
 — Υἱέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε;
 25 — Δός μ' ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ πολλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Ἐγ' ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ πολλά ἡμέραν 'κὶ δανεῖζω.
 — Παρακαλῶ σ', ἄγ Γιῶρ μ', Θεοῦ παρακαλίας,
 ἄγ Γιῶρ μ', πρόφτα στὸ Θεόν, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια.
 Εἶπα το καὶ τὸν κύρην μου, ἐμὲν χρόνια 'κ ἐδῶκεν».
 30 Ἄγ Γιῶρς ὅπισ' ἐγύρισεν, στὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια.
 «Ἄμε νὰ λὲς τὴν μάνναν ἀτ', θὰ ζῇ τριάντα χρόνια,
 ἄς δῇ τ' ἐμσὰ τὸν Γιάννην ἀτς, ἄς πάγ' νὰ στεφανοῦται.
 — Κέρδε με, μάννα μ', κέρδε με, ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με.
 35 — Υἱέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε;
 — Δός μ' ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ πολλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Ἐγ' ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ πολλά τριχάριν 'κὶ δανεῖζω.
 — Παρακαλῶ σ', ἄγ Γιῶρ μ', Θεοῦ παρακαλίας,
 ἄγ Γιῶρ μ', πρόφτα στὸν Θεόν, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια.
 40 Εἶπα το γὼ τὴν μάννα μου, ἀτὲ χρόνια 'κ ἐδῶκεν».
 Ἄγ Γιῶρς ὅπισ' ἐγύρισεν, στὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννην κι ἄλλα χρόνια.
 «Ἄμετε πὲ τὴν κάλην ἀτ', θὰ ζῇ τριάντα χρόνια,
 ἄς δῇ ἀτον τ' ἐμσὰ νὰ ζῇ, νὰ πάγ' νὰ στεφανοῦται.

- 45 — Κέρδε με, κάλη μ', κέρδε με, κι ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με,
 δὸς ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ καλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Τ' ἐμὰ τὰ χρόνια τὰ καλά, ἐμὲν κ' ἐσὲν κανίνταν». *Ἦν*
 Ὁ Γιάννες κάμει τὴν χαράν, ὁ Γιάννες κάμν' τὸν γάμον.

ΣΗΜ. Στ. 1 ὁ μοναχὸν ὁ Γ. Τ. — 2 κάμει ὁ Γιάννες τὴν χαράν, κάμ' ὁ Γιάννες τὸν γάμον Β. — 3 στήν π. ἐ. κι ἀτόναν Τ. — 4 κι ἄ. ἐρχεσαι, πῶς εἶσαι χαρεμένος; Τ. — 5 τὴν ψυχὴ σ' νὰ π. Τ. — 6 παλεύωμεν στὸ χάλκινον Τ. — 7. 8 Χάρε μ', καὶ ἂν νικᾷς μ' ἐσύ, νὰ παίρῃς τὴν ψυχὴν μου Τ. Χάρε μ', καὶ ἂν νικῶ σ' ἐγώ, νὰ φτ. γὼ τὸν γάμο μ' Τ. θὰ κάμω γὼ Β. — 10 ἄμε π. στὸ χ. Τ. — 11 Ἐμὲν π' ἐστειλεν εἶπε με ψ. Τ. — 12 παρακαλίας Τ. — 13 ἐγὼ κ. νὰ χαίρωμαι — πληρώνω Τ. — 14 χάρισον — τὸν γάμο μ' Τ. ἄς κάμω Β. — Τὴν παραλλαγὴν τῆς συλλογῆς Βαλαβάνη ἀπὸ τοῦ 15 στίχου βλ. ἀμέσως κατωτέρω.

Στ. 8 Ἄν θὰ νικηθῇς, θὰ τελέσω ἐγὼ τὸν γάμον. — 9 Ὁ ἀποστείλας με ἐδῶ μήπως εἶπε φάγε καὶ πῖε; — 16 κάθ' κα πέρμεσον = κάθου κάτω περίμενε. — 21 ἄγτ' ἄμε = ἄγε, πῆγαινε. — 22 στεφανοῦται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ νυμφεύομαι (στεφανώνομαι) — 37 τριχάριν ὑποκορ. τοῦ τρίχα, οὐδ' ἐλάχιστόν τι. — 47 κανίνταν = ἱκανοῦνται, εἶναι ἱκανὰ (ἀρκεῖν).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Γ. Βαλαβάνη).

- 15 Χάρος ὀπίσ' ἐγύρισεν, στὰ ἐπουράνια ξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸμ ποιητὴν, ἀτὸν χρόνια νὰ δοίγη.
 «Ἄτε ἄμε πὲ τὸν κύρην ἀτ', θὰ ζῇ τρακόσια χρόνια,
 ἄς δοῖ ἀτοναν τὰ ἐμσά, κι ἄς πάγη στεφανώνη.
 — Κέρδα μ', ἀφέντη, κέρδα με, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
- 20 — Ὑγέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε;
 — Δός μ' ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ καλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Γὼ ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ καλὰ ἡμέραν 'κὶ χαρίζω.
 — Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, θεοῦ παρακαλίαν,
 εἶπα το γὼ τὸν κύρημ μου, ἐμὲν χρόνια 'κ ἐδῶκεν.
- 25 Ἐμὲν ζωὴν γιὰ χάρισον, ἄς κάμω γὼ τὸν γάμον». *Ἦν*
 Χάρος ὀπίσ' ἐγύρισεν, στὰ ἐπουράνια ξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸμ ποιητήν, ἀτὸν χρόνια νὰ δοίγη.
 «Ἄτε ἄμε πὲ τὴν μάνναν ἀτ', θὰ ζῇ διακόσια χρόνια,
 ἄς δοῖ τ' ἐμσὰ τὸν γιόκαν ἀτς, κι ἄς πάγη στεφανώνη.
- 30 — Γὼ ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ καλὰ τριχάριν 'κὶ χαρίζω.
 — Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, θεοῦ παρακαλίαν,

- εἶπα το γὰρ τῇμ μάνναμ μου, ἐμὲν χρόνια 'κ' ἐδῶκεν».
 Χάρος ὀπίσ' ἐγύρισεν, στὰ ἐπουράνια ξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸμ ποιητὴν, ἀτὸν χρόνια νὰ δοίγη.
 35 «Ἄμε καὶ πὲ τῇγ κάλην ἀτ', θὰ ζῇ διακόσια χρόνια,
 ἄς δοῖ ἀτοναν τὰ ἐμσὰ κι ἄς πάγη στεφανοῦται.
 — Κέρδα με, κάλη μ', κέρδα με, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Τέμα τὰ χρόνια τὰ καλὰ ἐμὲν κ' ἐσὲν κανίνταν».
 Ὁ Γιάννες κάμει τῇγ χαράν, ὁ Γιάννες κάμ' τὸν γάμον.

ΣΗΜ. Στ. 1-14 Βλ. τὴν προηγουμένην παραλλαγήν.

41

Πόντου

(Εξ ἀνεκδότου συλλογῆς Γ. Βαλαβάνη).

- Ἀκρίτας κάσ'τρον ἔχτισεν, κάστρον θαυματοῦμένον.
 Ὁ Ἀκρίτας ὄνταν ἔλαμνεν στὸ μέγα τὸ χωράφιν,
 πάντα κελαίδοναν τὰ πουλῖα, «νὰ σὰν ἐμᾶς» εἰλέγναι,
 «νὰ σὰν ἐμᾶς καὶ πάλ' ἐμᾶς, πάντα ἂν ζῇ ὁ Ἀκρίτες».
 5 Κ' ἕναν πορνὴν πορνίτσικον καὶ Κερεκὴν ἡμέραν
 κελαίδισαν καὶ εἶπανε «θὲ ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἀκρίτας»....
 «Ἐβγα, Χάρε, ἄς πολεμοῦμ' σ' σὸ χάλκινον τ' ἀλώνιν,
 καὶ ἂν νικᾷς με, Χάροντα, νὰ πάρης τῇμ ψυχῇμ μου,
 κ' ἐγ' ἂν νικῶ σε, Χάροντα, νὰ ἔχω τὴν ζωῇμ μου».
 10 Σ' σὸ δεῦτερον ἐνίκησεν, σ' σὸ τρίτον ἐνικέθεν.
 «Ἐμπα καὶ μάννα στρῶσομ με θανατικὸν κρεβάτιν,
 θανατικὸν κι ἀσήκωτον, σεκωμονήν ντὸ 'κ' ἔσ'ει».
 Ἐμπαίν' ἐκεῖνε στρώνει ἀτον πομπάκια καὶ μετὰξια.
 Ἐρθεν Ἀ-Γιῶρτζ ὁ ἐγλήγορον, κ' ἡ κυρὰ Παναγία,
 15 ποῦ εἶχαν δώδεκα φτερά, κ' ἐπῆραν πέντε κι ἄλλο.
 «Ὅποιος θέλ' κ' ἀγαπᾷ τοναν, ἄς δοῖ τον ἄς σὰ χρόνια τ'».
 Ἐμπαίν' τῇμ μάνναν ἀτ' ρωτᾷ, ἐμπαίν' καλορωτᾷ τεν.
 «Κέρδα με, μάννα μ', κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Ὑγέ μ', καὶ πῶς κερδαίνω σε, νὰ μὴ κερδαίν' τσ' ὁ Χάρον;
 20 Ὑγέ μ', δέβα σ' σὸγ κύρησ σου, κι ἄς δοῖ σε ἄς σὰ χρόνια τ'.
 — Κέρδα με, κύρημ μ', κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Ὑγέ μ', δέβα σ' σὴν ἀδελφήσ σ', κι ἄς δοῖ σε ἄς σὰ χρόνια τς.
 — Κέρδα μ', ἀδέλφη, κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Ἄμ', ἀδελφέ, στήγ κάλησ σου, κι ἄς δοῖ σε ἄς σὰ χρόνια τς.

- 25 — *Κέρδα με, κάλη μ', κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.*
 — *Τ' ἐμσὰ καὶ τὰ καλύτερα, ἤλιε μ', τέσα ἄς εἶναι».*

ΣΗΜ. Στ. 2 *ἐλαμνεν λάμνω* (ἐλαύνω) καλλιεργῶ. — 5 *ποιρνὶν* = πουρνόν, πρωϊαν. — 15 «ἐννοεῖ τοὺς ἀγγέλους» (Βαλαβάνης). — 26 *τέσα* = σά, ἰδικά σου.

42

Κρήτης

(Jeannarakí, ᾠσματα κρητικά, Lpz. 1876, σ. 104, ἀρ. 93. Μηλιαράκη, Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, Ἀθ. 1881, σ. 16. Ὁ Κρητικὸς Λαὸς, 1909, σ. 15).

- Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει.*
Βροντᾷ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
κι ὁ κάτω κόσμος ἀνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
 5 *πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν αἰτό, τῇ γῆς τὸν ἀντρεπωμένο.*
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιον δὲν τὸν ἐχώρει,
τὰ ὄρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορὰς ἐπῆδα,
χαράκι ἀμαδολόγανε καὶ ριζιμιὰ ζεκουνεῖε.
Στὸ βίτσιμά 'πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γράκια,
 10 *στὸ γλάκιο κ' εἰς τὸ πῆδημα τὰ λάσια καὶ τὰ γρίμια.*
Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τότε βιγλίζει,
κ' ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴ ψυχὴ του πῆρε.

ΣΗΜ. Παρὰ Γιάνναρη δημοσιεύεται ἀπόσπασμα μόνον τοῦ ᾠσματος, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν στ. 1.2.4 καὶ ἐκ τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου τοῦ 5. Παρὰ δὲ Μηλιαράκη μόνοι οἱ στ. 1.4. — Στ. 1 *ψυχομαχᾷ* Μ. — 2 καὶ *τρέμ' ὁ οὐ.* J. *σειέτ' α.* ΚΛ. — 5 *σκ. τέθοιο* νιό J.

Στ. 8 *χαράκι* (χάραξ, ἀρχ.) = ὀγκώδης λίθος, βράχος· *ἀμαδολόγανε* ἔπαιζεν ὡς ἀμάδας = δίσκον (περὶ τῆς λ. ἀμάδες βλ. Κ ο ρ α ῖ , ᾠακτα, τ. Α', σ. 286)· *ριζιμιὰ* (ἐνν. λιθάρια), «ριζιμαῖαι πέτραι» παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (Πρβλ. Σ τ . Κ ο υ μ α ν ο ὕ δ η , Συναγωγὴ λέξ. ἀθησαυρίστων, σ. 308). — 9 *βίτσιμα*. Ὁ ἐκδότης ἐν ΚΛ. ἐρμηνεύει τὴν λ. «τίναγμα τοῦ σώματος». Πιθανῶς δὲν εἶναι ἀσχετος ἡ λ. πρὸς τὴν κοινοτάτην *βίτσα* (ἐκ τοῦ βλαχικοῦ *viță*), ἐξ ἧς καὶ τὸ σύνηθες ἐν Κρήτῃ *βιτσιζω* (μαστιγῶ ἵππον) καὶ ἐκ τούτου *βίτσισμα*, σημαῖνον καὶ βραχὺν δρόμον, ὅσον δηλ. διατρέχει ὁ ἵππος, κεντριζόμενος ὑπὸ τῆς βίτσας. — 10 *γλάκιο* (ρ. γλακῶ ἐκ τοῦ ἐκλακῶ, ἀρχ. λακέω, ληκέω, ἐν Πελοποννήσῳ κοινῶς λακῶ, ἀόρ. ἐλάκησα) = τρέξιμον, ἀγὼν δρόμου· *ἀγρίμια* ἀγρίμι, ἡ ἀγρία αἰξ τοῦ Ἀριστοτέλους, *capra aegagrus*

Gmel, chèvre Bezoar. — 11 χωσιὰ (χωσίς) = ἐνέδρα· βιγλίζω (καὶ ἀλλαχοῦ βιγλάω, λατ. vigilare) = βλέπω, κατοπτεύω.

43

Πελοποννήσου

(Μ. Λελέκου, Ἐπιδόρπιον, Ἀθ. 1888, σ. 188-189). Μοιρολόγι.

- Ἐψὲς ἐπέρνουν ποταμὸ καὶ διάβαινα γεφύρι,
 κι ἄκουσα σὰ ναστεναγμὸ καὶ σὰ μурμουρισιῶνα.
 Τί νά ἦτουν ὁ ναστεναγμὸς καὶ ὁ μурμουρισιῶνας;
 Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ καὶ ἡ γῆ τότε τρομάζει,
 5 καὶ ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
 γιατί κ' ἐκεῖ ποῦ κάθεται λόγι' ἀντρειωμένα λέγει.
 «Νά'χεν ἡ γῆ πατήματα κι ὁ οὐρανὸς κερκέλια,
 νὰ πάτουν τὰ πατήματα, νὰ πιάσω τὰ κερκέλια,
 νὰ δώσω σείσμα τούρανου καὶ τινάγμα τοῦ ἄδῃ,
 10 γιὰ νὰ τ' ἀκούσ' ὁ Χάροντας, ποῦ λέει νὰ μὲ πάρῃ,
 νὰ μοῦ χαρίσῃ τὴ ζωὴ, ἢ φίλο νὰ μὲ κάρῃ».

ΣΗΜ. Στ. 2 μурμουρισιῶνας = ψιθυρισμός, γογγυσμός (ρ. μурμουριζω). — 7 κερκέλια = κρίκους, κρικέλιον τῶν βυζαντινῶν, ἐκ τοῦ λατ. circellus.

44

(Α.Ο.Δ.Ο. [Ἀπ' ὄλα δι' ὄλους, σύγγρ. περιοδ.] Ἐν. Ἀθ. 1907 Δ', σ. 60).

- Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ.
 Μὰ μέσα τοῖ ζαλάδες του παραμιλεῖ καὶ λέει.
 «Νά'χεν ἡ γῆ πατήματα κι ὁ οὐρανὸς κερκέλια,
 5 νὰ πάτουν τὰ πατήματα, νὰ 'πιανα τὰ κερκέλια,
 ν' ἀνέβαινα στὸν οὐρανό, νὰ διπλωθῶ νὰ κάτσω,
 νὰ δώσω σείση τούρανου...»

45

Κρήτης

(Α. Jeannakaki, ᾠσματα κρητικά, Lpz. 1876, σ. 214, ἀρ. 276. Κρητικὸς Λαὸς, 1909, σ. 15. Ρωσικὴ μετάφρ. παρὰ Δεστούνη, σ. 47).

Πάντα στοῖ τρεῖς τοῦ Νοεμβριοῦ, στο' εἰκοσιτρεῖς τ' Ἀπρίλη,

- πανηγυράκι γίνεται στ' Ἄη Γιωργιοῦ τῇ χάρῃ.
 Κ' ἡ κόρη ποῦ ἔχε τῇ γιορτῇ κι ἀποῦ τὸν ἐλουτρούγα,
 μὴδ' ἔτρωε, μὴδ' ἔπινε, μὴδὲ κ' ἐχαροκόπα.
- 5 Σφάζει τρακόσια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια,
 ἐννιὰ χωριὰ ἐκάλεσε, χιλιάδες παλληκάρια.
 «Τρῶτε καὶ πίνετε, παιδιὰ, κ' ἔχετε καὶ τὴν ἐγνοια,
 μὴν ἔρθ' ὁ Χάρος κ' εὖρη μας καὶ μᾶσε διαγουμίσῃ,
 καὶ πάρῃ ἄντρες γιὰ σπαθὶ καὶ νιοὺς γιὰ τὸ δοξάρι».
- 10 Κι ὄντεν τὸ λόγο κ' ἤλεγε, ὁ Χάροντας προβαίνει.
 «Ποιὸς ἔχει μπράτσια σίδερα καὶ πόδια ἀτσαλένια,
 νὰ πάμε ν' ἀπαλέψωμε στὸ σιδερένιο ἄλῳνι;»
 Μὰ ποιὸς μιλεῖ τοῦ Χάροντα καὶ ποιὸς τὸν ἀπαλεύγει.
 Ὁ Διγενής, τσῆ χήρας γιὸς ἐβγήκε στ' ἀντροκάλιο.
- 15 «Ἐγὼ ἔχω χέρια σιδερά καὶ πόδια ἀτσαλένια,
 καὶ ἄς πάμε ν' ἀπαλέψωμε στὸ σιδερένιο ἄλῳνι».
 Καὶ πάνε κι ἀπαλεύγανε ποῦ τὸ ταχὺ ὥς τὸ βράδυ,
 ποῦ τὸ ταχὺ ὥς τὸ βραδύ, ὥς τᾶλλο ἀποσημῶρι.
 Κ' ἡ μάνναν του τοῦ Διγενῆ στ' ἄλῳνι ἀπόσω στέκει.
- 20 Τριῶ λογιῶ κρασί βαστᾷ, τριῶ λογιῶ φαρμάκι,
 κι ἄνε νικῆσ' ὁ Διγενής κρασί νὰ τὸν κεράσῃ,
 πάλι καὶ δέ, νὰ πῇ εὐτὴ νὰ πῇ ν' ἀποθάνῃ.
 Κ' οἱ δυὸ σφιχταγκαλιάζονται καὶ μπραιτσδεμαθιοῦσι,
 τραφαπαλεύγουν σὰν θεργιά κι ἄγοι ἀγκομαχοῦσι,
- 25 τρίζουν οἱ πάτοι τ' ἄλωνιοῦ καὶ πῶτον οἱ τραλίκοι,
 δυὸ μέρες ἀπαλεύγανε κι οὐδένας πέφτει χάμαι.
 Κι ὁ Χάροντας μ' ἐπιβουλιὰ βουλήθη νὰ νικῆσῃ·
 βάνει του πόδα ξαφνικά καὶ μιὰ τανιὰ τοῦ παίζει,
 παραζυγίζ' ὁ Διγενής καὶ πέφτει ξαπλωμένος,
- 30 κ' ἡ δόλια ἡ μαννοῦλαν του κατάπιε τὸ φαρμάκι.

ΣΗΜ. Στ. 3 ἔχεν ἐορτῇ — ἐλειτούργα ΚΛ. — 6 καὶ ἄλλως: ἐ. χιλιάδες κάλεσε, τρακόσια π. J. — 8 νὰ μᾶς βρῇ νὰ J. — 9 νιοὺς γιὰ τὸ μαχαῖρι J. — 10 κι ὄντε τὸν λόγον ἤλεγεν, ὁ Χ. ἐφάνῃ ΚΛ. — 11 σιδερά ΚΛ.· τὸ τέλος τοῦ στίχου καὶ ἄλλως: κουτάλες ἀτσαλένιες J. — 12 σιδερόν J. — 13 κι ἄλλος καὶ δὲν τοῦ μίλησε, δὲν τοῦ ἔπε πῶς θὰ πάῃ J. — 14 κ' ὁ Δ. J. Δ. χήρας υἱὸς ΚΛ. — 15 μπράτσα σ. J. σιδερά ΚΛ. — 16 νὰ πάμε ν' ἀ. — σιδερόν ἀ. J. — 17 ἐπαλεύγανε ΚΛ. ἀπ' τὸ τ. J. — 18 Λεῖπει ὁ στίχος παρὰ J. — 19 μάνα του ΚΛ. Δ. στέκει στὴ μιάν του μπάνα J. — 22 πχῇ αὐτὴ ΚΛ. εὐτὴ ντελόγκος τὸ φαρμάκι J. — 23-26 Κ' οἱ δυὸ σφιχταπαλεύγανε, κ' οἱ δυὸ ἀγκομαχοῦσαν, | οἱ πάτοι καὶ οἱ γύροι του τοῦ ἄλωνιοῦ ἐτρίζαν. | Πολὺν καιρὸ παλεύγανε κανεῖς των δὲν ἐνίκα J. — 27 Χ. μὲ μπαμπεσιὰ J. — 28-29 βάνει πόδα τοῦ Διγενῆ καὶ κάτω τότε βάνει J. — 30 μαννοῦλα του ΚΛ.· ἤπιεν τὸ τὸ φ. J.

Στ. 8 διαγουμίζω (διακομίζω, πρβλ. Κ ο ρ α ἦ ν, Ἰσοκράτ., τ. Β', σ. 62)

συλῶ, διαρπάζω. — 14 ἀντροκάλιο (τὸ ρ. ἀντροκαλῶ = ἄνδρα καλῶ) πρόκλη-
σις εἰς ἀγῶνα. — 22 πάλι καὶ δέ = ἂν δὲ πάλιν δὲν νικήσῃ. — 23 μπρατσοδε-
μαθιοῦσι (μπράτσο = βραχίων, ἰταλ. braccio + δεματιῶ, δεματιάζω) συμπλέ-
κουσι τοὺς βραχίονας. — 24 τραφαπαλεύγουν (τραβῶ + ἀπαλεύγω) ἀγκομα-
χοῦσι (ὀγκοῦμαι + μάχομαι) ἀσθμαίνουσι. — 25 τραλίκοι (ἴσως ἐκ τοῦ ἰταλ.
traliccio) ὁ κύκλος τῶν καθέτων πλακῶν περὶ τὸ ἄλῶνιον. — 28 βάνει πόδα =
ὑποσκελίζει· τανιὰ (ἡ ἐνέργεια τοῦ τανύειν), ἐπίσης παλαιστικὸν σόφισμα. —
29 παραυγίζει = χάνει τὴν ἰσορροπίαν.

46

Σκάλας καὶ Ζερβάτων τῆς Κεφαλληνίας

(B. Schmidt, Griech. Märchen, Sagen u. Volkslieder, Lpz. 1877, σ. 162, ἀρ. 20.
Θέρου, Δημ. τραγούδια, 1909, σ. 75).

- Χριστέ, καὶ ποῦ νὰ βρίσκωνται τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι;
Οὐδὲ σὲ γιόμα βρίσκονται, οὐδὲ σὲ πανηγύρι,
οὐδὲ καὶ σὲ καμνιὰ χαρά, ποῦ νὰ ᾤ οἱ ἀντρειωμένοι;
Κάτου στὰ Γεροσόλυμα πύργον ἐθεμελιώσαν,
πύργον ἐθεμελιώσανε νὰ μὴν τοὺς εὖρῃ ὁ Χάρος.
Κι ὁ Χάρος κάποι τᾶκουσε, πολλὰ τοῦ κακοφάνη.
Ἐπῆγε καὶ τοὺς ἠύρηκε στὸ γιόμα ποῦ γευόνταν.
«Καλῶς τὰ παλληκάρια μου, καλῶς τὰ πολεμᾶτε.
— Καλῶς τονε τὸ Χάροντα, κάθισε νὰ γευτοῦμε,
10 νὰ φᾶς τὰπάκια τοῦ λαγοῦ, στηθάρι ἀπὸ περδίκι,
νὰ πιῇς καὶ τριπαλιὸ κρασί, ποῦ πίνουν οἱ ἀντρειωμένοι.
— Δὲ θέλω ἐγὼ τὸ γιόμα σας, ἡδὲ τὸ λειδινό σας,
παρ' ἤρθα γιὰ τὸν κάλλιο σας, γιὰ τὸν καλύτερό σας».
Κανεῖς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπ' ὅσοι κι ἂν γευόνταν,
15 παρὰ τῇ χήρας τὸ παιδί, ποῦ ἦταν πῖλι' ἀντρειωμένο.
«Χάρο, ἄς παρασαρτάρουμε, κι ὅποιος προλάβῃ ἄς πάρῃ».
Σαρταίν' τῇ χήρας τὸ παιδί, πάει σαράντα πᾶσσα,
σαρταίνει ὁ Πρικοχάροντας καὶ πάει σαρανταπέντε.
«Χάρο, ἄς ματασαρτάρουμε, κι ὅποιος προλάβῃ ἄς πάρῃ».
20 Σαρταίν' τῇ χήρας τὸ παιδί καὶ πάει πενήντα πᾶσσα,
σαρταίνει ὁ Πρικοχάροντας καὶ πάει πενηνταπέντε.
Κι ὅχ τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε καὶ τότε κωλοσέρνει.
«Ἄσε με, Χάρε, ἀφ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ἀφ' τὰ χέρια».

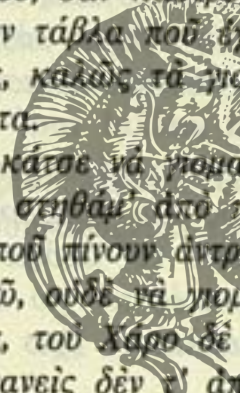
ΣΗΜ. Οἱ πρῶτοι πέντε στίχοι εὐρίσκονται ἐν μόνῃ τῇ ἐκ τοῦ χωρίου
Σκάλας παραλλαγῇ. — Στ. 12 οὐδὲ καὶ τὸ κρασί σας (παραλλαγὴ Σκάλας). —
17 Ἀντὶ πᾶσσα λέγουσιν ἄλλοι μίλλια. — Πολλὰς διαφορὰς παρουσιάζει τὸ ἐν

τῇ συλλογῇ τοῦ Θέρου κείμενον· ἀλλὰ δὲν ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω ταύτας, διότι δὲν προέρχονται ἐκ παραλλαγῆς ἄλλης, γενόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, μὴ περιορισθέντος εἰς ἀπλὴν ἀνατύπωσιν τοῦ παρὰ Schmidt κειμένου.

*47

Ἑπτανήσου

(Tommasèo, Canti popolari, Venez. 1842, τ. IV, σ. 306. Passow, σ. 304-305, ἀρ. 428. Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ μυθολογία, Ἀθ. 1874, σ. 275-276. Ζωγρ. Ἀγών, 1891, σ. 132, ἀρ. 214).

- Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἐλέγασι πῶς Χάρο δὲν φοβοῦνται,
 κι ὁ Χάρος κάπου τ' ἄκουσε, κάτι πουλὶ τοῦ τό πε.
 Καὶ νὰ σου τον κ' ἐπρόβαλε τσοῦ κάμπους καβαλλάρης,
 σὰν ἀστραπή 'ν' τὸ βλέμμα του, σὰν τῇ φωτιά ἢ βαφή του,
 5 σὰν δυὸ βουνά 'ν' οἱ νῶμοι του, σὰν κάστρο ἢ κεφαλὴ του.
 Κ' ἐπῆε καὶ τοὺς ἠῦρηκε στὴν τάβλα τοῦ γερόντα.
 «Καλῶς σὰς ἠῦρηκ', ἄρχοντες, καλῶς τὰ προπαῖτε.
 — Καλῶς τον τὸν κῦρ Χάροντα.
 Κάτσε, Χάρο, γιὰ νὰ γευτῆς, κάτσε νὰ ποματίσης,
 10 νὰ φᾶς τσαπλάν' ἀπὸ λαγούς, στηθάν' ἀπὸ περὸκια,
 νὰ πιῆς τριῶ χρονῶν κρασί, ποῦ πίνουν ἀντρειωμένοι.
 — Δὲν ἦρτα ἐγὼ γιὰ νὰ γευτῶ, οὐδὲ νὰ ποματίσω,
 μόν' ἦρτα γιὰ τὸν κάλλιο σας, τοῦ Χάρου δὲ φοβᾶστε».
 Κανεῖς καὶ δὲν τοῦ μίλησε, κανεῖς δὲν τ' ἀπεκρίθη,
 15 παρὰ μιανῆς χήρας ὑγιός, ποῦ τὸν ἐλέγαν Γιάννη.
 «Χάρ' ἄς παρασαρτάρουμε, Χάρ' ἄς παραδιαβοῦμε
 στὰ μαρμαρένια ἀλώνια μας».
 Σαρταίν' ὁ νιός, ὁ νιούτσικος, βγαίνει σαράντα πῆχες,
 σαρταίνει κι ὁ κῦρ Χάροντας, βγαίνει σαρανταπέντε.
 20 Κι ὅχ τὰ μαλλιά τὸν ἄρπαξε, στ' ἄλογο τότε ρίχτει.
 «Ἄσε με, Χάρ', ὅχ τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ὅχ τὸ χέρι,
 κ' ἄσε με σ' ὄρη σὲ βουνὸ καὶ ρῆξε μου ἀσκέρι,
 κι ἂν δὲν πετάξω σὰν πουλί, νὰ φύγω σὰν πετρίτης,
 κόψε μου τὸ κεφάλι μου στὴν τέντα σου πουκάτου.
 25 — Μωρὲ ἂν δγῆς τὴν τέντα μου, ὅλος ἀνατρομάζεις».

ΣΗΜ. Στ. 1 λέγανε P.Z. — 5 ὦμοι P. — 6 ἐπῆγε P. γευόνταν P. — 8 K. τον τὸν κ. X. καλῶς τὸ παλληκάρι Z. — 13 τὸ κάλλη T. τὰ κάλλη P. Z. — 15 παρὰ μιᾶς χ. ὁ ὑγιός Z. — 17 ἄς πάμε νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι Z. — 18 νεούτζικος T. σ. ὁ Γιάννης μιὰ φορά, βγ. σαράντ' ἀντίμια Z. — 20 κι ἀπ' — στὸ ἄ. τὸν ρ. Z. — 21 Λεῖπει Z. — 22 ἄψε με σ' ὄρη, σὲ βουνά, καὶ ρῆξε με ἀσκέρι Z. — 24 ἀποκάτω Z. — 25 Λεῖπει Z.

*48

Χίου

(Κανελλάκη, Χιακά ανάλεκτα, 'Αθ. 1890, σ. 46).

- Ὁ Κωσταντῆς κι Ἀλέξαντρος, κι ὁ Ἀλεξαντρειωμένος,
 σίδερο πύργο χτίσανε νὰ μὴ τοὺς εὖρ' ὁ Χάρος.
 Τσαὶ τσεῖ ποῦ τὸν ἐχτίζανε ἐκάτσανε νὰ φάνε.
 Βλέπουν τὸ Χάρο τσ' ἤρχετο σ' ἄλογο καβαλλάρη.
 5 «Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῆς, κάτσε νὰ ξεφαντώσης.
 — Ἐγὼ δὲν ἤρτα γιὰ φαγεῖ, μηδὲ νὰ ξεφαντώσω,
 μόν' ἤρθα γιὰ τὸν Κωσταντῆ, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ του.
 — Ἐλα, παρασαρτάρησε, τσ' ὄγοιος νιτσῆς' ἄς πάρη». *Παρασαρτᾶ* ὁ Χάροντας, πάει σαράντα σκέλια,
 10 *παρασαρτᾶ* ὁ Κωσταντῆς, πάει σαρανταπέντε.
 «Ἐλ' ἃ παρασαλέψωμεν, τσ' ὄγοιος νιτσῆς' ἄς πάρη». *Παρασαλεύ'* ὁ Κωσταντῆς, ρίχτει τὸ Χάρο κάτω.
 Ὁ Χάρος ἦτο πονηρὸς τσ' ἄφ' τὰ μαλλιά τὸν πιάνει.
 «Ἄφισ με, Χάρ', ἄφ' τὰ μαλλιά τσαὶ πιᾶς' με ἄφ' τὸ χέρι,
 15 τσαὶ δεῖξε μου τὸ μέρος σου νὰ πάγω μοναχός μου.
 — Νὰ δῆς ἐμὸν τὸ μέρος μου, τρομάρα θὰ σὲ πιάσῃ,
 ποῦ ν' ἀπὸ μέσα σκοτεινὸ τσ' ἀπόξω ραχνιασμένο
 μὲ τῶν ἀντρῶν τίς τσεφαλες τὸ χῶ ἐγὼ χτισμένο,
 μὲ τῶν κοπέλλων τὰ μαλλιά τὸ ἐχὼ σκεπασμένο».

ΣΗΜ. Παραλλαγὴν τοῦ ᾠσματος ἐξ Ἰκαρίας ὑπέβαλεν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Κων/πόλεως ὁ Ι. Πουλάκης, περίληψιν δ' αὐτοῦ περιέχει ἡ ἐκθεσις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπείας (Ὁ ἐν ΚΠ. ἐλλ. φιλ. σύλλ., τ. ΙΘ', σ. 138).

*49

Χίου

(Κανελλάκη, Χιακά ανάλεκτα, 'Αθ. 1890, σ. 41).

- Συνάζουνταν, μαζώνουνταν ὅλοι οἱ ἀντρειωμένοι,
 νὰ χτίσουν τοῖχο νὰ χωστοῦν, ὁ Δράκος μὴ τοὺς εὖρη.
 Ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἀπαντᾶ, τσ' ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέγει.
 «Ποιὸς ἔχει σίδερο σπαθί, σίδερο βρακοζῶνι,
 5 ποιὸς ἔχει στηθος μάρμαρον, τὸ Δράκο νὰ παλαίσῃ;»
 Βγαίνει τῆς χήρας τὸ παιδὶ γιὰ πλεόν ἀντρειωμένο.

«Εγώ ἔχω σίδερο σπαθί, σίδερο βρακοζῶνι,
ἔχω τσαὶ στῆθος μάρμαρον, τὸ Δράκο νὰ παλαίσω.
— Ἐλα νὰ πὰ πηδήσωμε εἰς τοὺς ἀνήλιους τόπους».

- 10 Πηδᾶ τῆς χήρας τὸ παιδὶ τσαὶ πὰ ἐξήντα μίλλια,
ἐπήδησε τσ' ὁ Δράκος μας τσαὶ πὰ ἐξήνταπέντε.
«Σοῦ τῇ χαρίζω τῇ ζωῇ, νὰ ἴσαι ξεντροπιασμένος».

50

Μάρμαρο καὶ Μεσὰ Χίου

(Hub. Pernot, Rapport sur une mission scientifique en Turquie, 1903, σ. 153 μετὰ τῆς μελωδίας).

- Κάτω στὸν ἅγιο Σίδερο, στὸν ἅγιο Κωσταντῖνο,
μαζεύγουνται, σωριάζονται τοῦ κόσμου γοὶ ἀντρειωμένοι,
νὰ στήσουν πύργου σίδερον, νὰ μποῦ νὰ φυλαχτοῦνε.
Ἄφ' τ' ὄρους παίρνουν τοῦ νερό, κι ἀφ' τὸν Μουριάν τοῦ χῶμα,
5 κι ἀφ' τὴν Κωσταντινούπουλη παίρνουν τοῦ κεραμίδι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΗΜ. Οἱ στ. 3-5 ἐκ τοῦ χωρίου Μεσὰ. Ὁ β' στίχος ἐν τῇ παραλλαγῇ
ταύτῃ, ἔχει ὅδε: Μουνιάζονται, συνάσσονται τοῦ κ.

51

Πόντου

(Ι. Βαλαβάνη, συλλογὴ ἀνέκδοτος. Εὔξεινος Πόντος, περιοδ. Τραπεζοῦντος, 1880, τ. Α', σ. 255-256).

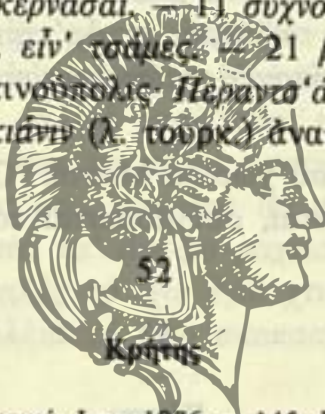
- Χριστέ μου, τί γενήκασι τοῦ κόσμου οἱ ἀνδρειωμένοι;
Μουδὲ στήμ Πόλιν φαίνονται, μουδὲ στὸ Περαντσ'άκιν,
μουδὲ στήν Ἀνδριανούπολιν, στὸ μέγαν Σαλονίκιν.
Ἐκεῖνοι πέραν πέρασαν, στῆς ἐρημιᾶς τὰ μέρη,
5 νὰ χτίσουν σιδερινὸν κάστρον, νὰ μὴ τοὺς βρῇ ὁ Χάρον.
Ἐχτισαν κ' ἐθεμέλιωσαν καὶ πόρτες δὲν ἀφῆκαν.
Ἐκάτσανε στὸ φά' στὸ πιὲ καὶ στήγ ξεφαντωσίαν.
Ὅλ' τρώγουνε καὶ πίνουνε κι ὅλοι συχνοκερνοῦνε,
σ'έρας υἱιὸς δὲν τρώει, δὲν πίν' καὶ δὲν συχνοκερνᾶται.
10 «Γιατί 'κὶ τρῶς, σ'έρας υἱιέ, καὶ δὲν συχνοκερᾶσαι;
— Πῶς νὰ τρώγω, πῶς νὰ πίνω, πῶς νὰ συχνοκεροῦμαι,
θωρεῖς τὸν Χάρον κ' ἔρσ'εται στὸ γαῖμαν φουρκωμένος;»
Κόμαν ὁ λόγος ἔστεκεν κ' ἡ συντεχιά κρατοῦσεν,

- ἀπ' τὰ μαλλιά τὸν ἐπιασεν καὶ ἔσ'εἰ ἄτον καὶ πάγει.
 15 «Ἄφες με, Χάρ', ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ἀπ' τὸ σ'έριν,
 καὶ δεῖξε με τῆς στράτας σου, καὶ δέβ' ἄς περπατοῦμε.
 — Θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ βουῖνὸν καὶ τᾶλλο τάντιβούνιν,
 καὶ τᾶλλο τάντιπέραστον, ποῦ ἐν ψηλὸν καὶ μέγαν;
 Ἐκεῖ ἐνι ἡ τένδα μου, ἐκεῖ καὶ τὸ μεκιάνιμ μ'.
 20 Ἐκεῖ τῆς τένδας τὰ σκοινιά τῶν κορασιῶν τὰ τσάμιας,
 ἐκεῖ τῆς τέντας τὰ ξυλιά παλληκαριῶν βρασ'ιόνας».

ΣΗΜ. Ὁ Βαλαβάνης, ὅστις εἶναι καὶ ὁ δημοσιεύσας τὸ ᾄσμα ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, παρατηρεῖ ὅτι τοῦτο φαίνεται ἐπίσακτον, διότι ἀλλότρια τοῦ ποντικοῦ ἰδιώματος εἶναι πλὴν ἄλλων καὶ τὸ δὲν καὶ τὸ γενήκασι. — Ἡ ἀνά χειρας ἐκδοσις ἐγένεν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ συλλογέως, ὅπερ διαφέρει ἐν τισι τοῦ τυπωμένου κειμένου. Τὰς πλείστας τῶν διαφορῶν τούτων, αἵτινες προδήλως εἶναι τυπογραφικὰ ἀμαρτήματα, δὲν ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωμεν, περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἀναγραφὴν μόνων τῶν ἐπομένων. — Στ. 8 συχνοκερνῶνται. — 10 συχνοκερνᾶσαι. — 11 συχνοκερνῶμαι. — 13 συντυχιά. — 17 τάντιβούνιν. — 20 τῶν κ. εἰν' τσάμιας. — 21 βραχιόνια.

Στ. 2 Πόλη ἡ Κωνσταντινουπόλις. Πέραν τῶ ἄκιν ἡ συνοικία Πέραν. — 16 δέβ' = διάβα, ἄγε. — 19 μεκιάνιμ (λ. τουρκ.) ἀναπαυτήριον, κατάλυμα. — 20 τσάμια = πλόκαμος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Jeannarakí, ᾄσματα κρητικά, Lpz. 1876, σ. 145, ἀρ. 146. Εὐξείνους Πόντος, 1880, τ. Α', σ. 336).

- Παιδιά, κ' εἶντα· γινήκανε τοῦ κόσμ' οἱ ἀνθρωμένοι;
 Μουδὲ στοῖ μέσες φαίνονται, μουδὲ στο' ἀναμεσάδες.
 Κάτω στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ, στὴν τέλειωσι τοῦ κόσμου,
 σιδεροπύργο χτίζουνε τοῦ Χάρου νὰ χωστοῦνε.
 5 Κι ὁ Χάρος μύγια γίνεται, μπαίνει ἀπὸ παραθύρι,
 καὶ βρίστ' ὁμορφονιοὺς ὑγιούς κι ὁμορφους κοπελλιάρους,
 καὶ μπῆκε καὶ κοντάρευγεν ὁ Χάρος τς ἀνθρωμένους.
 Μὰ ἓνας νιός, χήρας ὑγιός, ψηλανακουμπωμένος,
 τοῦ Χάρ' ἀντροκαλίζεντον, τοῦ Χάρ' ἀντροκαλειέται.
 10 «Χάρε, σὰν εἶσαι Χάροντας, σὰν εἶσαι παλληκάρι,
 ἔλα νὰ πὰ παλέψωμε στὸ σιδερὸν ἀλῶνι,
 ἀπὸ ἔχει πάτους σίδερα καὶ γύρους ἀτσαλένιους».
 Καὶ πῆγαν κι ἀπαλέψανε στὸ σιδερὸν ἀλῶνι,
 ἀπὸ ἔχε πάτους σίδερα καὶ γύρους ἀτσαλένιους.

- 15 *Κ' ἐφτά φορές τὸν ἔβαλεν ὁ νιὸς τὸ Χάρο κάτω.
 Πάνω στὸ ἐφτά, πάνω στὸ ὀχτώ, τοῦ Χάρο κακοφάνη,
 πιάνει τὸ νιὸ πού τὰ μαλλιά καὶ κάτω τόνε βάνει.
 «Ἄφεις με, Χάρ', ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσ' μ' ἀπὸ τῇ μέσῃ,
 νὰ ἰδῇς ἀπάλι ἀντρίστικο, τὸ κάνου οἱ γιάντρωμένοι,
 20 τὸ κάνου οἱ γιᾶνδρες οἱ καλοί, οἱ καστροπολεμάρχοι».*

ΣΗΜ. Στ. 1 γινήκασι ΕΠ. — 2 στίς ΕΠ. — 3 τ' ὄρανοῦ J. — 4 Ἄλλως:
 χτίζουνε, νὰ μὴ τοὺς βλάφ' ὁ Χάρος ΕΠ. — 5 μῦγα ΕΠ. ἀπὸ π. J. ΕΠ. — 6 βρί-
 σκ' ὁ. ΕΠ. — 7 κοντάργευεν ΕΠ. ἀντρειωμένους J. — 9 ἀντροκαλειέτον ΕΠ. —
 10 Ἄντε ΕΠ. — 11 σὲ σ. ΕΠ. — 12-13 Λείπουσιν ΕΠ. — 16 Χάρου ΕΠ. — 17
 ἀπ' τὰ μ. καὶ βάννει τόνε κ. ΕΠ. — 18 Ἄφες με ΕΠ. — 19 οἱ ἀντρ. ΕΠ.

*53

(Th. Kind, Anthologie neugriech. Volkslieder, Lpz. 1864, σ. 68-70 [μετὰ γερμ. μεταφρά-
 σεως]).

- Ἄ θεὸς μ' καὶ τί νὰ γίνηκαν τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι,
 πού οὐδὲ σὲ γάμους φαίνονται, οὐδὲ σὲ πανηγύρι;
 Φκειάνουν τὸ σιδερόκαστρο, νὰ μὴν τοὺς εὖρη ὁ Χάρος.
 Τό φκειασαν, τὸ διωρθώσανε, ἐμπήκανε καὶ μέσα.
 5 Ἔβαλαν τὰ κανόνια τους, καὶ στήσαν τὰ μπαϊράκια.
 Καὶ ὁ Χάρος ἐξανάφανε στὸν κάμπο καβαλλάρης.
 Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρό 'ν' καὶ τᾶλογό του,
 μαῦρα καὶ τὰ λαγωνικά, μαῦρος εἶναι καὶ ὁ κάμπος.
 Καὶ ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετάει, καὶ ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέγει.
 10 «Γειά σας, χαρά σας, βρὲ παιδιά. — Καλῶς τονε τὸ Χάρο.
 Χάρε μου, πόθεν ἔρχεσαι, καὶ ποῦθε νὰ πηγαίνης;
 — Παιδιά μου, μ' ἔστειλ' ὁ θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σας.
 — Ἐμεῖς ψυχὴ δὲν δίνουμε, τ' εἴμαστε παλληκάρια,
 ἔχουμε κάστρο δυνατό, εἴμαστε καὶ ἀνδρειωμένοι».
 15 Καὶ ἀκόμα λόγος ἦτανε καὶ ἡ συντυχία κρατιέται,
 μιὰ ταραχίτσα γίνηκε, τὸ κάστρο δὲν ἐφάνη.
 Μιὰ συννεφίτσα πλάκωσε πάνω στοὺς ἀνδρειωμένους,
 κ' ἔκλεισαν τὰ ματάκια τους, τὸν κόσμον δὲν τὸν εἶδαν.
 Ψιλὴ φωνίτσα βάλανε, ὅσο κι ἂν ἐδυνόσαν.
 20 «Συχωρεθῆτε, βρὲ παιδιά, καὶ σεῖς δόλιοι ἀνδρειωμένοι».*

ΣΗΜ. Στ. 3 σιδερόκαστρον K. — 4 ἐμβήκανε K. — 6 ἐξανάφανε K. — 12
 ψυχὴν K. — 13 δίδομεν K. — 18 κόσμον K. — 20 συγχωρηθῆτε K.

Πελοποννήσου

(Μ. Λελέκου, 'Επιδόρπιον, 'Αθ. 1888, σ. 196). Μοιρολόγι.

- Θέ μου, καὶ τί γινήκανε τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι;
 Πῆγαν τὴν πέρα τῇ μεριά, πέρ' ἀπὸ τὸ ποτάμι,
 καὶ χτίσαν σιδερόπυργο νὰ μὴν τοὺς εὖρη ὁ Χάρος.
 Βαίνουν στὴν ἄκρη σίδερο, στὴ μέση τὸ μολύβι,
 5 κι ἀπὸν' ἀπάνω μάλσαμο γιὰ τὴν ἐλαφροσύνη.
 Κι ὁ Χάρος τοὺς ἀγνάντεψε πό να πλατὺ μεϊντάνι.
 Κράτειε τοὺς νιοὺς ἀπ' τὰ μαλλιά, τὶς νιὲς ἀπ' τὶς πλεξοῦδες,
 καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα στὴ σέλλα κρεμασμένα,
 καὶ κείνους τοὺς παλιόγερους τοὺς εἶχε δραγουμάνους.

*55

Λακκοβικίων Μακεδονίας

(Γουσίου, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, 'Αθ. 1901, σ. 99, ἀρ. 153). Μοιρολόγι.

- Τοῦ πεθαμένου τάρματα δὲν πρέπει νὰ φορτιοῦνται,
 μόν' πρέπει νὰ 'ναι κρεμαστὰ μέσα στὸ σταυροδρόμι,
 κι ὅσοι διαβάτες κι ἂν περνοῦν νὰ τὰ καλημερνοῦνε.
 «Καλὴ σας μέρα ἄρματα. — Καλῶς τοὺς διαβάτες.
 5 — Ἄρματα μ', ποῦ 'ν' ἀφέντης σας, στὴ μέσ' ποῦ σὰς φοροῦσε;
 — Ὁ Χάρος τὸν προσκάλεσε νὰ πάη νὰ τὸν φιλέψη,
 κ' ἐκεῖ ποῦ τρώγαν κ' ἔπιναν, κ' ἐκεῖ ποῦ σουμπετιοῦνταν,
 γυρίζ' ὁ Χάρος καὶ τὸν λέγ', κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει.
 — Μένα Θεὸς μὲ ἔστειλε, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
 10 — Δίχως ἀσθένεια κι ἀρρωστιά, ψυχὴ δὲν παραδίνω.
 Ἄιντε νὰ πολεμήσωμε στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια,
 κι ἂν μὲ νικήσης, Χάρε μου, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου,
 κι ἂν σὲ νικήσω, Χάρε μου, νὰ πάρω τὸ σπαθί σου.
 Σὰν ἄρχισαν ἀπ' τὸ πρωί, κοντὰ τὸ μεσημέρι,
 15 πῆρε ὁ νιὸς νὰ κόβεται, πῆρε νὰ γονατίζει.
 Γυρίζ' τὸ Χάρο καὶ τὸν λέγ', κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει.
 — Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, καὶ σὲ φιλῶ τὸ χέρι,
 νὰ μὲ χαρίσης τὴ ζωὴ κόμα πεντέξη μέρες,
 γιὰτ' ἔχω μάννα παραγριά, γυναῖκα μὲ παιδούδια...
 20 Ἄφσε με, Χάρε, π' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε με π' τὸ χέρι.
 Τὸ στόμα τ' αἶμα γιόμουσε, τάχειλι του φαρμάκι».

ΣΗΜ. Στ. 11 μόν' ἄιντε, Χάρε μ', νὰ π.

*56

Μάνης

(Παρνασσός 12', σ. 478, 12).

- Τοῦ πεθαμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ βαστιῶνται,
 μόν' πρέπει νὰ τὰ ρίξουνε σ' ἓνα βαθὺ λαγκάδι,
 νὰ τρώῃ ἢ σκουριά τὸ σίδερο κι ὁ σκῶρος τὸ κοντάκι,
 κι ὅσοι διαβάτες κι ἂν περνοῦν, ὅλοι νὰ τὰ ρωτᾶνε.
- 5 «Ἄρματα, ποῦ 'ν' ὁ ἀφέντης σας, καὶ ποῦ 'ν' τάφεντικό σας;
 — Ὁ Χάρος τὸν ἐκάλεσε, παντρεύει τὸν υἱό του.
 Καλεῖ τοὺς νιοὺς γιὰ τὸ χορό, τίς νιῆς γιὰ τὰ τραγούδια,
 κάλεσε καὶ τοὺς γέροντες νὰ σφάξῃ γιὰ κριάρια».
- Στὸν Ἄδη καὶ στὴ μαύρη γῆ
 10 δὲν εἶναι γλέντια καὶ χοροί.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

*57
Ἡλείου

ΑΘΗΝΩΝ

(Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡλείου ὁσμᾶτων, Ἀθ. 1866, σ. 168, ἀρ. 2).

- Τοῦ πεθαμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιῶνται,
 μούν' πρέπει νὰ 'ναι σ' ἐρημιά, σὲ τρία σταυροδρόμια,
 κι ὅσοι διαβάτες κι ἂν διαβοῦν νὰ τὰ καλημερίσουν.
- «Καλὴ μερά σας ἄρματα. — Καλῶς τοὺς τοὺς διαβάτες.
- 5 — Ἄρματα, ποῦ 'ν' ἀφέντης σας καὶ ποῦ 'ναι ὁ καλός σας;
 — Ὁ Χάρος τὸν ἐγύρεψε παιδί γιὰ νὰ τὸν κάνῃ».
- «Χάρε μου, κι ἂν μ' ἐγύρεψες παιδί γιὰ νὰ μὲ κάνῃς,
 γιὰ αἶντε νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι».
- Κ' ἐκεῖ πάησαν κ' ἐπάλεψαν σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι,
 10 κι ὁ Χάρος τὸν ἐνίκησε, τοῦ πῆρε τὴν ψυχούλα.
- «Ἄφσε με, Χάρε μ', ἄφσε με, πέντ' ἐξ ἀκόμα χρόνια,
 τ' ἔχω γυναῖκα παρανιά καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει·
 ἂν περπατήσῃ σιγαλὰ τῆς λένε καμαρώνει,
 κι ἂν περπατήσῃ γλήγορα, τῆς λέν ἄντρα γυρεύει·
- 15 ἔχω καὶ τὰ παιδιὰ μικρά, τ' ἀφῆνω στὰ σοκάκια».

Κρήτης

(Jeannarakis, Ἄσματα κρητικά, Lpz. 1876, σ. 142-143, ἀρ. 142).

- Τρῶτε καὶ πίνειτ', ἄρχοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς διηγοῦμαι
 κ' ἐγὼ νὰ σᾶς διηγηθῶ γιὰ ἓναν ἀντρωμένο,
 γιὰ ἓνα νιόν, τὸν εἶδα γὼ στοὶ κάμπους κ' ἐκυνήγα,
 κυνήγα καὶ ἐλαγώνευγεν ὁ νιὸς κι ἀγριμολόγα·
 5 στοὶ γλάκιο πιάν' ὁ νιὸς λαγὸ, στοὺν πῆδο πιάν' ἀγρίμι,
 τὴν πέρδικα τὴν πλουμιστὴ ὀπίσω τὴν ἀφήνει.
 Μ' ὁ Χάροντας ἐπέρασε κ' ἦτονε μανισμένος.
 «Ἐβγαλε, νιέ, τὰ ροῦχα σου, βγάλε καὶ τ' ἄρματα σου,
 δέσε τὰ χέρια σου σταυρὸ νὰ πάρω τὴ ψυχὴ σου.
 10 — Δὲ βγάνω γὼ τὰ ροῦχά μου, μηδὲ καὶ τ' ἄρματα μου,
 μηδὲ τὰ χέρια μου σταυρὸ νὰ πάρῃς τὴ ψυχὴ μου.
 Μ' ἄντρας ἐσύ, ἄντρας κι ἐγὼ κ' οἱ δύο καλαντρωμένοι,
 κι ἄντε νὰ πὰ παλέψωμε στοὺς σιδερόν ἀλῶνι,
 νὰ μὴ ραῖσουν τὰ βουνὰ καὶ νὰ χαλάσ' ἡ χώρα».
 15 Ἐπῆγαν κι ἀπαλέψανε στοὺς σιδερόν ἀλῶνι,
 κ' ἐννιά φορές τὸν ἔβαλεν ὁ νιὸς τὸ Χάρο κάτω.
 Κι ἀπάνω εἰς τς ἐννιά φορές τοῦ Χάρο κακοφάνη,
 πιάνει τὸ νιὸ πού τὰ μαλλιά χαμάτι τὸν γονατίζει.
 «Ἄφισ με, Χάρ', ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσ' μ' ἀπὸ τὰ μπράτσα,
 20 καὶ τοτεσὰς σου δείχνω γὼ πῶς εἶν' τὰ παλληκάρια.
 — Ἀπὸ κειδὰ τὰ πιάνω γὼ οὐλάν τὰ παλληκάρια,
 πιάνω κοπέλλες ὁμορφες κι ἄντρες πολεμιστάδες
 καὶ πιάνω καὶ μωρὰ παιδιὰ μαζί μὲ τσι μαννάδες».

ΣΗΜ. Στ. 5-6 πρβλ. ἀρ. 42.

*59

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς).

- Τρίτην ἐσπάρθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτην ἐγεννήθη,
 Τρίτην ἐκαβαλλίκευσε τὰ παιδεύτο μουλάρι,
 καὶ τό 'μαθε καὶ πήγαινε στοὺς ἄγριους πολέμους·
 Τρίτῃ τοῦ ἦρθε μῆνυμα νὰ πάῃ στοὶ σεφέρι.
 5 Στοὶ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στοὶ ἔβγα δύο χιλιάδες,
 καὶ στὰ ξαναγυρίσματα ἔκοψε τρεῖς χιλιάδες.

- Βασιλοπούλα ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὸ παλάτι,
 τοῦ Διγενῆ βουλήθηκε γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.
 Ἦτανε καὶ βασίλισσα, ἦταν καὶ ρηγοπούλα,
 10 καὶ διδαγμένη ἢ νένε της καὶ παινεμένη σ' οὔλα.
 Ἔστειλε τὸ φουσσᾶτο του στὴν πόρτα της ἀπέξω.
 Καθὼς τὸ εἶδε ἡ λυγερή, στὸν κύρη της πηγαίνει.
 «Καλῶς τὴν, τὴν Ἀννέτα μου, καλῶς τὴν ἀκριβή μου.
 — Ἀφέντη μου, ὁ Διγενής, τὸ ἄξιο παλληκάρι,
 15 ποῦ ἔμπαινε στὸν πόλεμο σὰ δράκος, σὰ λεοντάρι,
 φουσσᾶτο ἐξημέρωσε ἀπόψε στὴν αὐλή μου.
 — Κόρη μου, σύρε πάρ' τονε, τὶ κινδυνεύει ὁ θρόνος,
 καὶ ἡ ζωὴ μου θὰ χαθῇ, θὰ μείνης χωρὶς κύρη».
 Ὀλονυχτὶς ἐκάθετο σὰ νὰ ἐγνεθε στὴ σβίγα,
 20 καὶ τὸ πρωὶ σηκώθηκε ἔκανε σὰν τὴ στρίγλα.
 Χρυσὸ μαχαῖρι ἐβγαλε ἀπὸ χρυσὸ φηκάρι,
 τὸ κεφαλάκι του ἔκοψε σὰν τρυφερὸ ἀγγουράκι.
 Τὰ χέρια της ἐσταύρωσε, στὸν κύρη της πηγαίνει.
 «Καλῶς τηνε, τὴν κόρη μου, τὴν πολυαγαπημένη.
 25 Πῶς, κόρη μου, ἦλθες γρήγορα γιὰ νὰ με ἀνταμώσης;
 — Ἐκοψα τὸ κεφάλι του σὰν τρυφερὸ ἀγγούρι,
 τὸ κάρφωσα στὴ λόγχη του κ' ἔφερε τὸ φουσσᾶτο.
 Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε στὰ θλιβερά του μάτια.
 Κόρη μ', σοῦ πρέπει ὁ θρόνος μου, σοῦ πρέπει καὶ κορῶνα,
 30 ποῦ ἔσωσες χώρες καὶ χωριά καὶ ὅλη τὴ Βαβυλῶνα».

ΣΗΜ. Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐστάλη πρὸ 40 περίπου ἐτῶν, ἐκ Θηβῶν, ἂν δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ μνήμη, εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τῆς ἐκδόσεως τῶν Νεοελληνικῶν ἀναλέκτων τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ. Φέρει ὑπογραφήν Κατίγκω Γρηγορίου. Πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου ἐνόμισα ἀναγκαίως τρεῖς μεταβολάς· ἐν στ. 3 ὅπου τὸ χειρόγραφον ἔχει: τό μαθε καὶ π., ἐν στ. 14 *Κύρη μου*, ὁ Δ. καὶ ἐν στ. 30 ὅπου ἔλευθέρωσες χώρες καὶ χωριά καὶ ὅλη τὴν Βαβυλῶνα. Ὁ στίχος οὗτος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλως: ποῦ ἔγλυσες χ.

*60

Χίου

(Κανελλάκη, Χιακά ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890, σ. 60-61).

Ἀπέθανε ὁ Ἀνδρόνικος κι ἀφῆκεν ἀντρειωμένο,
 ἀφῆκε καὶ τὴν Ἀρετοῦ τριῶν μερῶν λουχοῦσα,
 τῆς ἔφηκε καὶ λίγο χριός, ἐννιὰ χιλιάδες γρόσια,
 τῆς ἄφηκε καὶ γιὰ νὰ ζῇ χίλι' ἐργατῶν ἀμπέλι.

- 5 «Ἀμπέλι μου πλατόφυλλο καὶ καιροδουλεμένο,
 ἦρταν οἱ χριοφελέτες μου τᾶσπρα των νὰ γυρέψουν,
 γῇ τᾶσπρα των νὰ δώσωμεν γῇ μέσ' στ' ἀμπέλι μπαίνουν.
 — Ἄς με κλαδέψουν ἄρχοντες καὶ ἐργάτες παλληκάρια,
 κι ἄς με βλαστολογήσουνε τρι' ἀπάρθена κορίτσια,
 10 καὶ τὸ τσαμπί, τᾶπότσαμπο, τὸ χρέος θὲ νὰ βγάλῃ». *Μὰ τὸ παιδὶν ἐμίλησε ἀφ' τῆς μάννας τὰ χέρια.*
«Τῆς μάννας μ' τὰ δανείσετε κ' ἦρτετε νὰ ζητῆτε;
Ἀφέντης μ' εἶχε τὸ κλειδί κ' ἡ μάννα τὴν κασσέλα.
Ἀμέτε φέρτε τὸ κλειδὶ κι ἀνοιζτε τὴν κασσέλα,
 15 *κι ὅσα φλουριά κι ἂν εὔρετε ὅλα ἐπάρετέ τα».*

*61

Τυμβρου

(Ὁ ἐν ΚΠ. Σύλλογος, 1874, τ. Η', σ. 542).

- Ἐνας ἀετὸς κατέβηκε σὲ ριζιὸ ἀλθάρη,
 καὶ βάστα κ' εἰς τὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι.
 Καὶ τὸ κεφάλι ἔγραφε, πολὺ βασιὰ ἐγράψε,
 ποῦ ἔτανε πρῶτος τοῦ χωριοῦ, ποῦ ὄριζε τὴ χώρα.
 5 ρίχνει τὶς πλούσιοι ἑκατὸ καὶ τὶς πτωχοὶ διακόσα,
 καὶ μιὰ χήρα, καλὴ χήρα, τὴ ρίχνει πεντακόσα.
Παίρνει τὰ μάτια κλιάμενα στ' ἀμπέλι τῆς κ' ὑπάγει.
«Ἀμπέλι μου καλάμπελο, νὰ σὲ πωλήσω θέλω,
πολὺ χρέος μὲ ρίζανε, νὰ τὸ πληρώσω θέλω.
 10 — Μάννα μου, γιὰ μὴ μὲ πουλῆς, μάννα μου, δούλεψέ με.
Βάλε μι πλάτες γιὰ δουλειά, χέρια νὰ μὲ κλαδέψουν,
τρία κορίτσ' ἀπάρθена νὰ μὲ βλαστολογήσουν.
Κάμε παττήρια δεκοχτώ, βουτσιά ἐξήντα ἐξη,
καὶ μὲ τ' ἀπανωτσάμπουρα θὰ βγάλῃς τὸ χρέος σου».
 15 Ἦρτε καιρὸς καὶ ἔκαμε τρία τσαμπιά τᾶμπέλι,
 τό να τὸ τρώγει ὁ κόρακας, τὸ ἄλλο ὁ βεργάτης,
 καὶ μὲ τὸ ἓνα μοναχὸ ἤβγαλε τὸ χρέος τῆς.

ΣΗΜ. Στ. 16 τό να τρώγει.

*62

Πελοποννήσου

(Μ. Λελέκου, Δημοτική ἀνθολογία, Ἀθ. 1868, σ. 18-19, ἀρ. 9. Legrand, Recueil de chansons pop. grecques, σ. 204, ἀρ. 92).

- «Ἀετέ, ποῦ κάθεσαι ψηλὰ καὶ χαμηλὰ ἀγναντεύεις,
φυλάξου νὰ μὴ γελασθῇς καὶ κατεβῇς στοὺς κάμπους·
οἱ κάμποι βρόχια γιόμισαν καὶ τὰ βουνὰ λεβέντες».
Κ' ἐκεῖνος τὸ παράκουσε, στοὺς κάμπους καὶ κατέβη,
5 καὶ κυνηγοὶ τὸν πιάσανε καὶ στὸ κλουβὶ τὸν βάναν.
Ψωμὶ τοῦ δίνουν, δὲν τὸ τρῶ, νερὸ καὶ δὲν τὸ πίνει,
κάτι κρατεῖ στὰ νύχια του, ἀνθρώπινο κεφάλι·
φορὲς φορὲς τὸ ρώταε, φορὲς φορὲς τοῦ λέει.
«Κεφάλι μ', τί κακό 'καμες, ποῦ σὲ τσιμπᾶν τὰ ὄρνεα;
10 Νὰ μὴν ἐβαρυζύγιασες, νὰ μὴν ἀκριβοπούλεις;
— Μαῖδὲ ἐβαρυζύγιασα, μαῖδὲ ἀκριβοπούλεις.
Γέροντας ἤμουν στὰ χωριά καὶ πτωχοὺς σιὲς χῶρες,
τοὺς ἄρχοντας ντρεπόμουν καὶ τοὺς πτωχοὺς κυπύμουν,
μὰ μιὰ χήρα μὲ τριὰ παιδιὰ, μ' ἓνα κομμάτι ἀμπέλι,
15 βαρὺ χρέη τὴν ἔρριξα καὶ θὲ νὰ τὸ πουλήσω.
Σταυρὸ βαίνει τὰ χέρια της, στ' ἀμπέλι της παχαίνει.
— Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
βαρὺ χρέη μοῦ ρίζανε καὶ θέλα σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλᾷς, κυροῦλα μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύης.
20 Βάλε κλαδούχους γέροντας, σκαφτιάδες παλληκάρια,
βάλε κοράσια ἀπάρθена νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
φθιάσε βαγένια δώδεκα καὶ πατητήρια πέντε,
καὶ μὲ τὸν τσιπουρίτη μου τὸ χρέη σου τὸ βγαίνω».

ΣΗΜ. Στ. 11 Μηδὲ — μηδὲ L. — 13 πτωχοὺς L. — 16 βάνει L.

*63

(Γιατρίδου, Συλλογὴ δημοτ. ᾠσμάτων, Ἀθ. 1859, σ. 59-60).

- Ἐνα κοράκι ξέβγαινε μέσα ἀπὸ τὸν ἄδη,
σύρει καὶ εἰς τὰ νύχια του ἀνθρώπινὸ κεφάλι,
κι ὥρες ὥρες τὸ ρώταεν, κι ὦρας ὦρας τοῦ λέγει.
«Κεφάλι, κακοκέφαλο, κακοῦ καιροῦ γραμμένο,
5 τὰ τ' ἔκαμες στὰ νιάτα σου κ' εἶσαι κριματισμένο;
Μὴν ἦσουν πρῶτος στὸ χωριό κ' ἐμοίραζες τὰ χρέη;

- Έρριχνες πλούσιους ἑκατὸ καὶ τοὺς φτωχοὺς διακόσια,
καὶ μιὰ χήρα μὲ δυὸ παιδιὰ τοὺς ρίχνεις πεντακόσια,
τ' εἶχεν ἀμπέλια κ' εἶν' καλά, χωράφια ζηλεμένα.
- 10 Στ' ἀμπέλι πῆγε κάθησε καὶ πικραμένα κλαίει.
— 'Αμπέλι μου πλατύφυλλο κ' ἑμορφοκλαδεμένο,
βαριὰ χρέη μ' ἑρρίζανε καὶ θέλω σὲ πωλήση.
— Μὴ μὲ πωλῇς, κυροῦλα μου, μηδὲ νὰ μὲ ξεκάμης.
Βάλε τρεῖς γέροντας γέροντας νὰ μ' ἑμορφοκλαδέψουν,
15 καὶ παλληκάρια ἀνύπανδρα νὰ μ' ἑμορφοκλαδέψουν,
τρία κοράσι' ἀπάρθενα νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
κάμε βαγένια δώδεκα καὶ κάδους δεκαπέντε,
καὶ μὲ τὰ πανωστάφυλα τὰ χρέη σου νὰ βγάλῃς».

*64

Γρανίτσης τοῦ δήμου 'Απεραντίων τῆς Εὐρυτανίας

(Παρά Δημ. Οἰκονόμου, 1888).

- Μαῦρος αὐτὸς ἐξέβγαине μέσα ἀπὸ τὸν ἄδη,
βαστοῦσε κ' εἰς τὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπου κεφάλι·
πολλὲς βολὲς τὸ ρώταε, πολλὲς βολὲς τοῦ λέει.
«Κεφάλι, τί κακὸ κάμες, κ' εἶσαι κριματισμένο;
5 — Φοντά ἤμουν πρῶτος στὸ χωριὸ, κοντοκλαδεμένης στὴ χώρα,
ἔβαν' τοὺς πλούσιους ἑκατὸ καὶ τοὺς φτωχοὺς διακόσια,
νιὰ χήρα καὶ νιὰ ὀρφανὴ τὴ βάνω πεντακόσια.
'Αμπέλι εἶχεν ἑμορφο, κάθηται καὶ τὸ κλαίει.
— 'Αμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
10 θὰ σὲ πουλήσ', ἀμπέλι μου, κὶ θὰ σὲ παζαργιάσω.
— Μὴ μὲ πουλεῖς, κυροῦλα μου, κὶ μὴ μὲ παζαργιάζης.
Βάλε τοὺς νιοὺς καὶ σκάψε με, γιρόντους κλάδεψέ με,
βάλε κορίτσι' ἀπάρθενα νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
νὰ κάμω κὶ γώ, νὰ πάρς κὶ σύ, νὰ βγάλῃς κὶ τὸ χρέος».

65

Λάστας τῆς Γορτυνίας

(Εξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ν. Λάσκαρη, 1888. Ν. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα, Πύργος 1908, σ. 325-326). Τῆς τάβλας.

Ένα πουλὶ θαλασσινὸ κι ἄλλο πουλὶ βουνήσιο,
κεῖνα τὰ δυὸ μαλώνανε, κεῖνα τὰ δυὸ κολιῶνται.
Γυρίζει τὸ θαλασσινὸ καὶ λέει τοῦ βουνήσιου.

- «Μὴ μὲ μαλώνῃς, βρὲ πουλί, μὴ μὲ παραχουγιάζῃς,
 5 τί ἐγὼ πολὺ δὲν κάθουμαι στὸν ἐδικό σου τόπο·
 τὸ Μάη καὶ τὸ Θεριστὴ κι οὐλον τὸν Ἀλωνάρη,
 καὶ τὸ δεκαπενταύγουστο, τῆς Παναγιάς περνῶντας,
 τότε σ' ἀφήνω τό 'χε γειά, σ' ἀφήνω τὸ σπολλάτη,
 10 τί ἐγὼ θὰ πὰ στὸν τόπο μου, θὰ πὰ καὶ στὸ χωριό μου,
 πῶκεϊ 'ν' ἐξῆντα δυὸ κορφές, καὶ ἐξηνταδυὸ βρυσσοῦλες,
 πᾶσα κορφή καὶ φλάμπουρο, πᾶσα κορφή καὶ βρύση,
 καὶ στὴν καλύτερη κορφή κάθεται γερακίνα·
 15 μὰ βάσταγε στὰ νύχια τῆς ἀνθρωπινὸ κεφάλι,
 κι ὥρες ὥρες τὸ τσίμπαγε κι ὥρες ὥρες τοῦ λέει.
 — Κεφάλι, τί κακό 'καμες ποῦ σὲ τραβᾶν τὰ ὄρνια;
 Νὰ μὴν ἐβαρυζύγιασες, νὰ μὴν ἐβαρυπῆρες;
 — Ἐγὼ δὲ βαρυζύγιασα, μάιτε ἐβαρυπῆρα·
 μιᾶς χήρας, μιᾶς κακόχηρας, μὲ τρι' ἀρφανοκαϊμένα,
 20 ἐκείνη ἐβαρυχρέησα, βαριὰ χρέη τῆς πῆρα.
 Βαρυπουλλάει τὰμπέλι τῆς καὶ κλαίει καὶ τραβιέται·
 ἦταν τὰμπέλι τῆς καλὸ, κι ἀτὴ τῆς προκομμένη.
 Στὴ μέση ἐδιάη κ' ἔκατσε, τοῦ λέει μοιρολόγι.
 — Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
 25 ἂν δὲ σ' ἀγάπαγα πολὺ, θὰ σὲ εἶχα πουλημένο.
 Τί ἔχεις, κυρά, ποῦ χλίβεσαι καὶ βαρυαναστενάζεις;
 Βαριὰ χρέη μῶρίζανε καὶ θέλα σὲ πουλήσω·
 — Μὴ μὲ πουλᾷς, κυροῦλα μου, κ' ἐγὼ θὰ σὲ ξεχριώσω,
 καὶ τοὺς ἐργάτες τοὺς καλοὺς ἐγὼ θὰ τοὺς πληρώσω.
 30 Γιὰ βάλε νιοὺς νὰ σκάψουνε καὶ γέροντες νὰ κλαδέψουν,
 καὶ τρία κοράσια ἀπάρθена νὰ μὲ κορφολογήσουν,
 νὰ κάμω μοῦστο θησαυρό, τὰ χρέη σου νὰ βγάλῃς».

ΣΗΜ. Στ. 2. Ἄλλως: μ. τὰ πολυαγαπημένα. — 4 Ἄλλως: βρὲ π., καὶ μὴ μὲ κακοπαίρνης. — 7 Ἄλλως: στάς δεκαπέντε τ' ἄλλονου, στάς δεκοχτὼ τ' Αὐγούστου.

65a

Δημιτσάνης, Στεμνίτης, Καρυταίνης τῆς Γορτυνίας

(Ἐξ ἀνεκδότων συλλογῶν Χαρ. Μελετοπούλου [Α] καὶ Κ. Κασιμάτη [Β.Γ]).

Ἐνας αἰτὸς καθότανε σὲ ριζμιὸ λιθάρι,
 καὶ βάσταγε στὰ νύχια τοῦ στρατιωτικὸ κεφάλι.
 Ὦρες ὥρες τὸ τσίμπαγε, ὥρες ὥρες τοῦ λέγει.
 «Κεφάλι κακοκέφαλο καὶ κακοτυχισμένο,

- 5 κεφάλι τί κακό 'καμες ποῦ σὲ τραβᾶν τὰ ὄρνια;
 Νὰ μὴν ἐξικοζύγιαζες, νὰ μὴν ἀκριβοπούλεις;
 — Μηδὲ ἐξικοζύγιαζα, μηδὲ ἀκριβοπούλα,
 παρά ἡμουν δημογέροντας κ' ἐμοίραζα τὰ χρέη.
 Στοὺς πλούσιους ἔρρινα κατὸ καὶ στοὺς φτωχοὺς διακόσια,
 10 μιᾶς χήρας μὲ δυὸ τριὰ ἄρφανά τῆς ρίνω πεντακόσια,
 τί εἶχε ἓνα ἀμπέλι κ' εἶν' καλὸ κ' ἤθελ' νὰ τῆς τὸ πάρω.
 Κ' ἡ χήρα ὅπου τ' ἄκουσε πολὺ τῆς κακοφάνη·
 παίρνει καὶ πάει στ' ἀμπέλι τῆς, τὸ συχνοχαιρετάει.
 — Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
 15 τόσον καιρὸ μὲ εἶχες κυρά, τώρα θὰ σὲ πουλήσω·
 βαρὺ χρέος μοῦ ρίζανε, γυρεύουν νὰ σὲ πάρουν.
 — Μὴ μὲ πουλᾷς, κυροῦλα μου, καὶ μὴ μὲ παζαρίζης.
 Γιὰ βάλε νιούς νὰ σκάψουνε καὶ γέρους νὰ κλαδέψουν,
 καὶ τριὰ κορίτσια ἀπάρθена νὰ μὲ βλαστοκοπήσουν,
 20 φτιάσε βαγένια ξηνταδυὸ καὶ φόρες ξηνταπέντε,
 καὶ μὲ τὰ πανωτσάμπια μου τὸ χρέος σου νὰ βγάλω».

ΣΗΜ. Στ. 1 κ. σὲ μιὰ ψηλὴ ραχοῦλα (Δημητσάνης)· κ. σὲ κλέφτικα λημέ-
 ρια (Στεμνίτσης)· Δυὸ τρεῖς αἰτοὶ καθόσαντε σὲ (Καρυταίνης). — 2 ν. του ἀν-
 θρωπινὸ κεφάλι (Δ)· βαστοῦσαν καὶ στὰ νύχια τοὺς ἀνθρωπινὸ κ. (Κ). — 3 Ὡ.
 ὦ. συμπάγανε, ὦ. ὦ. τοῦ λένε (Κ)· ὦ. ὦ. τὸ ρώταγε καὶ ὦ. τὸ ρωτάει (Δ). — 4
 Δεῖπει (Δ.Κ.). — 5 κ. 'καμες (Κ). — 6 ε., νὰ μὴν ἐξικοπούλιαζες; (Σ). — 7 μ. ἐξικοπούλαγα (Σ). — 8 Ἐγὼ ἡμουν δ.
 (Δ)· καὶ μάζενα τὰ χρ. (Σ). — 9 λείπει ὁ στίχος (Κ). — 9 ρίχνω ἐκατὸ στοὺς ἄρχον-
 τες καὶ (Σ). — 10 λείπει ὁ στ. (Κ). — 10 ρίνω (Σ). — 11 παρὰ μιὰ χήρα ἀδίκησα, βαρὺ
 χρέος τῆς δίνω (Κ). — 11 καὶ θέλω νὰ τὸ πάρω (Κ). — 12 μά εἶχε ἓνα ἀ. ἦταν κ. τί ἤ-
 θελα ν' τῆς (Δ). — 12 γιὰτ' ἔχει ἀ. κ' εἶναι καλὸ καὶ θέλω νὰ τὸ πουλήσω (Σ). — 12
 Λεῖπει ὁ στ. (Σ.Δ). — 13 καὶ τὸ σταυρό της ἔκανε καὶ τὸ σταυρό της κάνει (Κ).
 Λεῖπει ὁ στ. (Σ). — 14-16 Λεῖπουν οἱ στ. (Σ). — 15 Λεῖπει ὁ στ. (Κ). — 16
 ρ., καὶ θελὰ σὲ πουλήσω (Δ). — 17 πουλῆς (Κ). — 17 κ. μου, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ βγά-
 λω (Δ). — 17 Ἀφέντη μου, μὴ μὲ π. καὶ μὴ (Σ). — 18 νὰ σκάψουνε καὶ γ. νὰ κλα-
 δεύουν (Σ). — 18 νὰ κλαδεύουν (Δ). — 19 βλαστοκομᾶνε (Δ). — 19 βλαστολογᾶνε (Σ). — 20
 Λεῖπει ὁ στίχος (Δ.Σ.). — 21 θὰ βγάλῃς (Κ). — 21 λείπει ὁ στ. (Σ).

Στ. 20 φόρες = μικροὶ πίθοι οἴνου (βαρελάκια).

*66

Καρυῶν τῆς ἐπαρχίας Καβακλῆ τῆς Ἀν. Ρούμελης

(Λουλουδοπούλου, Συλλογὴ ἀνέκδοτος, σ. 98, ἀρ. 99).

«Κεφάλι κακοκέφαλο, τί σὲ τσιμποῦν οἱ κάργες;

- 'Τάν 'μαν νιὸς τσορμπατζῆς καὶ ὠριζα τῇ χώρα,
ρίχνα τοὺς πλούσιους πὸ κατό, τῇ φτώχεια πὸ διακόσια,
τῇ χήρα, τὴν κακόχηρα ρίχνω τρακόσια,
5 τ' ἔχει ἢ χήρ' ἀμπέλι καλὸ καὶ θέλ' νὰ τὸ πουλήσῃ,
πλούσιος νὰ τὸ πάρῃ».

Τὰ παπουτσάκια τς ἤπαιρνε στ' ἀμπέλι μόνο πάγει,
τὰμπέλι μόνον ἤλεγε, τὰμπέλι τς μόνο λέγει.

- «Ἀμπέλι μου πλατόφυλλο καὶ νιό μου φυτεμένο,
10 θυμᾶς' ὅταν σὲ φύτευα μὲ γέλοια μὲ τραγούδια,
καὶ τώρα πῶς θὰ σὲ πουλήσ' ἐγὼ μὲ κλάματα μὲ πόνο,
πλούσιος νὰ σὲ πάρῃ;

Βαρὺ δόσιο ἔρριξαν, χαράτσι καὶ βαρίζι».

Τὰμπέλι τότε ἤλεγε καὶ τὴν καλοσμπουριάζει.

- 15 «Μὴ μὲ πουλᾶς, κυροῦλα μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύῃς.
Μόν' πάρε νιὸς καὶ σκάψε με, γερόντους κλάδεψέ με,
πάρε καὶ μωρογκόπαιδα νὰ μὲ κορφολογήσουν,
κι ἀράδιασ' τὰ βαρέλια σου σαράντα τὴν ἀράδα,
καὶ νὰ πληρώσῃς τὸ δόσιο σου καὶ τὸ βαρὺ χαράτσι».

ΣΗΜ. Στ. 2 τὴν χ. — 3 κατόν τὴν φτ. — 4 τὴν χ. — 15 κ. μου, μὴ μὲ π. —

- 16 Προσέθεσα ἐν ἀρχῇ τὸ μόν' πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου.

Στ. 13 βαρίζι = φόρος. — 14 καλοσμπουριάζει = καταπραΰνει (μπούρι
καὶ μπούρινι, ὁ σφοδρὸς ἀνεμὸς καὶ μεταφ. ὁ θυμὸς, τὸ πείσμα, ἐκ τοῦ ἰταλο-
βενετ. borin).

*67

Ἡλείου

(Αραβαντινοῦ, σ. 297, ἀρ. 495).

Χρυσὸς αἰτὸς ἐκάθονταν ψηλὰ σ' ἓνα λιθάρι,
κ' ἐκράταγε στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι·
βολὲς βολὲς τὸ κύλαγε, βολὲς βολὲς τοῦ λέγει.

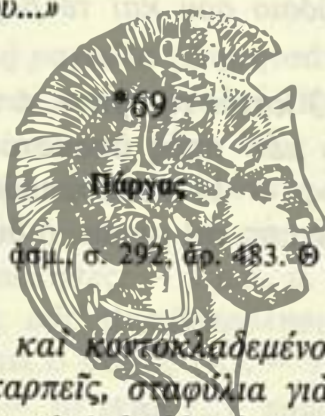
- «Κεφάλι, τί κακό 'καμες καὶ σὲ κρατῶ στὰ νύχια;
5 — Ἐκεῖνον τὸν παλιὸν καιρὸ καὶ τὸ παλιὸ ζαμάνι,
μ' εἶχεν ἢ χώρα προεστόν, μ' εἶχεν ἢ χώρα πρῶτον,
κι ἀντάρριχνα τὸ δόσιμο καὶ τὸ βαρὺ τεφτέρι,
δέκα στοὺς πλούσιους ἔρριχνα, στίς χῆρες δεκαπέντε,
στη δόλια τῇ φτωχολογιά, ἔρριχνα τριάντα πέντε·
10 κ' ἢ φτώχεια κλάψαν ἔκαμε, κλάψαν ἀπὸ τ' ἐμένα,
καὶ ὁ πασᾶς ἐπρόσταξε μῶκοσαν τὸ κεφάλι».

*68

Βάρνας

(Γιω. Νικολάου, Ἡ Ὁδησός (Βάρνα), ἐν Βάρνη 1894, σ. 318).

- Πραματευτῆς κατέβαινε, στρατιώτης θὰ διαβαίνει,
 κι ἀφήσανε καὶ δυὸ ὀρφανά, ἀγόρι καὶ κορίτζι,
 τ'ἀγόρι ἦτον ἐννεὰ χρονῶ καὶ τὸ κορίτζι δέκα,
 κι ἀφήσανε καὶ χρέος πολὺ ἐννεὰ χιλιάδες γρόσια,
 5 κι ἀφήσανε τ' ἀμπέλι του κατὸ ντουλούμια τόπο.
 Καὶ μιὰ λαμπρή, καλὴ γιορτὴ, καὶ μιὰ καλὴ ἡμέρα,
 σκωθήκανε τὰ ὀρφανὰ στ' ἀμπέλι τους νὰ πάνε.
 Γύρω τριγύρω γύριζαν κι ἀπὲ τῇ μέσῃ κλαῖνε.
 «Τ'ἀμπέλι μ', τ'ἀμπελάκι μου, τὸ χρέος μου νὰ βγάλῃς.
 10 — Φέρτε γέρους κλαδέψετε καὶ νέους νὰ τσαπίσουν,
 καὶ τρία φτωχοκόριτσα νὰ τὸ κορφοκοπήσουν,
 κι ἀπὲ τὰ πενταράκια μου...»

*69

Πάργας

(Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημ. ἀσμ., σ. 292, ἀρ. 483. Φέρου, Δημ. τραγούδια, σ. 103).

- «Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
 γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲν βγάνεις;
 Μ' ἐχάλασες, παλιάμπελο, κ' ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
 — Μὴ μὲ πουλῇς, ἀφέντη μου, κ' ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.
 5 γιὰ βάλε νιοὺς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
 βάλε γριεὺς μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
 βάλ' καὶ κορίτσι' ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολογήσουν».

*70

Ἡπεύρου

(Ζωγράφ. ἀγών Α', σ. 186-187, ἀρ. 23).

- «Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
 τί δὲν καρπεῖς, τί δὲν ἀνθεῖς, τί δὲν κάνεις σταφύλια;
 Ἀμπέλι μου μ' ἐχρέωσες καὶ θελὰ σὲ πουλήσω.
 — Μὴ μὲ πουλῇς, ἀφέντη μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύῃς.
 5 Μόν' βάλε νιοὺς στὸ σκάψιμο, γερόντους εἰς τὸν κλάδο,
 βάλε κορίτσια ἀπάρθена νὰ μὲ κεφαλοδέσουν,

νὰ βάλης καὶ μικρὰ παιδιὰ νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
τότε νὰ ἰδῇς, ἀφέντη μου, σταφύλια ποῦ θὰ κάνω».

*71

Λευκάδος

(Ο ἐν ΚΠ. ἑλλ. σύλλογος, 1874, τ. Η', σ. 417).

«Ἀμπέλι μου πλατόφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
ἐπέρσεψαν τὰ χρέγια μου καὶ θὰ νὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλῇς, ἀφέντη μου, καὶ μὴ μὲ παζαριάσης.
Βάλε γερόντους μάστορες νὰ μὲ μορφοκλαδέψουν,
5 καὶ παλληκάρι' ἀνύπαντρα γιὰ νὰ μὲ βαθυσκάψουν·
κι ὅσα βαγένια 'ν' στὰ σκαριὰ ὅλα νὰν τὰ γιομίσω,
νὰ βγάλῃς καὶ τὰ χρέγια σου καὶ πάντα μένα νὰ 'χῃς».

ΣΗΜ. Στ. 7 καὶ χρ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

*72

Βουρβουσκός Μακεδονίας

ΑΘΗΝΩΝ

(Ο Πύρρος, ἐφ. Ἀθηνῶν, 13 Ἰουλ. 1906, ἀρ. 168).

«Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
δὲ μοῦ 'δωσες πολὺ καρπὸ γιὰ νὰ μ' εὐχαριστήσης,
θὰ σὲ πωλήσω, ἀμπέλι μου, καὶ θὰ σὲ παζαρέψω.
— Μὴ μὲ πωλῇς, ἀφέντη μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύῃς,
5 μόν' βάλε νιοὺς στὸ σκάψιμο, γέροντας νὰ κλαδεύουν,
πολὺ καρπὸν νὰ δώσω».